

1000

PESTI LEVÉL.

ÍRTA

V A J D A P É T E R.

MÁSODIK FÜZET:

ÖSZINTE BESZÉDEK.

KASSÁN.

NYOMTATTA WERFER KÁROLY.

1837.

ŐSZINTE BESZÉDEK.

ÍRTA

V A J D A P É T E R.

KASSÁN.

NYOMTATTA WERFER KÁROLY.

1837.

OFFICE RESENDER

RECEIVED

RECEIVED
OFFICE RESENDER
1901

Az okosan őszintéknek

igen —

A' nemokosan őszintéknek

kevessé —

Az okosan nemőszintéknek

vulamennyire —

'S a' nemokosan nemőszintéknek

épen nem —

ajánlja

a' szerző.

Tudd, ha beszélsz, mit szólsz, — hangért nem szenvede néma, —
Tudj hol szólni; elő mondván jogok jogaid.

U z d i.

E l ő s z ó.

Kin a' szép szavak nem fognak, az őszinte beszédek által sem épül, 's ki azokkal beéré, nem szorult ezekre. Én mégis őszinteskedem, mert szép ki akarna mindig maradni? — és beszélek, mivel a' szót meguntam.

Jobb is volna szóba unni 's beszédekhez szokni már; de nem lakunk Hellaszban 's ki tagadja, hogy Hella'szon kívül volt más beszédhaza is?... Tudjátok mit? — az okos szóbul is ért, a' nemokos beszédbül sem.

A' beszédekett itt azoknak szántam, kiknek amott a' szavakat, — hogy

egymás kiegészítői legyenek, azaz, hogy egymást segítsék ki a' sárbul, melly rossz őszkor rettenetes nagy szokott lenni némelly országutakon, kivált hol egész böleseséggel agyag is bőven hordaték föl, hogy a' leeső nyakát ne szegje.

Hogy a' beszéd nagyobb a' szónál, senki sem tagadja, valamint azt sem, hogy a' nagyobbat jobb szeretjük a' kicsinnél, tehát a' beszédet a' szónál. Világításul fölhozhatnám a' szint, -- azaz, hogy világítást hoznék a' színbe, melly sok szó mellett is beszédtelen maradt.

Vagy tán azt gondoljátok, hogy a' mi nincs, az fön nem maradhat? Kérlek, legyetek eléggé jók egy kissé engedni nékem, mert bizonyítani nem tudok, 's mégis markon akarnám tartani az igazat. Lássátok, a' mi nincs az le-

het, a' lévő való, 's a' valo maradandható... Ugy e már bámuljátok a' szép épületet!?

De kérem: a' remekeléshez nem kontárok kellene, mert ezer, sőt millió kontár sem méltó egy remekelőnek bocskorszijat oldani. He he! hogy nevetnek a' kis ozmanlik, mintha Aja Sophiánál szebb mecsetet nem lehetne építeni. Rajta csak; dithyranbust a' kávének! — Ugy, ugy, forditsatok egyet a' Pindaroszból, és bizonyosan széple lesz, ha különben a' török nyelv alkalmasabb a' görög fordításra, mint török kéz görög mívre.

De kérem Önt és Önöket, ne gondolják hogy mi is ozmanlik vagyunk; — mióta őket kivertük, senki nem kopasztja a' fejét, sőt a' kopasztó időre is haragszik mindenikünk. Mi a' valóság fiai vagyunk, kicsinben remekelők

ugyan, 's ezen kicsint sokan nemremekelésnek akarják mondani, de a' képzelődéshez nem akarunk érteni, 's azért — 's azért azt mondjuk: jobb együnk ébren kenyeret, mint aludva kalácsot.

És ezt okos vetheti e szemünkre?

És, barátaim, az alvónak akármit is csak szemhájára vethetni, mellyek szemeit takarják. És még jó mikor valakinek csak szemhéj takarja szemét, nem pedig valami vastag hályogbőr vagy hályoglencse, melly különbféle anyagbul készülhet, p. o. faragva lehet egy jó darabka előítéletbül, indulatból, szenvedélybül, 's még olyan mibül is, a' mit bányákban keresnek, folyamokban mosnak, — és nehéz őszintén megmondani, mellyik ezek közül a' legrosszabb hályog.

Nem, édes barátaim, illy rettene-

tes őszinte nem leszek, azért csak bátran induljatok velem. Bakonyi létemre nem igen értem ugyan mint kell édes hizelgésekből mézes kalácsokat gyurni, 's hogy lehet az anyalépet még édesebbé czukrozni; de azért nyaktörő sem vagyok 's nem vezérkedem olly sziklára, honnan két lábon 's egész illedelemmel le nem lehetne jőni. Az én őszinteségem nem fanyarabb a' dércsipte kökénynél, 's a' száját irtóztató kicsinyre nem huzza össze. A' hálogokat pedig? Oh azokrúl elmondja: ah be szép kis hálogocska ez!

Mert hogy egyik hiba a' másiknál szebb nem volna, nem tagadható. Így, például, ha valaki egyik fülére nem hall csak türhető; de ha két szemére nem lát, az már jeles hálog tudniillik. És ha kinek vékony a' nyaka, megmosolyogható, ha kinek öklös golyvája.

sa. Ez pedig uraim 1835-ben történt a' keresztény számlálás szerint. Oh, a' rut Persák! Ne menjetek felejek, Magyarim, — maradjatok a' szebb hazában, 's 's itt teljes bátorsággal hallgassatok az őszinte beszédekre.

Őszinteség.

„**A** természet nem mutatja magát kopasz valóságában, ruha gyanánt öltözi magára a' növényvilágot, sziklái, meredekei repkényvel fődözvék, vészes mélységeit virágok takarják. Miért ne utánozná őt az ember? Miért ne fődöné ruhával meztelenségét, miért ne takarná elemefejlődési hijányait?“

„Ki ösmeri a' természet alapját, ki az alkotó erőt indító okaival a' teremtésre, 's azon elveket mellyeknél fogva ez így történt, amaz úgy, és nem másképen? Számadást ki olvasa ezekről? — Ne utánozzuk e ebben is a' természetet? — Tegyük! de okát nem adva; alkossunk! — de elvrejtetten.“

„Valjon nem okosabb, nem kellemesebb dolog e fön a' föld színén nézni a' napsugarakat 's a' napfényben derengő virágmezőket, mint aláhatni a' föld közepe felé 's ottan kutatni az ásványok eredetét, vizsgálni sötétségben a' középponti erőt, melly otromba hatásával bennünket a' porhoz kötöz, 's féregkint a' föl-

dön csúszóvá tesz? Mit ér ott az igazság kut-fejéhez jutni 's éktelen nyelven oktatást adni a' föld, a' létel vázárul?"

„Mit ér az emberi alkotmány mélyére lehatni 's megösmerni az utolsó rostokat, melyekből az agy és csontok alkotvák; megbarátkozni a' vér elemeivel, melyekből az élet szedi táplálatát, és kitudni mint kötik idegeink öszve a' külvilágot a' belvilággal 's ösmereteink fészkenek az agyat határozni meg? Nem dicsőbb e a' költésnek szabad szárnyakat engedni, mely pillangó czifrán csapkodjon virágrul virágra 's tarka színeivel mélyebben foglalja el figyelmünket, mint hogy valaha eszünkbe is juthatna a' mélyebbre gondolás!"

Uraim, ti minden fölszin-tettetés mellett igen mélyen gondolkoztok, azonban állításaitokat hibásaknak itélem. Véleménytök arra megy ki, hogy az ember ne olyannak mutassa magát a' millyen, hanem mindig jobbnak, tökélyesebbnek. De meggondoltátok e, hogy ha nem vagytok olly jók, mint lenni tudtok, rosszak vagytok, 's ha tökélyesnek mutatni tudjátok magatokat, mutassátok mindig, azaz legyetek (nem, — voljatok) tökélyesek. Ekkor szükségtelen álarczhoz folyamodnotok.

Hogy a' természet máskép mutatná magát, mint a' hogy van, nem igaz. Ő virágokkal

nem azért takarja be magát, hogy csupa virágbul valónak gondoltassék, — épen nem, sőt szabadságot adott a' gyomrába juthatásra, mindenféle fürkészésre, 's a' vele egészen megösmarkedhetésre. Hogy erőtök gyöngé a' nagy válalathoz képest, annak máshol a' kutfefe, az örök rendszerben, melly szerint a' világ létesült.

A' természet álarczán nem is csudálkozhatni, mert ő a' nélkül nem lehet el. Mégis azon csekély észrevételecske van mellette, hogy ezen álarcz nem magának a' természetnek, hanem önszemeinknek tulajdona. A' kinek szemei gyöngék, pillantásai a' fölkérgen megakadók, egészen másnak látja a' tárgyakat, mint az, ki mélyebbre tud gyakorlott szemeivel hatni. Hajdan Zeüsz dörgött a' föllegekben, rossz lelkek őrzék a' föld gyomrabeli kincseket, Ceres bujtatá elő a' gabonacsirát, ma villanyvá lön e' villám, a' bányászokat gyulékony 's szénsavas gáznemek rettentik, 's a' növényvilágot földünk termesztő ereje élteti.

És az emberek között ne higgye ám az álarczos, hogy ő takarva van. Az együgyűket könnyű megcsalni, de a' szemes hamar rá ösmér juhbőrben a' farkasra. És ez nem olyan-nak fogja ötet tudni, mint a' szín mutatja, hanem a' millyen valósága szerint.

Mi haszna is van az álorczáskodásnak? Kellemesbvé akarod magadat tenni. Szép törekvés, de ezen út igen rossz hozzá! Mert ha az álarcz alatt rút maradál, annál irtózbva fordul el mindenki tőled. Jónak, erényesnek, honfinak, jogvédőnek akarsz láttatni? — 's ha csak színbül vagy olyan, hamar lerántatik az álarcz, sőt a' lerántásra sem lesz szükség, mert magátul lehull, előbb mint gondolnád 's csúfság 's megvetés tárgya leendsz. Sőt ha nagy időre sükerülne is szándokod, az idő mindenható foga lekoptatja rossz rezedrül a' rámázolt aranyat.

„De hijányaimat csak nem kiáltozom a' köztéren ki!“

Távol legyen! Tudod e, hogy az álorczáskodásnak legostobább neme az, mikor valaki önmaga előtt alakoskodik, önszemei elől burkolja bé magát? Az ilyen örökre hijányos, örökre álarczos marad. Első, legmegkivántóbb lépés az őszinteségben pedig az, ha valaki maga előtt megösméri hijányait. Ekkor, ha ember a' talpán, gyógyítás után látand, 's kivetkezendik belőlük, maga vagy barátai erejével. Ha mindent mozdítva is, levetkezhetlen a' hijány, nem szükség a' köztérre kiállva azt hirdetni; takard el mind az előtt, a' kinek köze nincs hozzá, de fődözd fel nyiltan ott, hol

annak nem tudása valakinek kárt vagy kellemetlenséget okozna.

Az őszinteség erényének két ellenerény felel meg: a' nemőszinteség, és a' hazudás. Nemőszinte az, ki — annak helyén 's idejében — a' hijányt föl nem födözi, hazug pedig ki az igazsággal ellenkezőt állít. Mind a' kettő pedig álarczoskodás, de hogy mellyik rosszabb, könnyen kitalálható.

A' nemőszinteség egyes embereknél olly ártalmas mint többeknél, azaz mint az egész társaságnál. Az őszinteséget ugyan is meg kell különböztetni a' mindent kibeszéléstől, a' csacsogástól 's ekkor csupán fontosabb, súlyosb dolgoknál van helye, mellyek a' küzlekedők sorsára befolyással vannak. Ha valaki p. o. minden érdek nélkül elhadarja előtted hol és mit evett ivott tegnap, mennyit vesztett a' billárdon, mennyit nyert a' kártyaasztalnál, kit köszönte szívesen, kit bánta meg durván, hol csókola kezét 's rabló méhkint melly köpűhöz tolakodott, ezért nem mondható egész joggal őszintének, mert a' dolgot csekélységnek, minden súly nélkülinek vette 's így minősége nagyobb joggal csacsogás nevet kaphat. De ha valaki lányodat kéri 's te ezeket kérdeed tőle: „szere- ted e mértéken túl a' bort, billárdot, kártyát? kicsapongás által nem rontád e meg azon erőt,

melly az ép ivadékhoz annyira szükséges? nincsenek e természeti vagy szerzett hibáid? el tudod e lányomat tartani? — ő pedig így felel: „a' billárdot és kártyát nem bántom, de a' borból néha néha illónél többet ittam, — hanem teljes szándokom magamat egészen megzabolázni; vagy: az ifjui tűz néha néha elrántott 's nem tartám magamat olly tisztán meg, mint jövendő nőm kívánhatná, de ezután rendbe szedem indulatomat, annyival inkább, mivel....; vagy: uram, a' természet különben ép testvel ajándékozott meg, csupán csak a' nagy vértorlódás miatt néha fejfájásban és szédelgésben szenvedek; — lelkemre nézve pedig egy kissé hirtelen haragú vagyok 's ilyenkor nem mérsékelhetem magamat legjobban; jövedelmem szűkecske ugyan, 's egy két évig jól esnék a' segedelem, de takarékoság mellett minden esetre kijöhetünk, — az illy feleleteket adó őszinte irántad. Ezen őszinteségtől pedig — a' mondott esetben — mennyire függhet leányod, magad 's az ivadék boldogsága, nem szükséges magyaráznom.

Köz ügyekben mennyire káros a' nem-őszinteség, tele van példákkal a' világ. És könnyű is átlátni, hogy elmaradhatlan a' kudarcz, ha a' sánta kengyelfutóvá, az örökalkvó örré, a' vak színvisgálóvá, a' süket hangakormányzó-

vá, a' hebegő szóvivővé 's i. t. tetteti magát, — mert a' hol a' dolgok tarkasága nagy 's az idő szorít, nem vizsgálhatni mindig fenéig az embert, 's így az őszinteségre néha nem kevéssé szorúlunk.

A' nemőszinteséget — mint már némüképen érintők — meg kell különböztetni az elhallgatástul, és pedig annak elhallgatásátul, a' mi máshoz nem tartozik, vagy a' minek nem-tudatásátul (törvényt nem sértve) szerencsénk függ. A' nankingi törvénybirónak semmi köze a'hoz, hogy hebegő, tudatlan, néha lerészegedő, verekedő, czivódó 's talám itt ott megcsontított vagy, azért nem is fogsz neki hoszuleveleket irni, mellyekben őket ezen hibáidról tudósítsad, valamint B. szomszédod arrul nem tudósítja, hogy pálinkaivó cselédet nem tart. De ha tudós könyvet irál 's barátságos asztaloknál a' közügyet helyesen vitattad, 's ezen okbul követnek választatál, kötelességed hijányaid elmondásában őszintének lenni, megvallva, p. o. hogy gyöngébb mellü vagy mint hogy nagy teremben elég behatással szólhatnál, hogy a' sokaságtul vagy a' főlebb valók tekintetétül meg szokván félemleni, a' beszéddel fel kell hagyod, 'stb.

A' nemőszinteségnél rutabb és ártalmasabb a' tökélyhazudás. (Hijányt hazudni magára 's az

övére senki sem fog, a' másokrul illyest hazudozás „rágalom“ czikkel alá tartozik). Csön-desnek, béke 's jogszeretőnek, igazságpártolónak, szent ügyben halálra késznek esküdnöd magadat, mig czivódó, nyugtalanság-vadászó, jogsújtó 's pénz által mindenre megvásárolható gyáva vagy: ez és ilyenféle azon rút tulajdonság, melyet én az őszinteségnek ellenébe teszlek.

És az őszinteség ezen ellenerényétül kívánám én legszorosban őrzetni magunkat. Ez az önnegismerésnek elmulhatlan föltétele; maga jól ösmerése nélkül pedig soha nagyvá senki nem lön. Minek tagadnók hijányainkat sziveinkben, gondolatainkban, minek egymás előtt szóval? az által nem hijányokká nem változnak ált. Így csak azt nyerjük, hogy belőlök ki nem vetkezünk, hogy előre soha nem fogunk haladni. De mit mondjak még arrul, ha ellenerényeinket nem csak bepalástoljuk, hanem a' világot ellenkezőrül akarjuk elhíttetni, hogy t. i. erényesek vagyunk 's a' takaró lepel alatt csupa dicső dolgok rejtezkednek. Hasztalan munka! kigyónál is okosabb már a' világ, 's nem tetteiből is megösmérjük már a' farkast. És melly neveltség mikor valaki szemeinket akarja kitagadni fejünkből, ma mikor a' látás törvényei olly nagy előhaladást tettek. Dicsérhetni ott

a' szorgalmat, hol a' gyár és kézművek mind külföldről hozatnak, a' földmívelést hol csupa ugarakon jársz, a' jogosságot, szabadságot, hol kiraboltatol, a' szellemhaladást hol a' börtönök tömvék: mind ezeket dicsérhetni palást alatt és palást nélkül, de ugyan csak mahometh hit kell hozzá, hogy valaki örültnek ne kiáltson mint dicsérőt.

Az őszinteség ellenben első kerék a' személyes és társasági nagysághoz vezető kocsiban; nála nélkül oda nem juthatni, hol Athéne, a' Capitolium 's Washington áll.

Legyen, a' mint lenni tud! De minden esetre beszélőtökben ne kárhoztassátok az őszinteséget, annál inkább mivel törrel nem jár, — 's kiki karczolatlanul megy tovább, — legfőbb csalánviszketeg bőrrel.

Aranyhegyek.

Minden csillogó igen csiklándoztatja a' szemeket, a' szemcsiklándozás nem kis hatással van az agyra (mivel a' szemek igen közel vannak az agyhoz), az agy befolyást gyakorol a' szívre (néhol igen keveset, máshol valamicskével többet), a' szív öszveköttetésben van a' kezekkel, 's ez okbul természetes dologkint tűn föl, hogy a' szemcsiklándoztató iránt a' marok is némi atyafiságban van, 's mivel minden inger némüképen görcsösítve munkálkodik, a' csillogó közelléten görcsös vonaglásba jönek a' kezek 's a' marok kinyithatlanul öszveszorítódik.

Éz ez nem különködés az emberi nemnél. Állati tulajdon ez nálunk, közös többi társaink némellyikével. Például fölhozhatni a' varjukat, szajkókat, de különösen a' csókafajt, melly a' csillogó által nem kevesbé látszik huzatni, mint tő az irány vagyis manges által. Csak a' majom olly ostoba, hogy a' fényes dolgokat is ugy hányja veti mint a' fénytelen.

A' galvanismus föltalálatára ércz és béka-
inak adának alkalmat. Így jött egy kis világos-

ság azon kérdés fölé: miért van az állati in 's az érczek között ellen és öszvehatás. Mikor pedig a' dolog egészen világos lesz, tökéletesen tudandjuk, hogy az érczvágy nem egyéb mint egy kis elektrikai, villanyos tűnemény a' szívben.

Ezen időt pedig ohajtva 's százszor ohajtva várjuk.

A' vasat, az aczélt sokan szeretik, 's előbb, míg rendeimet nem olvasák, beh kevesen tudták okát adni, miért? — A' vasat, mint kést, villanyosság huzza a' sült malaczba, a' vasat mint borszéki olvadékot, villanyosság vezeti a' torok-gyomor mélyére, a' vasat mint kardot, villanyosság mártja az ellenfélbe, a' vasat mint golyót, villanyosság löki, — 's ezt igazi mennykődörgéssel, Zumalacarreguy ellen.... Uraim, ez utolsóru! épen nem kételkedhettek, — 's ha akarjátok, gyönyörű theoriáját vagy is elméletét teremthetitek elő, szerinte, a' had-háborunak.

A' rozsdá a' villany ellenséginek mondatik, 's ti csudálkoztok, miért hoz a' legrozsdásabb elv legnagyobb vaszsurlódást. Én ellenkezőt is mondok, — a' csint t. i. a' rozsdával ellenkezőnek, de itt a' phisikai ok még föltalálóra vár. — Különben beérhetni azzal, hogy a' nyerendő villanyosság kedvéért köszörülik meg a' malaczba mártandó kést.

A' nemes és nemtelen érczek elnevezése szinte a' villanyosságtul és nemvillanyosságtul, azaz a' csillogástul és nemcsillogástul jött. Nemes azon ércz, melly nem rozsdásodik, hanem egyre csillogó, 's az idegekre villanyos hatását mindig gyakorolja; nemtelen pedig, mellynek görcsteremtő erejét a' rozsdá elveheti. Már most tudhatjátok, miért van a' legnemesebb érczek 's az emberi idegek között a' legnagyobb atyafiság, a' leghatalmasabb vonzódás!

És ne csudálkozzatok, ha az embereket arany után látjátok futni; akkor csak a' természethez hívek. — A' természetbe oltott vonzódást elégítik csak ki. Aranyt szomjuhozni nem kevesbé természetes, mint a' nap sugarai után vágyakodni, mint ohajtánod, hogy szabad levegőt szívhass kebeledbe, menttet a' bezárás dohos gőzétül.

Arany a' legnemesebb ércz, a' platina nem fog vele vetekedhetni; 's arany után leginkább görcsösködik az emberi kéz. Némellyek kevesével be sem érik 's többet kívánnak belőle mint a' hizelkedésbül, melly iránt egészen telhetlenek. Ez csudálkozásra méltó, de valóságos, — tanúja annak, hogy az ember mindenét túl akarná tömni, — 's szeretné ha zsákjának feneke nem volna, — kivéven a' böjtölni kénytelen-

ket, kik gyomrukat úgy kívánnák levetkezhetni mint erszényüket.

Aranyhegyet az embernek! Ah, igen! így segíthetsz rajta, egyességbe hozhatod a' természettel, villanyosságát kielégítheted, nyugtalanságának véget vethetsz. Ah aranyval mindent végre hajthatsz, láthatlant láthatóvá, hallhatlant hallhatóvá, végezhetlent végezhetővé, feketét fehérre, jelent jövődövé 'stb. tehetsz, 's mind ezt össze vissza forgathatod kényed szerint. Csak hogy kevesével el ne kezd; mert az emberek semmiben nem haragusznak jobban a' kevésre, mint aranyban; ezért a' tömjént is oda adják edényestül 's szemeiket kötve készek tartani egész nappal 's be nem csukják akár egész éjjel.

Alkossunk egy aranyhegyet, ne nagyobbát az oromnál vagyis az ugynevezett Jánoshegynél Buda szép hegysorában, és meglátandjuk hogy holnap után elpirul a' nap, a' hold nem mer világitani, 's a' csillagok könnyezni fognak, az emberek pedig nem beszélendének a' 28-dik Juliusrol, nem a' kalisi tábor felől, sőt még az angol parlament sem jut eszökbe, 's a' spanyol dolgot úgy elfeledik mintha ötödik Károl soha világon nem lett volna. — Mik is azok mind egy aranyhegy mellett? — olyan kis tányér ott fön mint a' nap, olly kis sápadt pofa mint

a' holdé, olly kis füstölgő mécsek, mint a' csil-
lagok az égnek nevezett kék papírosboltra föl-
aggatva 's czernacsomók által fölebb alább húz-
va; olly csekélységek mint Julius akármellyike,
vagy bár a' moszkvai tábor 's az egész világ
öszparlamentje? Mik ezek? — 's mi egy egész
hegy csupa aranybol?

Ha ezt megalkottuk, nyomban hiresek le-
szünk, elérhetlenül, fölülmulhatlanul, híresbek
mintha tiz tudós academiát 's száz had-tanodát
alapitanánk, mint ha a' vaskaput megtörjük
jobban mint vaskapunál Hunyadi megtöré a' tö-
rököt, mint ha iszter már nem várában legsze-
rencsésb föladrány-problema-oldókká lévén gö-
röngyeinket teljes meglegedésre lesimítottuk,
ugy hogy senkinek ne verhessék kész akarva
kőbe a' lábocskája 's mindenkinek szekere azon
nemkövekbe ütközzék ott, hol némi kútszele-
menféle alatt kell keresztül szaladni. — Mind
ezen hirforrásnak azon pillanatban uraivá let-
tünk, a' mint tanácsomat végrehajtottok.

Hanem ugyan tudtok e ti, kis képzelődésü-
ek, aranyhegyet képzelni magatoknak, vagy
gyermeki csudálkozásokban már a' kimondás-
csillámátul odáig vagytok bámítva? Ha hegye-
tök akkora lesz, mint.... a' Kafferek keres-
kedési ipara, az Irokézek hazafiui theoriája, a'
Samojed akaratja 's végrehajtási ereje 's a' bra-

ziliai négerség szabadsága, akkor bizony valamivel kisebb lesz a' Babel tornyánál, mely újabb tudositások szerint Afrikában állott, nem Asiában, 's talám — ha Afrikai Csománk is lesz, bebizonyodhatik, hogy rajta a' magyar nyelv jött olly zavargásba mint nálunk az újabb időkben, azon különbséggel, hogy most csak az érteni nem akaró nem érti.

„Ez már nem igaz!“ — No, alkudjunk! Tessék oda tenni ezen szót: többnyire, 's ha okosak kegyeitek, ugy magyarázhatják mint sok törvényt, e' vagy amaz oldalra, p. o. így: „többnyire csak az érteni nem akaró nem érti;“ vagy „az érteni nem akaró többnyire nem érti.“ Lássák, én teljes szabadságot adok, 's mellette semmi pokol-gépeltől nem félek. Ki is félne az igaz uton, kivált ha aranyhegy vándorol zsebében?

Van egy földleiró, ki fordításaért nagy tiszteletre juta, beimámoztaték egy székbe; azt megkérdezhetitek: merre az aranyhegyek? Nekem igen kevés adataim vannak felőle, 's így nem igen sokkal adhatok több tudositást róla, mint az elyziumi mezőkről, hol Kassandra lezékét tart a' Trójaiaknak, milly ostobák voltak hogy néki nem hittek. De a' mi kevesem van, azt szívesen közlöm, — szívesen, mert az illy közlés miatt a' tulajdon telek nem fogy

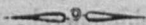
's annak idejében, annak helyén a' konyhára is hozna valamit, hogy a' házi asszonynak legyen kedve, ki a' vendéglőbüli éleést nem tartja elég izletesnek.

„Az aranyhegyek — így szól Ali Eben Kussein Avicetta Tamás — meszsze, egy távol tartományban vannak, hová széles folyón 's olly keskeny bűrűn kell keresztülnenni, hogy minden tisztátalan és bűnös szédült fejjel zuhan a' mélységbe 's ott apróra zúzatik mintha posztókallóba jutott volna. Az igazak pedig, kik a' mekkai Mahomethnek hívők a' szent koporsónál életökben legalább egyszer megjelentek, áltjutnak a' bűrűn az aranyhegyek országába, hol erszényeiket kényők szerint tölthetik meg 's a' csillogást láthatják, hasonlót allah arczához, midőn a' hetedik égbe ragadott Mahomettel beszélt.“

Jaj, uraim, ezen váltólevél nem szól nekünk, máshol kell kereskednünk. — Ugyan, ti hatalmas bűvölők, bájosak, ki lesz közületek nekünk aranyhegyeket adó, de minden bűrön áltmenés nélkül 's nem olly távol tartományban, mellyből haza soha nem jöhetünk? Szóljatok! — Hah és én ezer feleletet hallok. Hegyet, hegyeket ígérnek; nagyokat, nagyobbakat, — egy a' legnagyobbat melly csak képzelhető (de a' melly nem létezik ugy e?) Ah ura-

im, mellyek a' föltételek? De melly zugás, melly ordítás? Én ebben nem ösmerem ki magamat. Mit? szabadságomat, függetlenségemet kívánjátok? Nem, abból semmi nem lesz. Kabátomat? erszényemet? Ah hogy a' fejemet is vakarni kell! Hát most kopasszá legyenek előbb, hogy majd mikor a' jó vakai sorsnak — vagy, uraim, a' kegyetek jó kedvének tetszik, aranyhajam nőljön. Nem, nem fogunk egyezni.

Hát mit csináljunk? Már ha olly egyenesen nem juthatni szent kívánságunk tárgyához, mellékutakon kell keresgelődni. Talám legyünk mind zultánokká, sachokká, chánokká, pharaókká stb. 's így, kivált köz akarattal, csak mehetünk valamire! Vagy ez is meszsze van? Igaz bizony! de mit is csavarogtunk olly távol? Miért keresők meszsze azt, a' mi csak közel lelhető általános szorgalom által, mellyet a' jogeligazítás biztosítá. Meg van nevezve az aranyhegy utja, és ki indul rajta? „Uram, Mahometh bürűjén előbb megpillantom az aranyhegyeket mint Ön ösvényén!“ Igaz? — Hah! — de azért ne csikorogj fogam!

Szív és agy.

„**E**n ki nem állhatom az olly embert, ki mindig csak fejtől kér tanácsot.“

En pedig igen szeretem azt, kinél a' fej mindenbe bévilágít.

„A' mindig az észet kérdező ember veszedelmes; barátnak, szerelmesnek rossz.“

En tagadom; 's még azt is hozzá teszem, hogy a' csupán szíve után induló ember legelőbb veszélyezteteti magát és másokat.

„Ezt nem hiszem, de a' magam állítását bebizonyítom. Az észet kérdező ember veszedelmes, mert kivetkező a' kebelnek azon szép indulatait, mellyek minden nagyra, szépre, dicsőre tüzelnek, 's ha valahonnan haszon ígérkezik neki, a' legszentebb ügyet is képes elárulni.“

Melly szörnyűségeket beszélsz te, beillőket egy vandal kalandor szájába, ki dühödve von kardot, minden előmenetel, minden mű, minden tudomány ellen. Nálad tehát a' hideg ész minden rosznak kutfeje, mig a' szívből minden jó csergedez, szerinted az ész olly könnyű por-

téka, melyet a' haszon kénye szerint igazgathat?

„Igen, én az észet olly könnyű portékának tartom.“

Igazad van, köz vélemény szerint az ész olly könnyű portéka, 's azért száműzeték annyi felé. Helyébe pedig a' boldogító, a' csallatlan szív-érzés települt. Szíve szent sugallának engedve mász porban a' kaffer fatuskója előtt, mellyel magát és a' világot teremteté, szíve szent érzetének engedve áldozza föl első gyermekét az oltáron, 's húsából szív-repkedés között lakik jól; érzelme szentségében megy ki háborura 's falja föl az elejtetteket. 'S a' szív illy gyönyörű hatalma nem csak Afrikában határozódik, valami kis részt Asia is bír belőle. Nem az ész tanácsára zárkoznak Indiában annyira el az osztályok egymástul, oh nem, ők ezen vallási intézkedéshez szívből ragaszkodnak; az özvegyeket nem a' fej emeli égő máglyára, hanem a' szent szokásokhoz híven tapadó szív. És a' Mohamedánusok, ezek a' mi tőszomszédaink, az ész világítására kezdtek élethalálharczot a' gaurok ellen, 's nem a' szív homályos de annál hathatóbb sugalltára ölék e embertársaikat 's köztök majd egy fél ezredig, a' Magyarokat is?

met szíved által meggyőzöttnek vallandom, mi-
helyt Ionha leszek mind azt megtenni, a' mi
célodra vezet. De megengedj, a' mennyire
célunk meg nem egyez, annyira ismét nemba-
rátok vagyunk. 'S ebből következik zsurlódá-
sunk. Te a' barátságnál nem látszol egyéb
célú ösmerni, mint magát a' barátságot. Nekem
egészen más célom van, lelkemet nagyobb ügy
foglalatoskodtatja, az emberiség 's legközelbrül
a' magunk előhaladása.

„Hiszem, én is arra törekszem!”

Ha azon kételkedném, nem mondanálak
barátomnak. Csak az a' mellékfordulat van ná-
lad, hogy te a' barátságot nem e' célhoz mé-
red, hanem apróságokkal bibelődöl, mellyek én
előttem elvesznek, elenyésznek. Hogy jobban
kiösmérd magadat, mutatok még némelly barát-
ságtípusokat, mellyeknek mindenike azon célra
törekvésből ered. Ha ki mulatságot tesz ki fő
célul, hasonló multságvadászokat választand
barátul, a' rablásra induló, rablókat, a' kény-
kerülő kénykerülőket, — 's itt csak az ellen-
hatás esete van kivéve, melly a' haszonlesést
veszi célul; a' haszonnál kiki magához van leg-
közelebb.

„Ez viszont rossz elv, csak a' fej által al-
kotható. A' szív magáé' elébe helyeztetí kedve-
sei boldogságát.”

Ez gyönyörű mondás, és a' szerinte cselekvő dicséretet, bámulást érdemel. Ezen esetben elsőbbséget adok a' szívnek a' fej fölött. Nem is akarok mondásodnak azzal ártani, hogy p. o. árthat a' közügynök ha valaki becses életét kevesbé becses kedvesiéért föláldozza; csak azt mondom hogy hasonló tette a' fej is vezérelhet.

„Vezérelhet elvalhotás és hosszú fejtegetés után, ugy e? De hát ha akkorra a' jó alkalom elrepült, a' legszebb úgy veszve 's a' szerencsétlen eltapodva van! Ti fontolgotók többnyire későn jötök mindenhová, míg a' szép után induló örömkönyűket sír a' hála könnyűi mellett.“

Az igaz mi nem sirunk olly hamar mint ti, noha a' megindulás nincs egészen életrendünk-ből száműzve. Hanem a' dolgok azért nálunk is fenékre hatnak 's általános elvünkvé lehet a' nyomban segítés másokon.

„Én azt alig hiszem; de megengedve is, nem tarthatok a' fejkövetőkkel. Az egyre igaz marad, hogy az élet legszebb tárgyai: a' haza és nemzet, a' barátság és szerelem a' szívéi, mellyekkel a' fej nem tudott és soha nem tudand jól bánni. Csufolj te hogy nem tudom miért szeretem azon földet, hol először pillantám meg a' szép napvilágot, miért azon nemzetet, mellynek nyelvére anyám taníta, azon köz-

„Ez mind nem az malmomra való víz, de nyelnem kell meggyőződéseim daczára is.“

Igen te örökké daczolsz, azt akaró meghatározni, a' látás előbb való e a' hallásnál, a' szófestés a' színfestésnél? A' hanga kellemét az értelemfejlés kellemével hozod némüleg hasonlításba, — és szíved gyönyörét nagyobbnek mondod fejedénél. Én kész vagyok a' nagyságon nem vitatkozni, de a' nagyobb nem mindig előbbkelő. Mire ment volna az emberiség ha szívében a' (hanga) érzés fejlett volna ki és pedig a' lehető fő fokig; de értelme elnyomott volna? Az emberi társaság nem létezne, természet széllelszórt fiai volnánk mi intézkedés nélkül, míg a' teljes értelmi kifejlődéssel a' tökély legszebb virágai kötvék össze. És a' mi a' hangaérzésnél igaz, minden más érzésnél igaz marad: a' barátságénál, honfiuságénál, 'stb, mellyek a' fej hozzá járulta nélkül csak törpe fejlődést tettek volna.

„Ugy látszik, mintha némi igazság volna beszédedben.“

Én a' szívet némüképen az állatok ösztöneivel hasonlítom egybe, melly igen gyakran csالhatlanul vezet; de a' tökéletesedésnek nem ő az utja, hanem a' fej, az ész. Sőt még azt sem tagadhatod hogy a' szívet, az érzést az ész nemesíti, 's a' világtalan agyuak érzése is vi-

lágatlan, olly tárgyakkal bibelődő, melyeket a' mívelt csekélyeknek vagy méltatlanoknak állít. Innen tehát az az én véleményem: építsünk mi igen sokat a' szívre, de fő őrt minde-
nütt az ész álljon.

„(Vonakodva, elhatározottan). Legyen hát, Isten neki, hadd álljon ő őrt, ugy is igen bőszonkodom, hogy annak kifejezésire, a' mit szivemben érzek, mindig a' fejtől kell tanácsot kérnem.“

Álmak.

„Édes aludni, uram, de nehéz ébrenge-
ni.“

Az való; sőt még hozzá teheté Ön, hogy könnyű is az alvás, — az ébrenge-
s pedig néha kellemetlen.

Könnyű az alvás, mert egyébbe nem kerül, mint lefekvésbe 's érdemei: a' jól elkészített ágy, melyre a' világon ezer készület van, úgy hogy akár a' félelmeség elaltassék, — 's a' gondtalanság, mely a' jó alvókat természeténél fogva hiven követi. De nehéz az ébrenlét, mert ekkor az embernek néznie is kell, pedig a' néző nem mindig a' legkedvesebb tárgyakat látja; kell hallania, pedig a' halló nem csupa örömdeteset hall, és kell mozdulnia, pedig a' mozgás — kivált az aludni szeretők-
nél — valóságos kín. —

Itt van némikép az ok, miért szeretnek az emberek annyira álmadozni. Kevés van, ki a' valóság' komoly képétől vissza ne borzadna, ki azt kedvese gyanánt ölelné, ki benne gyönyörét találja. —

A' valóság igen meztelenül mutatja az éle-

tet, göröngyeivel, hijányaival, szegénységével, nyomoraival 's az életnek ellenében mutatja a' neméletet, az elhamvadást, midőn az agybul kihalt az öntudás, midőn a' kebel' érzései ki-
enyésztek.

A' gyöngé ember megretten e' képektül; a' félénk nem mer ellenharcolni. —

Göröngyökre akad pályáján 's nyugodt szívvel hagyja magát zökkentetni, — sima pályá-
rul álmadozva, mellyen valaha majd haladhat. —

Hijányokat lát itt is ott is, magában és kivüle, közel és távol, multban és jelenben, — 's álomlepett bocsát szemeire, hogy ezek be nem érkező jövendőt teremtsenek elő, hijány-
talant, noha hijánynélküliség nem mulékony időnk' dolga. —

Szegénynek találja a' nemet kebelnyuga-
lomban, észhaladásban, erő kifejlésben, szegény-
nek mindenben a' mi után vágyik 's a' mit ren-
desen el sem tud érni, — és álmodat javasol,
egy olly korra álmadást, midőn minden szegény-
ségnek vége szakad. —

A' merre néz nyomort is vesz észre, sokat magánál, nem kevesebbet egyebeknél. Az ott
szüléi, ez itt ön hibáji miatt sinylik; azt a' ter-
mészet' csapásai, ezt az emberi társaság veri;
az, melly előtt mindenki' boldogságának szent-
nek kellene lenni. És ő szemeit behunyja 's

álmodik olyan helyet és időt, hol a' nyomor meszsze ösmeretlen. —

Mikor pedig az élet ellentétélére gondol 's az elhamvadás azon állapotjára, hol az érzékek' erői kihaltak 's az agyban nincs többé fölfogó 's öszvehasznító hatalom, akkor megszörnyedve temetkezik bé álmaiba 's lázhevében érzék-fölötti dolgokrul beszél, melyeket azonban egyig érzékei által szedett föl.

Ah! ezen tehetetlen emberi faj csupa álmokra látszik termetteni, hogy a' valót ölelni ne tudja soha 's csak a' mult és jövőendő árnyékképeivel bajlódják. Mi épen nem vagyunk a' jelen' fijai; a' multakat ezerszer fölhányjuk 's belőlök okosbak mégis alig leszünk; a' jövőendőben mindent végre hajtunk, azon egy hiba mellett, hogy holnapunk mára soha sem változik.

És ha utóbb kérdeztetünk: mi az élet? — kénytelenek vagyunk felelni: „álom, mellýnek képei az utolsó szívütéssel szétpattannak!“ —

„Éltem! — így szólhatsz agy-erőd' elzsibadtával, — 's keresém az igazság napját, de nem találtam. —

Kutatám a' dolgok' belsejét, 's azon idomzó erőt, melly minőségök bélyegét rájok nyomja, de csak a' kéreg' tüneményeinek látásával kelle beérnem. —

„Ösvényre akarék találni, mellyen a' szebb elmék' bálványát, a' jogosságot megközelíthetném, a' mint az szemeivel éltető sugarakat áraszt-el emberei fölé, 's áldást csiráztat-ki az anyaföldből: de a' befutott ösvények mind egy idegen templomhoz vezettek, hol az enyémmel ellenkező isten uralkodék, és ránczba szedett homlokárul sötét árnyék hengergett előre. —

Akartam örülni embertársaimmal: de poharamba mindig üröm keveredett. —

A' barátságnak tiszta tömjént gyújték: de tiszta illatot soha sem kaphattam:

Érzék szerelmet is lány, hon 's emberiség iránt, de vele a' lányt hamuvá égetém, érte a' hontul kicsúfoltatám, vele az emberiség' javát elő nem mozdítottam. —

Teremték magamnak erényképet, boldogságforrást, örök mennyországot, de erényképem mások kinevették, időforrásombul ezer baj szivárgott 's örök mennyországom kerész-száronyon épült. —

Nyáron tavaszrul 's őszrül okoskodtam, ősszel munkáim' gyümölcsét akarám szedni; de okoskodásomat megszegyeníté a' gyümölcs hiány. —

Ah az utolsó pohárhoz akarék most nyúlni, de belőle buborekgolyó emelkedett. — Er-

re ülök föl! Jó éjszakát föld; én meszsze, meszsze utra indulok!“

Nem szép álmak é ezek, 's nem úgy vagyunk e velök mint az éjelünkbeliekkal? Ha szépek, örvendünk emléköken; ha rútak, valótlanságukon tapsolunk. —

És eldődeink e' részben is előjáróink voltak: bő példát mutattak az álmadozásra.

Melly szépek lehettek Sanchuniaton' álmai, 's szerinte melly szépeket álmodhatának milliók!! Kár hogy elvesztek, egészítőül szolgálandók a' többiekéhez. —

Ki nem ösmeri a' kedves Zoroasztert, a' szeliden álmadót, — álmadót, hogy napunk azon istenség, mellytül termékenyítő erejét kapta a' föld, hogy fűveket és állatokat teremjen, az emberrel megnézesse a' szép világot, és imádságokat csaljon-ki keblébül, melegen emelkedőket a' csillagos ég felé! —

De ki nem tudja, hogy állításai csak álmok.

Göröghon' égaljával ki ösmeretlen? Ki nem látá Zeüsz' oltarán égni az áldozatot, Pallas-Athéne ajakirul ki nem halla bölcséget ömleni le, Apollo idegzengésére ki nem hallgatott, melly Deukalion' magzatait egyesíté az Olymposziakkal; Küpris cytherea' kebelén ki nem látá játszani Eroszt, pajkosan nevetőt Aphrodi-

tére , kinek kebeljégéről tompán hullottak-le nyilai ?

De ezek is csak álmok , csalékony álmak , az idő szürkültével elreppenők ! — És ki nem kutatkoznék tovább Göröghon' szép ege alatt ? Virágokkal gazdag hon az , 's minden kő , minden szikla dicső emlékek maradványa benne !

Itt zendültek meg Homerosz' énekei , az Olimposz' minden lakóinak tiszteletül . Itt istenité-meg a' halandóság gyermekeit Pindarosz ; Sophokles lantja itt teremte magának színvilágot , gyönyörködtetőt hatalmas erényekkel , megrázót a' szomorúságban , elijesztőt a' vétkekben . Respublicáját itt álmadá Plató , 's hajh ! szép álmaiért itt halt-meg Sokratesz . —

De ki számlálná mind elő azon álmakat , mellyek Göröghon' fíjait erényekre tüzelék . Ki mondaná-el azon nagy tetteket , mellyeknek Hellasz tanúja volt ? — Eltűntek ezek könnyű reggeli álmakkint , 's mi álmadók búsan gondolunk reájok .

És kérdezzük magunkban : miért olly gyarló az ember , kezeinek minden munkájával együtt ? miért jár az idő , melly halhatatlanságunk' építményeit leporhasztja ? —

Felelettel pedig hallgat a' mindenség . —

Ugy volt ez mindig , 's ugy marad mindenha . Kezeink' teremtetési elenyésznek ; álma-

inkat az utókor kineveti, melyekben az egeret elefántnak néztük, az egyet sokszoroztuk, 's szemeinket fejünkből tagadók.

És bár az álom mind ártatlan volna! Bár tündérképeiért az ember csatákra ne kelne-ki 's ne ontana vért, melly nem a' föld' festésére adaték az erekbe, hanem hogy ott az életnek forrása legyen, 's az élet által minden boldogság' anyjává.

De az ember árnyat űzve, embertársait is üldözi. Nem elég hogy a' mindennapiért örök küzdelemben van a' világgal, hanem véleményeket is állít föl, be nem bizonyíthatókat, mint melyeknek az érzékek nem szolgálhatnak tanúul, 's ezeket vassal tolja másokra, hiendőket és valandókat, minden legkisebb átlátás nélkül. —

Az illy hadak álmokint hangzottak el a' multban: Görögországi a' lenyomó Roma ellen, Brutus és Cassius' vértusája Octaviussal. A' keresztes háború szörnyű dolgokat mozgata; viszsza akará Istennek szerezni fija' szent földét, Jerusalemben falainál ezrei' vérént ontatá ki, — 's a' szent álmok teljesületlenül repültek el. Sion' teteje Maur uralkodásnak hódola.

És Salamon templomán ma is a' félhold uralkodik, vérengző álmoknak szörnyű tanúja. Egy ember — neve Mahometh — földi füleivel égi hangokat akara hallani, testi szemeivel

lélekalakot, Gábiel arkangyalt akará látni, — és kiindult, hogy állításait az egész világgal elhitesse. —

A' nyomorú és csalárd! — Szörnyű épületét millió leöltek' csontjára alkotá, az egyre embercsontokkal foltozandót 's vérrel és könnyűkkel festendőt be, melly azonban roskadó alapjárul előbb utóbb ledülend, ezereket temetve magával a' sirba. —

Vajha minél kevesebben lennének közel romlásánál. —

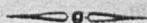
Mert a' nagy tömegek, állatokban és hullatokban is veszedelmesek! A' kunyhó 's a' sátor senkit nem ver agyon. Lebontja a' szél, eldönti a' földrengés: lakói sértetlenül nevetnek. 'S könnyen újra rakható.

Azért jobb is kicsint álmadni mint nagyot: apró szerelmeket, kis játékszíni reményt, nyelv-előmenetelt, ész és jogfejlést!..

Oh ezekben lassan kell menni, — a' nagy remény igen ártalmas; tűnőalakja után vágykórság és czélszenv maradhatna hátra.

Mert a' végső végnél, mikor a' sír koszorúz mindent, mozdítványt, tüzet, erényt, nagy-ratörekvést, hűséget 's önföláldozást, és magát az életet; mikor látjuk hogy mi porszem akaránk iránylökést adni a' földgolyónak, de ka-

czaj követe bennünket, 's a' pillanat emberei jobb részt választottak: akkor mindegy, akármit álmodánk, nagyot kicsinyt, mára vagy örök évre szántatt; — mindegyike nyugalomra fekszik velünk.

Öngyilkolás.

Édes barátom, — ha csak ugyan állításod szerint így legjobban illik egymást neveznünk, mivel elveink igen gyakran nem a' legbarátságosabbak egymás iránt, — én Fl... dolgában semmi vitézséget nem látok, bár milly nagy elmehatalomnak allítsd is az életről lemondani tudást. Nem vitatom én, hogy az élet legfőbb becsű dolog, de mindazáltal az elsőbecsűek közé tartozik; sőt majdnem legalább másodbecsűnek tartatik az egész világon. Vannak legtöbbre becsülők az erényt, az ugy nevezett becsületet, a' közjót, a' hazát, a' hűséget, istenöket, a' barátságot, a' szerelmet, (ezeknek mindegyike tartathatik fő jónak), de második helyet az életnek ad mindegyikök, ha szóval nem is, legalább tettel, mert fő tárgyaér legtöbbet akarván adni, életét adja, míg a' többi mondott javaknak igen különböző polcz rendeltek. Az erény, a' becsület pedig különböző tárgyakban helyeztetik, sőt igen gyakran egymással egészen ellenkezőkben. Hány helyen nem fő erény a' minél többekre kiterjesztett fér-

fiasság? — hány helyen nem tartatik fő istenerénynek a' himösztön előlése? mig nálunk egyik úgy mint a' másik nem kiáltatik erénynek, hanem a' honi intézetekhez képest egy harmadik (közép) ut mondatik szépnek, jónak, dicséretesnek! A' becsületről melly különböző fogalmak uralkodnak! Egyiknél sértve a' becsület ha szakála, bajúsza vagy tyúkszeme ellenségesen érintetik, 's elegtételt nem kíván 's nemnyerés esetében ollyast pisztollal vagy torokszeléssel nem keres, máshol a' becsület csupa vak engedelmességben 's ellenhatástalanságban tétetik. A' közjó alatt hányan nem értik egyedül a' magok javát, míg egy kettő érette a' magáéről egészen elfelejtkeznek! Így van a' többiekkel is a' dolog, és igen keveset találhatni még hozzá, kivált szebb elmetűz nélküli országokban, ki ezek egyikét az életnek elébe tenné.

Legyen a' mint van, én annyit gondolok, hogy az élet másod becsűjónak mondathatik, már annál fogva is, mivel nélküle minden jó hibázik, azaz ő minden egyéb jónak kutfeje, olly föltétel, melly nélkül minden a' nemlételeben tessed. Ezen véleményben pedig annál inkább megerősödni, minél jobban átgondoljuk a' neméletet annak sötét semmiségivel, mikor az erőt elválva képzeljük az anyagtól, melly néki

öntudást szerze, hatási irányt ada, 's tagadhatlan ellentételbe helyezé a' társerőkkel.

Az életről lemondani tudás nagy lelki erőt kíván, innen erénynek méltán nevezhető. Már az igen dicséretes, mikor valaki vagyonával segít másokon, mikor a' közjóért önjavábul enged el egy részt, vagy mindenét kockára teszi, oda áldozza, fáradságot, szükségét, nyomorokat szenved. De mind ez csekélység az életkockáztatás mellett, és semmi az élet föláldozáshoz képest. Fáradtság után kinyughatni, a' szükség bőséggel cserélhető, elveszett vagyonok vissza szerezhetők, vett sebek meggyógyíthatók, nyomorok után annál édesebb a' biztos nyugalom, de az elveszett élet pótolhatlan, többé vissza nem térő. A' ki életét merte, mindenét mérészlé.

Igen szép tehát mikor valaki a' szolgaság lánczait hozók ellen küzd, életét veszélyezteti 's diadal közben vagy nélkül, hidegült ajakkal csókolja meg a' honi földet. Kinek nem jutnak itt eszébe a' marathoni küzdők, 's azok kik Thermopylánál áldozatul hullottak el a' hellen szabadságér? ki felejtkezék meg Salamisról 's a' plataeai csatáru, hol nem kevesek vérével nyomaték Hellaszra a' megszabadulás pecsége! És ki nem fog áldást küldeni sajó mellé azon bátrak csontaira, kik a' rajzó Mogolok ellen vé-

életelölést általánosan dicsérjed, még akkor is ha valaki fölmege a' svábhegyre 's ott fejbe durrantja magát. Ugyan ha egyszer ügyvédül vetéd föl magadat, minő okokat hozsz föl az öngyilkolás mellett? Hogy az életfömláldozás, tehát nagy lelki erőre mutat, 's ennél fogva dicséretes. De én mind ezeket tagadom. Az öngyilkolás előbb életbitorlás, életorozás, életölés, mint fömláldozás; lelki erőre sem mutat, sőt inkább az ellenkezőre, mert pulyaság a' forrása 's a' kétségbeesés, mellyek gyávák tulajdonai. A' bajt, még a' legnagyobbat is eltűrni tudni, vagy a' bajszerzőt dönteni meg, a' bal szerencsén diadalmaskodni, föladása a' férfinak, — a' gyáváé pedig: magát vonni el önkénytes halállal előle.

Igen, ha az önfömláldozás a' köz-jóra szükséges, akkor az öngyilkolást erénynek mondom, nem csak nemvéteknak. Ha a' tört hajó sajkája annyira megtelt emberekkel, hogy vagy mindnek halála bizonyos, vagy nehánynak föl kell magát áldoznia, illy alkalommal dicső dolog nem vonakodni, hanem magát sorsára bizva többek javáér a' nyilongó habok közé rohanni. Az így fömláldoztakat senki nem fogja gyáváknak mondani, 's nem fogja kinevetni — még akkor sem, ha nem várakozótak míg mások taszítják őket ki a' csalnokbul, hanem magok veték ma-

gokat a' sötétségszülő árakba. Ezen ügynél pedig annál derekabb minél nemesebb okbul szánta valaki magát a' halálra, — mert ha mindnyájának körülményei ugyanazok, azaz ha egyik életéhez sincs többek boldogsága szorosban kötve, mint a' másokéhoz: ekkor, szigoruan véve, sorsozás volna a' renden, 's az egész erény abban állana, hogy kit a' sors ére, ne késlekedjék azt kielégíteni.

Illyesféle nemes föláldozásnak többféle példáját mutatja a' történetírás. Sokszor embervért kívánt a' zsarló szomja 's lön ki a' többiek vérént ontatá. Ösmered, barátom, Attilius Regulust, ugye? Látod, az ő Afrikába menetele annyi volt, mint az életre bizonyos keresztet vetni, 's ő lelkiösmerete szerint adá javaslatát Romában 's ígérete szerint fogsága helyére híven megtért. Az azincourti csata után Calaist bekeríté 's kikoplaltatá az angol király; tudod milly iszonyú föltételek mellett bocsáta meg a' városnak. És voltak polgárok, kik a' közjó végett elébe mentek a' gyalázatnak és megöletésnek.

Tudom, Brutus, Cassius 's az utikai Cato, kedves embereid: mivel inkább magok ölék meg (részint szolgájok 's barátjok által öleték meg) magokat, mint hódoltak volna az ellenhalomnak, mint elveiket becserélendék. Tet-

tőknek van fényes oldala is, 's talám általában többektől magasztaltatik mint nem, azon számasokkal együtt, kik elveikér föláldoztattak, például Sokratesz; voltak kik mások elveiér mentek keresztfára, vérpadra, máglyára, 's mind ezek dicsértetnek, dicsőítettnek. Ezekről röviden kimondani a' valót, nehéz; csak annyit állíthatok: az okosság dolga megválasztani: mennyire vitézkedjünk, egyesek, az elvek mellett, tudók, hogy a' világ alapigazságai igazságok maradnak ha soha senki vért nem ont is mellettök, a' nemigazságokat pedig a' terjedő világosság eltörli, — mint a' történetekben szinte látjuk. Én Brutus és Cato magaviseletét nem hagyom helyben; halálukkal az ügynek és elveiknek nem használtak; élve pedig a' vas akarat és hajthatlan elme mindig mozdíthat valamit, azonfölül hogy a' sors is gyakran kezére játszik az embernek némelly alkalmat.

És itt barátom az öngyilkolás szebb neveit emlitem, millyenek a' mi időnkben igen ritkák; 's most jó azokra a' sor, mellyekkel korunk és Európánk bővelkedik, 's mellyeknek szépségét vala tőled hallani szerencsém. Itt egy fekete vérű angol főbe lövi magát, mivel mindig enni, innia, öltözködni, vetkeznie kell, és te dicséred őt: nemesen megveté az életet; ott egy a' német mystica philosophiától fölhevült francia

megnyitja maga 's szeretője ereit, hogy a' romantismus gyönyöreiben részesüljön: 's te sajnálod őt, hogy a' meghalhatásra elegendő mély vágásokat nem tőn; emitt valaki egy két elvesztett csata miá cholerába ejti magát, és te csudálod merészségét; ott valaki a' pénztárt kiüríté, nem tud számolni 's agyával ágyát, falakat fest be, 's te elragadtatol vitéz merészlete által; ez tolla mellett koplal, 's a' helyett hogy ekéhez, fejszéhez 'stb. fogna, a' hatalmas pisztolt ragadja meg, vagy még hosszú puskát, — és vitézül.... Barátom, igen nagy ékes szólásra van szükséged, hogy az illyesek dicső, bámulandó, vitézies voltát elhidjem, a' majmoló tehetség felül pedig magamban legkisebb nyomot nem érezek, 's hiszem, egyki sem az okosak közül.

„Jól! te úgy, én meg emigy; 's nem igen lesz szemre mit hánynunk!”

Ékes-beszéd.

A' vég. mellett.

Szokatlan füleknek nemde szokatlan dologgal jövök elő, ékes beszéddel a' hallgatás korában 's egy olly dolog mellett, melly másoktól örömet elhallgattatik, mint valami nem kívánatos, nem örvendetes. Igen, valahány az ember, annyi érdeke lévén, különbféle szempontokból nézik a' világ lényeit 's így tün egyik elébe borzasztónak az, a' mi bájoló a' másik előtt, így ohajtja némellyki a' véget, a' másik borzad tőle.

Én a' véget olly deréknek olly dicséretesnek gondolom, mint a' kezdetet. Ne véljétek ti is, hogy a' természetben oktanul volna valami rendelve, hogy a' természet végereje nem legbölcsebben alakítá világát. Ő rendelte, hogy a' kezdetnek vég feleljen meg, hogy mindennek eredete, fejlődése, tökélypontja, hanyatlása 's vége legyen, hogy a' világ így örökös változásokon menjen keresztül, színét mindegyre változtassa, új idomokba öltözködjék, 's így az

untató azonságot kikerülje. Ha ez nem volna, az eredeti tárgyak léteznének csak a' világon, minden időkön keresztül, azon ásványok, növények, állatok, szaporodási törvényöket be nem tölthetők, mivel újaknak nem volna helyök a' hamar betelendő földön.

Van ugyan a' végnek kellemetlen oldala is, ez tagadhatlan, de mit ösmerünk, a' mi hasonló természetet nem mutatna. Kincsed van? — a' nyugtalanság mellette honol; tudományod? — a' bizonytalanság mégis faggat; szép nőd? a' gond vele házodba szált; hazád? annak hátramaradozása álmotlanokká teszi éjeld. És hol van vége az illy rossz oldalú jó dolgoknak? Ide tartozó a' vas, melly az élet kellemeihez elmulhatlanul megkivántatik, de a' hadak szinte néki köszönhetik szörnyűségöket, ide az arany, melly jóra 's roszra tüzelhet, ide a' tudomány, mellyel csábíthatsz vagy jó utra vezethetsz, ide a' hatalom, mellyel menyországot vagy poklot osztatsz.

A' végnek néhány kellemetlen oldalát megnevezni nem tartom fölöslegesnek. Első helyet foglal itt (mivel mindenütt kiki maga az első) az, hogy magunknak is végünk lesz. Nem vitatom én a' léleknevezetű életerő kihalását, mert a' természetből egészen kihalni semmi sem tud, hanem csak azt mondom kellemetlennek, hogy

az idő sulyja alatt tetemeink roskadnak, érzékeink gyöngülnek, míg végre a' szem látó ereje megtörik, a' fül hallása megszűn, az idegek érzése kihal, és az ember ellenkező ponton áll kezdetével, visszadatva az anyatermészet ölébe, porrá hamvadó, léggé fejlődő, míg a' benne volt élető erő ösmeretlen szárnyakon ösmeretlen irányt vesz.

Az sem a' leghizelkedőbb nekünk, 's következőleg nem legkívánatosabb előttünk, hogy kezeink és agyunk munkáit is vég fenyegeti. Fárodhatlan állat az ember, fárodhatlan állatok az emberek, mindig tevők, mindig rakosók, mindig építők, és nézzük meg földünket, mi sikere van annyi milliók örök tevésének, rakozásának, építésének annyi ezer éveken által. Minden év megemésztí a' maga terméseit, minden század eltemeti a' mit évei meghagytak, 's az ezredeknek alig marad, min rágódjanak. Mik az ó városok? — Új építmények amannak helyén; mik az új lakhelyek? ezek ó temetőkből sarjadzottak ki. Hol vannak az emberi hatalom legdicsőbb szüleményei? hol az ó világ csudái? Nagyobb részint az anyaföld gyomrában. Hol a' nagy birodalmak, 's a' tenger fövényekint elszaporodott nemzetek? Hullámkint váltogatók egymást az idő tengerében 's később korább part-ra jutva enyészniök kellett. — Hasztalanul ál-

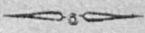
lanak a' temetők sirkövei, — ha az alkotó el nem kerülheté végét, el nem kerülendi az alkotmány is.

De hogy a' vég rajzolásával el ne ijeszszetek benneteket, általmegyek annak kellemes oldalára. Igen annyi kellem van a' végben, hogy az ember örvendő emeli föl fejét 's úgy tekint feléje; mint a' legkedvesebb barát felé. Ah, nézzetek magatok körül, sőt vizsgáljátok meg tenmagatokat, mennyi tárgyat látandotok, a' mi testetöket vagy lelketöket nyomja 's a' mi ember társaitok testét vagy lelkét nyomja. És kérdezzétek meg, mi után sovárognak, mellyik azon általános orvosság, melly mindenütt egyiránt segít, mindenütt egyiránt ohajtatik, — 's bámulva fogjátok tapasztalni, hogy az a' vég.

Nagy ez a' kicsin föld a' parányi embernek, milliók elférnek rajta, milliók táplálhatják magokat bő terméseiből, 's örömvirágokon hatnak. De kicsin a' nagy föld némelly hirvadászok, kényohajtók, kevélyek szenvedélyeinek 's a' gyermek emberiség némelly világrészben sopánkodik, nyög, sir czérnakötések alatt. Hajh a' gályákon raboskodók, a' lelkiösmeret szavait elfojtani kénytelenek, szabadító gyanánt tekintik a' véget 's imádságokat gyakran észfelejtve intézik hozzá.

Tudjátok e pedig, mellyik a' végnek leg-

kosabb kézfogó barátja? Az akarat, — és pedig hol egyes akarat nem elég, ott többek akarata, hol a' többeké is kevés, ott mindnyájáé. Hogy a' rendetlenségnek vége legyen, akarjatok: hogy a' bátortalanság véget érjen, akarjatok; hogy valami nagyot hajtsatok végre, akarjatok; hogy kiki örvendhessen lételének, akarjatok; hogy a' napfény mindenkié legyen, és minden, mi a' napfényhöz tartozó, akarjatok. Oh az akarat mindent végre hajthat, — sivatagokat virányokká tehet, a' legellenkezőbb elemeket legbarátságosabbá forraszhatja össze, árnyemberekből egész embereket teremthet elő, meg annyi gögjeit a' természetnek; országokat virágoztathat, világrészeket kapcsolhat össze, és — de mért nincs elég levegője a' szónoknak, hogy lélekzethől ki nem fogyna, míg kebelét minden sulytól minden feszítőttől ki nem ürítené....

Növény-, állat-, ember- Nevelés.

Semmit sem könnyebb elmondani, mint: ennek van nevelése, annak nincs nevelése; de valóban nem könnyű megítélni: van-e valakinek nevelése vagy nincs, — és egy a' legnehezebb dolgok közül: valakinek nevelést adni.

Az emberek nagy részénél közdivatu hiba a' hirtelenkedés, más részénél igen kifejtett a' hirre vágyás, a' gögösködés, — 's ezek vajmi könnyen elmondják másokrul: nincs nevelése. Pedig nagyon sokszor épen ezzel árulják el neveletlenségüket, vagy inkább kimutatják hiányukat.

A' neveléstül megvárjuk hogy épen tartsa, épen fejlődtesse az ép lelket 's az ép testet, a' hibákat pedig törekedjék éppé tenni, 's a' hiányokat gyomlálja ki. Ez a' nevelés tökélyének mértéke.

A' nevelés a' *nől*, *nevekszik* szótul származott, 's ezen származtatási értelemben mindent lehet nevelni, a' minek nőő, nevedő ereje

van. Van tehát ki fűveket, virágokat, fákat nevel, van — nem gunyból vagy kacajüttetés végett mondom — ki ludakat, kacsákat, barmokat, 'stb. nevel, 's vannak végre emberneveléssel is bajlódók.

A' jó természet igen nagy, igen hatalmas nevelő, bizonyly gondoskodik általában növényeiről, állatairól 's az emberről is; — minden a' maga nemében a' tökélyt keresteti, 's a' fajjal meg is szokta a' tökélypontot érintetni. Az egyénekben, az egyeseknél azonban nem ritkán láttat hiányokat, mintegy öszve hasonlítás által akarva kimutatni, mit tud az ellenkező oldalon.

Az ember nem ritkán avatkozik a' természet dolgába, 's magát a' földmindenség e' vagy ama' részének urává szánó, ott teremteni, rontani, éltetni, bontani iparkodik. Hogy nem csekély dologba avatta magát, már az előképzeletből kitetszik.

Ne szóljunk az ásványországbeli emberi dolgokról, — noha aranyat és gyémántot örömesebb nevelnének az emberek mint akármelly virágot, akármilly állatot, sokan örömösebb mint fiút, önvérből eredtett, — ez nem tartozik ide, — de tekintsük meg milly sok munkába kerül a' növény-országbeli nevelés, mihelyt a' természet jogaiba bényulunk. Ösmerni kell itt minden

növényről, milly éghajlatot, milly földet, milly tájéket, mennyi nedvet, mennyi napfényt szeret, illy és illy körülményekből milly hibái erednek, mint vehetni azoknak elejét, mint orvosolhatók meg, mennyire honosítható meg ez és eme növény, — egy szóval annyi elméleti 's gyakorlati ügyesség kívántatik meg, hogy országokat eljárhatni, míg egy valóságos nagy növény termesztőre akadunk.

Mit mondhatunk kedvezőbbet az állatnevelésről? Nem tartatik e nagy mesternek, a' ki egyes állatfajokkal jól tud bánni, — a' kinek juhái szaporodók, épek, 's a' belőlök huzandó haszon kedvéért, minél finomabb gyapjuak; a' kinek lovai hibátlanok, tüzesek, a' kinek marhái székre 's járomban legelsők. De hol van az, ki — szinte a' természet jogaiba nyulva — különböző éghajlatok állatait jól tudná együtt nevelni, szaporítani? — Ha ki erre erőt érez magában, az állatphysiologia első emberévé lehet, 's több pénzt gyűjthet London-Páris állatkertjeiben, mind az első embernevelő. — Ennek ajánlhatnók, hogy bizonyítmányokkal el látva, minél előbb jelentse magát az illető helyekén.

Végre, a' rendnél fogva, szerencsésen az ember neveléshez kell emelkednünk. Oh, az embernevelés könnyű dolog, mihelyt csak a' jó

természetre hagyjuk azt. Az anyai ösztön szer-
rez a' csecsemőnek táplálatot, 's — mivel az
ember a' jó természetnél fogva csupán boldogabb
éghajlatok, téj-mézes kanaánok állata — mi-
helyt mozogni tud, szájába is viendi azt, a' mit
a' jó ég alatt a' jó földön bőségben kapand.,
foga, gyomra megteendi a' hű szolgálatot 's a'
csecsemő gyermekké nevekszik, a' gyermek
ifjúvá nő, az ifjú nevedezésének férjfiu-kor
lesz sükere, 's ha a' körülményeknek úgy tet-
szik a' férjfiu öreggké nő a' sir számára vissza.

De annyival nehezebb az embernevelés,
mihelyt a' természet dolgába belé avatkozunk.
Az ember, mint állat ugyanazon életczelt ösmer
a' többi állatokkal, ugyanazon czélt minden élő
lényvel, melly az élet föntartásában 's hasonló
egyén előteremtésiben áll. Csupán ennek meg-
felelni a' természeti ösztön szerint nem mester-
ség, annál inkább mivel a' természet a' maga
céljaihoz mindig a' legalkalmasabb eszközöket
választja, 's nyújtja. De e' czél mellett mást,
ugy szólhatva, idegent is tüzni ki, kétes dolog
's fenyegető, hogy héjat költünk tojás helyett,
hogy árnyékot vásárlunk fája nélkül.

Hogy az állatok táplálaton és nemzésen ki-
vül más czélt nem ösmernek, világosabb mint
valaki rajta kételkednék. Az itteni kifogások
csak álkivételek, mint p. o. hogy dolgozás és

mások táplálata végett volnának itt. Az állatok önkénytes dolgozása csupán magokért 's ivadékukért történik; a' mit az emberek velők dolgoztatnak, az természetelleni, kényszerített, fő állításunkon mit sem változtató. Az állatmegetés pedig szinte táplalat kedvéért történik 's hihető azon okos természet-rendelésből, hogy végetlenül ne szaporodjanak el a' fajok, mert különben elegendő növényt nem teremhetne számokra a' föld, 's ekkor szinte egymás ölésére szorulnának; annyival inkább; mivel a' másik törvény, a' nemzés, nálok, oktanoknál eltilthatlan.

Állítá némellyki, hogy az állatfaj egyénei békességesebbek egymás között az embereknél; a' kölcsönös jogokat meg nem sértik, az eledelel nem marakodnak, 'stb. Én ezt nem akarom ellenvitatni, csak az állítás általánosságát tagadom. Az állatfajok egyénei (ugyanazon fajé t. i.) rendszeren, általában, de nem kivétel nélkül (mert p. o. sok állat van ön kölkeit föl-faló, társát agyon maró 'stb.) békességesek egymás között, de jőjön csak arra a' dolog, hogy választani kelljen az erőszak vagy éhhalás, a' nőzés és nemnőszhetés között, akkor majd meglátjuk mint marakodnak az ebek, vagdalkoznak a' sasok, ütköznek meg a' kosok 's dühöngni fognak a' szelid elefántok, egymás

között; nem az ellenkező fajjal. Könnyű mondani: farkas nem támadja meg a' farkast, tigris a' tigrist, — nem, a' míg másképp megmentheti életét; de szükség esetében társának a' vére is jó-izú. Hogy minden állatfaj a' maga fajabelieket legutóbb támadja meg, öszvefüggésben látszik a' faj megtartásának törvényivel lenni.

„De az ember megtámadja az embert, a' nélkül hogy az élet két fő célja szolgálna tetének alapul.“

Igen, mert az ember nem csupa természeti állat többé, mert fejlődése közben — igen gyakran — indulatai rohantak a' legnagyobb előmenetelnek. Az indulat pedig hány állatnál nem veszedelmes! — Azonban ideje a' dolgot az első szempontból folytatni tovább.

Az ember életében megmarad az élet két fő célja: a' táplálás 's a' nemzés. De e' két cél mellett sok mellékeset is ösmerünk, többé kevesebbé tartozókat a' dolog valóságához, az első két fő célzt többé kevesebbé elősegítőket. Sőt még teremtünk magunknak ideálképeket, magasbakat az élet két fő céljánál, becsesbeket magánál az életnél, millyen p. o. a' becsület, a' haza, az erény.!

És az ilyen mellékczelu embert nehéz nevelni. De mégis nevelteték évezredekken keresztül már, valamennyire jól, mert az ösmeretek-

ben előre haladott 's fáját kitudá — természetellenére — a' föld két jégsarkáig terjeszteni, de nem egészen jól, mert az élet két fő céljának betöltése igen kellemetlen viszonyban van egyénei között.

A' nevelés dolga tehát az embert minél ügyesebbé tenni az élet céljainak elérésire, 's a' mellékes célokat a' két fővel minél jobban megegyeztetni. Ez a' nevelésnek alapállítása.

Helye van itten a' mellékcélokról szólni. Az élet mellékcéljai — alcéloknak is nevezhetők — részint ama' kettőt ösmerik forrásoknak, részint egy harmadik forrásbul erednek, — a' kellemébül vagy gyönyörüségébül. Az élet-eltartás (táplálát) mint egyik főcél mellékcél gyanánt megkívánja az élelemkeresés módot, az úgy nevezett élet nemet, a' faj-szaporításon a' házasság alapodik, mint mellékcél, maga után vonó a' gyermekek fölnevelését, melly az életbeli célok legszebbikének egyike.

Nagyon nevezetes mellékcél még a' *gyönyörködés*, melly több más célnak szolgál forrásul, például a' *társalkodásnak* 's mind azon ügyességnek, mellyek a' társalkodást kellemessé, vonzóvá teszik. Ez azonban egészen bevág az ember társasági nevelésébe, mellyről ezenel szolandunk.

Az emberek száma nagyobb lévén, hogy

sem itt öszveütközés nélkül foroghatnánk egymás mellett, rendelkezések kívántatnak, hogy az illy öszveütközések minél szelidebbek legyenek vagy talám barátságos érintésekké is váljanak. A' föld termései is, kivált a' hidegebb éghajlat alatt, elégtelenek az elszaporodott fajta táplálatára, innét erőlködve kell a' földből kicsikarni azt, a' mit birtokunkba akarunk ejteni. De vannak 's kiváltképen volhatnak emberek, mások dologgyümölcseibe hatalommal avatkozni akarók, — rendelkezések kívántatnak tehát, az illyen önkényt korlátozandók. Így van az ember többi javaival, sőt életével is, mellyeket háborgatni akarók mindig találkoznak, 's e' mellett tehát mindig szükséges az ovakodás, biztosítás. Mind ezen javakban a' társasági nevelés részeltet, a' mennyire az ezen javak megösmerésire 's becsülésire vezet 's ügyességeket ad kezünkbe, annak végrehajtására, a' mit megkedvelénk 's ohajtunk.

A' társasági nevelés igen különböző szempontból indulhat ki, különbféle alapokat vehet magának, — 's ezek szerint különböző tökélyfokon fejtethetik ki, a' mint ügyesebb vagy ügyetlenebb kezekre bízott. Minél igazibb pedig a' szempont, minél tökélyszerűbb az alap, minél azoknak megfelelőbb az épület: annál jelesebb 's célirányosabb a' társasági nevelés.

Szempontról minden nevelésben haszon 's boldogulás vétetik, alapúl jogok tétetnek, de a' különbözés abban áll, hogy a' haszon és jog egyesekének vagy többekének, vagy mindnyájokénak tartatik. Ezzel meg van mind az mondva, mi a' társasági nevelés tágos mezejét illeti 's le vannak vázolva azon századok, mellyeken e' mező mivelteték, 's helyeikre igazítva a' népek, mellyek a' miveléssel foglalatostkodtak.

Sajnosan kell azonban megvallani, hogy az emberiség nagy része az idő mindenségen által a' társasági neveléssel nem foglalatostkodva tapasztaltatik. Mintegy nemember tengett az állatok leghatalmasbika sokfelé és nagy időn keresztül, 's részint teng ma is, másokhoz való viszonyait öszszeségben felfogni nem tudó; mindenütt az utolsó oknak engedő, az anyagi fenyegető hatalomnak 's a' mi e'hez tartozik, — nem különben; mint a' megfogott vagy megszelídített erdei vadak. Másutt pedig ösmertettek a' viszonyok, azaz, adaték társasági nevelés, de hiányos, mivel a' viszonyok is hiányban szenvedtek. Ezen eset az elsőnél csak valamicskével jobb.

Hajh be szeretnék ezen viszonyokon vizsgálódva általmenni, — de időm siettet. Nincs egyéb hátra tehát, mint a' társasági nevelésnek tökélyképét — a' mennyire olyant terem-

teni tudok — igen röviden előadni. A' társasági nevelés annál tökéletesebb először: minél igazibb szempontból indult ki, azaz, minél többeknek hasznát 's boldogulását tárgyozza; másadszor: minél jobb alapot vett magának, azaz, minél többeknek álhághatlan jogait alapítja meg; harmadszor minél ügyesebb egyéneket és rendelkezéseket hozott elő a' hasznok és jogok közzé tételére.

A' boldogsághoz (vitatásunkhoz tartozólag) megkivántatnak: az élet sértetlensége (közvetlenül), az élet biztosítása (közvetve, táplálatok 'stb. által), az élet édesítése (vidámitás által).

Sértetlenség (élet- 's személybeli) a' fő szó 's fő feltétel a' jó társasági nevelésben. A' hol ez hibázik, ott az épületnek porhanyó alapja van, ott férges a' tölgy, 's zivatarok jövőőzsákmánya. A' hol sérteni szabad, 's még talám a' kötözött kezűet, ott a' természeti állapotnál rosszabbon áll a' dolog: a' megtámadott oroszlán védheti magát, az üldözött szarvas hegyen völgyön futhat, de a' kötözött kezű 's lábu ember védelemre nem állhat ki, futással nem menekedhetik, hanem tünnie kell, bár még ugy érezze is a' vele történő igaztalanságot. A' szabad embert sértő, vétkezik, de csak egyszerűen; — a' nem szabad embert sértő, tizszeresen bűnös.

A' társasági nevelés dolga tehát a' sértetlen-

ség elvét kifejteni, megmondva hogy az minden emberi állatra kivétel nélkül tartozik, — azt megkedveltetni mindenkivel, hogy senki elene ne törjön 's másoktól el ne tőrje, megmutatni azon gyakorlati fogásokat, mellyek által ezen elv minél közönségesebbé tétethetik, mindenkinek mintegy vérévé változtatva, — míg a' különben gondolkozók szabályok által hatalmasan korlátoztatnak, — és végtére megösmertetni ezen szabályokat, szükséges és hasznos voltukkal.

Az élet biztosítása némüleg a' sértetlenséghez tartozik, mivel a' meg nem sérthetés fő biztosítója az életnek, 's elegendő 's jó tápszerek nélkül sértve az élet, és sértve volhat halálosan. A' természeti ember mind azt eledelül használja, a' mi ennivalóhoz jut, nem úgy a' társaságbeli: mert itt a' másét bántani nem szabad. Oktatást kell tehát adni a' birtokrul, a' vagyonrul, 's utat kell mutatni, elméleti 's gyakorlati tanítás által, a' birtok- és vagyon-szerzésre, kiválosztva pedig az egyénileg legjobb utat, mellyhez az egyén legtöbb tehetséget, legnagyobb kedvet érez magában, 's melly a' mellett jó haszonhajtó, nem lévén túltömve munkásokkal.

Az általános társasági nevelés szolgál alapul azon intézkedésnek, hogy kiki tudjon dol-

gozni, hogy munkájaér illő jutalmat kapjon 's így ha mértékletes, ne csak mindennapi szükségét tudja kielégíteni, hanem nőt tarthasson, gyermekeket nevelhessen (köz cél 's irány szerint) 's öregsége napjait gondtalaníthassa. Dolgozni tudón alakisna által segíteni, a' legszegényebb segítség, semmi jóra nem vezető: munkáér mindent, ingyen semmit, egy a' társasági nevelés legszebb elvei közül; természetesen, kivéve innét a' testi 's szellemi hibák miatt munkára ügyetleneket.

A' vagyonbiráshoz nem elegendő a' szerezni tudás, a' szerzés, hanem birtok-bátorság is kell, minél fogva senkinek joga ne legyen a' jó uton szerzett vagyont bántani. A' vagyonbeli bátortalanság csekélyebb ugyan a' személybelinél, de minden esetben nagy hijány valamelly társaságban, és olly gonosz, mellyet ki kell irtani, gyom, melly gyomlálás nélkül a' többi jó vetést is elfojtja. Minden szorgalmat elől ez, 's így a' szegényedésnek 's általa a' butulásnak lesz forrásává. A' társasági nevelés dolga tehát a' vagyonbátorságot mindenki előtt elvvé tenni, ált nem hágandóvá; sőt inkább egy szívvél lélekkel védelmezendővé.

Az élet-édesítésnek főforrását már a' mondtak megadják, t. i. az élet- és személybeli sérthetlenség, a' vagyonbátorság: de vannak

még mások is, az életet kellemesbvé tevők, hova tartoznak a' szép művészetek a' rajzolás, költés, hanga, a' tudományok egész mezeje, az ünnepek az azokon előfordulható játékokkal, mulatságokkal. A' társasági nevelésnek ezeket kifejteni, szaporítani, nemesíteni 's közönségesíteni szép földadása. Itt nevezhető meg a' nőződés is, melly az életre fő kellemét áraszt-hatja; de e' végett okos szabályozást kíván, hogy mint elérhetlen dolog divatbul ki ne jőjön, szoros bilincsei miatt nyüggé ne változzék, vagy mindennapi játékká el ne fajuljon....

Az ember mint természet fia nem bir jogokkal más fölött, vagy is inkább nem bir elő-jogokkal. Sőt az anyatermészet ellenében az élethez sincs jogunk, mert nem követelhetünk tőle életet 's nem szólándhatunk a' neméletnek (a' halálnak) ellen. Ez az ő kényjének (törvé-nyeinek) dolga. Másképen van a' dolog az em-berek ellenében, hol a' sértetlenséghez, va-gyonbiztossághoz 's az élet minden kelleméhez jogunk van, azaz másnak tilos ebben hábor-gatni bennünket, tilos tőle megfosztani. A' természeti jogok az egyenlőség elve alá tartoz-nak, jogoknak csak annyiban mondhatók, a' mennyiben köteleznek; másokat kitiltva megsér-tésöktől. Vannak társasági egyenlőségi jogok is, ellenökbe téve az előjogoknak, melly utol-

sók jó rendelkezés által bizonyosan az első osztályába esendők. — A' társasági nevelésnek dolga pedig ezen ügyekről minél világosabb magyarázatokat adni, hogy kiki azokat a' maga javára legjobban elrendelteknek mondhassa, — a' mihez némi fejtegelődés és igazítgatás öröken szükséges marad, míg nem talán az emberiség a' társasági fejlődés tökélypontját elérendi, hosszú tapasztalás és tapasztalgatás után, mellyekben sokszor igen nagy 's drága tanító pénzt fizetendhet az időnek.

Ezek a' társasági élet és nevelés fő megkívántatóságai, a' leghevesebb jogbarátot is kielégítők, az egyéniséget a' polgáriassággal legjobban megegyeztetők. De a' szent ügy nem mindenek előtt látszik ollyannak; sőt találkozhatnak ellene dolgozók is, azt vélők, hogy az ő egyénük a' Nap, melly körül a' bujdosóknak forogniok kell. Ezeknek meg kell mutatni, hogy mi mind emberek vagyunk, tehát vagy mind napok, vagy mind bujdosók, 's csak az örök igazság törvényei szerint létezünk, hatunk, forgunk. A' társasági nevelés dolga az örök igazság törvényeit áltűltetni a' polgári életbe, hogy ott szinte törvényekké fogamodjanak meg, törvényeket teremjenek, álhághatlanokat, mindenki védőit, élet-, vagyon-, örömbiztosítókat, a' jogsértők megbüntetőit. A' társasági neve-

lés dolga, megmagyarázni: mint fejthető ki a' rend föltartó hatalom, hogy a' jóban kinekkinék a' legtágabb hatásnezeje legyen, a' nem-jóban pedig minden lépést elmulhatlan büntetés kövessen...

Ezek után pedig kérdezhetnék tőlem: mi tartozik a' tökéletes nevelőhöz, vagy melly tulajdonságokkal birjon azon ember, kire egyesek vagy többek nevelését a' jó siker legnagyobb reményével bizhatni. Én ezt is igen röviden fejtem meg mint az előbbieket. — Az én nevelőm képes legyen egyéni 's társasági nevelést adni, 's azt nem közepszerűet. Az egyéni nevelésben megkívánom tőle, hogy nevendéke testét 's lelkét kifejtse, alaposan, okosan, nem sietve de nem is késve; tehát a' testnek különféle ügyességet, hajlékonyságot, erőt, szilárdságot szerezzen, vagy inkább ezen tulajdonok csiráit ügyes kezekkel nevelje szép növényvé, a' lelket pedig ösmeretekkel ruházza föl, a' természetbeli minden tárgyakéval, 's ebben különösen mutassa ki erényzését, nem sietve a' megerőltetésig 's nem lasongva a' henyélésig. És ezen oldalról csapjon ált a' társasági nevelésbe, az emberek viszonyait megösmertetve egymás- és a' törvények iránt, megmagyarázva a' jogokat és kötelességeket 's vezérül léve azon

nton, melyet nevendéke az emberi társaságban választá.

Nemde hamar elmondám a' jó nevelő tulajdonságait? És mérjétek hozzá a' nevelőket, milly kevés ütendi föl a' mértéket! — a' nagyobb rész pedig elenyész mellette, mint bicskafaragmány Phidiasz zeüsze mellett. Milliók vannak ollyasokra bízva, kik a' holt betűnél többet semmi könyvből nem értenek 's így holt betűnél többet tanítani nem tudnak. Így haldoklik a' szellem sok ép testben, így hervad el a' test sok ép szellem alatt, így van lebilincselve sok ép egyén, így korlát... De legyen elég. Különben is hoszan beszéltem.

Közlések N-hez.

Sokan hideg homniak tartják Magyarországot és csudálkoznak miért nem áll meg a' duna jege; mások déli heves levegőt vélnek színi 's azon akadnak föl: miért hevül olly kevés, ritka költő nálunk. Én pedig csudálom, miért nem látjátok ált, uraim, hogy ennek ... combinatio az oka.

Az ember feje, azt mondják, virágokat terem, — számtalant, dicsőt, nemeset, boldogítót. És az is bizonyos, hogy más virágokkal bővelkedik az éjszak mint a' dél, másokkal a' kelet, mint a' nyugot. Ki tehet pedig róla, hogy mi éjszakra nézve igen alatt, délre igen fön, kelet tekintetében igen nyugotra, a' nyugotéban igen keletre fekszünk és így különös viráguak vagyunk?

Más hibáját az embernek számolni bé, nem csak gyöngeség, hanem igaztalanság is. Uraim, rossz jutalomtiszteletet adunk a' sors istenaszszonyának, ha rossz állittatásunkért panaszkodunk! Én őt áldom, mert minden középnek, legalább kötelességből, nagy barátja vagyok.

Ki is tulságoskodnék józan fővel? — De hátha „esztelenkedni a' maga helyén édes és jó“? Ekkor... De előbb mint sem itélnék, a' helyet jobban meg kell vizsgálnom.

Nincs a' vizsgálásnál jelesebb dolog a' földön. Általa lesz emberré az emlősök osztályabeli kétkezü állat, nélküle marad majom a' négykezü. — Jaj! megharaptam a' nyelvemet. — Kegyed pedig miért szegezi olly igen lábaimra szemeit?

Ez a' jó ur erővel akarja tudni: nem kezek e a' lábaim. Bizonyosan alföldi; telekei kezek nélkül szükölködnek. De uram, jegyezze meg, mit sem nyer, ha telekein a' kezek a' fejekkel nem szaporodnak illő viszonyban. „Hát az én fejem nem elegendő száz helyett?“ — Igen, igen, száz helyett is elég töltelék-elfogadására.

Szó szavat huz, 's az okos nem marad szó-talanul. — Hát talám én is okos vagyok, hogy mind eddig nem némultam el? Nem én, én ok-talan vagyok, mert igen sok helyen nem látok okot, a' hol látni szeretnék; sokon pedig nem adok, a' hol tudnék.

Ezen őszinte vallomást pedig a' tölteléknek köszönhetem. De valjon mások nem köszönnek e többet neki? Az igaz, ha mindennek van egy jó oldala, akkor a' tölteléknek kettő, sőt több is van, — legjobb pedig az, hogy ha kény

szerint ált nem tölcsezérezhető is, legalább eltolajdonitható. Gondolom elértenek az eredetileg fordítók, 's a' más feje után bölcsek.

Az ember nem olly gyöngé teremtés mint sokan vélik. Erejének fő forrása pedig a' pártoltatás. Így lehet a' gyöngéből erős, az együgyüből okos, így ért meg engem legjobban, a' kinek alát simogatom. De ez magát azért ne kecsegtesse barátságommal; az én barátságom sugarai ugy dolgoznak az együgyüire, mint a' napéi a' kényes bőrön; — pirítanak 's néha hámoznak is.

„Egy rókának két bőrét nem huzhatni le, — felel reá Gyuri. — Igaz, rókának nem. Tehát minek erőlködtek? — „De hát talám minden csak róka a' világon?”

A' rókaugrasztás Angliában a' vadászok fő mulatsága, nálunk alig jó róla szó elő. Hol lappang itt az ok? Rókáink nincsenek e? Óh azok vannak, még pedig különbféle fajtákból, még nem négy lábuak is. Talán hát vadászok nélkül szükölködünk? Ez lehetetlen, mert nem látunk e folyton folyvást bakokat löni körünkben? Uraim? én gyanakodom, aligha ott nem lappang valami, hogy nálunk rókák üzik a' puskásokat.

„Ellenmondok, olly gyávák mi nem vagyunk! Mentsen isten, jó uram; tudom kegyed is em-

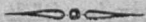
ber lesz a' talpán; mert a' Tatárok beütöttek a' karpaton ált Magyarországra! De miért halványul ön? Miért reszketnek térdei? Így alig ha ki nem dül, mire a' Sajóhoz jutunk. Uram, ott lesz ám még róka, üldözni való.

„De hogy meri Ön a' Sajót tréfából fölhozni, mikor más keresztény embernek könnyűi folyhatnának e' gyásznév hallására? — Kérem én nem tréfáltam, sőt egész komolysággal küzdőnek gyanítám magamat Sajónál, hogy a' társzenyet lemoszuk. De miért hátrál az Ur; miért néz olly boszusan reám? „Lemossuk? Hát mi szolgálók vagyunk, hogy mosogassunk?“ Nem, nem; az ur, látom, soha nem mos, és ha nem mosatik, ugyan szennyes marad. — Pedig a' mosásnak is, mint minden egyéb munkának megvan a' becse, megvan a' bére, néha azon kis különbséggel, hogy minél nagyobb a' becs, annál kissebb a' bér. De ezen nem kell fönakadni, mert ha minden illy gáncsot lelő fölakadandó volna, az egény Bakonyt szeggé kellene változtatnunk, — a' mi kár volna, — 's erdőpusztítási oktalanságunkra a' koszorut tené föl.

Fejezetül valami jutott eszembe; Ugyan tudunk e mi valamit fölteni? Erre megfelelni nem könnyű; mert az általános literatura mezején még igen kevés föltevés van magyar-

tul, holott világos hogy az alantlévő legkeve-
 sebbet mozditván is, fölfelé kénytelen mozdi-
 ta- ni. — Vagy talán nem minden mozditás föl-
 vés? — Ne féljeteK, izzadók! nem perelek szép
 szavaimmal több munkát reátok. Ostobaság ma-
 gát akármiben is agyon izzadni. Minden dolog
 föltevésénél két bökkenő van: *annak idején 's*
együtt mozditani! Értetek? —

„Ön nem is lármázott; ki fügyelne Önre?“

Világ. Világosság.

Ugyan volhat e ki a' világot nem ked-
vellené 's ki a' világosságnak ellensége volna?
Én ezt józan és jó emberről nem tehetem föl.

A' nem józan ember nem tudja, mi szol-
gál néki 's másoknak javára, ezen oknál fogva
homálybarát és sötétségkedvelő lehet. A' nem-
jó ember a' dolgok rossz oldalát kutatja 's nem
csuda ha a' dél helyébe éjfélrt kívánna.

De ezen utolsó is csak néha kívánhat ho-
mályt, mert kutatásához viszont világra van
szüksége, — 's a' dolog arra megy ki, hogy
maga számára mindig szeretne világot, mások
számára, legalább!, néha nem, mikor t. i. szán-
dékait akarja ellenök végrehajtani.

Igy nem marad egyéb hátra mint azt monda-
nunk, hogy önszemélye tekintetében világos-
ság csak a' nemjózan vagy, nyiltabban kimond-
va, az ostoba embereknek nem kell.

Azonban őrizkedjél a' fényiszonyuakat, a'
sugárelleneket, a' világgátlókat ostobáknak
mondani, rájuk gyakrabban illik a' „nemjó“
czim. Mert a' dolgot igazán meggondolva, a'

nemjózan ember a' világ dolgát föl nem foghatja, 's így annak barátja vagy ellensége nem lehet.

A' világgátlás utolsó okelve ez: zavaros vízben könnyű halászni, melyet a' hajdan és jelenkor története nyiltabban tanít, mint hogy bebizonyítására legkisebb szükség volna. Ezen halászatot úzik — a' hol halak gyanánt vehetni az embereket — Afrika délen és Ázsia éjszakeletén; — a' hol az emberek egész tömege ember, ott szeretnének zavarni némelly egyesek, de szemét beköttetni nem örömet hagyja akárki, nem hagyja az öszveség.

„De ha bekötött szemmel nagyobb haszon veri markomat, mint kinyiltval!”

Oh akkor mit kételkedel? A' szembekötösi nagyon szép játék: az ember füle után tanul járni. Azon fölül haszon a' dolgok utolsó rugója, — a' rugóság pedig nagyon illik a' jó fülekhez.

„Hát ha az emberiség hasznót lát a' szembekötésből?”

Gyomrával úgy e? Azzal nem utolsó dolog látni, — 's bizonyosan többet ér, mint szemmel azt szemlélni, hogy a' világosaknak gyomra is világos.

A' világnak az egész élő természet barátja, sőt barátja a' természet azon része is, melyet élőnek nem igen szoktunk nevezni. Fény lö-

velli keresztül ezen mindenséget, fényben úsznak napjaik körül a' csillagok 's fényárt bocsátanak magokbul a' napok. A' növényvilág sugár után eped 's egész pompájában csak ott diszlik, hol napvilággal eléggé eltelhetik. Nagy részint ezen okbul birja a' heves égal a' legbujább növényzetet; tömlöczben és naptalan barlangokban pedig elfonnyad, elhervad, elhal az oda vitt növény, el még a' moh is, mellynek élete olly kevés föltételt látszik kívánni.

Az állatok nem kevesebbé szeretik a' világot, mellynek érzésire a' jó természet tulajdon műszert ada nekik, a' szemet. A' szem tehát azon műszer, mellynek élve, munkálata, gyönyörúsége a' világ felfogásában áll, 's mellyet minden állat a' legnagyobb készséggel gyakorol. A' [sas gyönyörködve látszik uszkálni a' fényáru levegőben, a' pacsirta éneket zengve emelkedik a' nap alá, 's alig van állat, melly szeme gyöngegsége miatt a' napvilág elől elbujnék. Ez utolsókhoz tartozik a' bagoly, a' denevér 's a' földalatt lakozó vakondok.

Az embereknél nem csak gyönyörüségi czikkel a' világosság, hanem egészségi is, és annyira kedvelt, hogy ha kereskedési czikkellé tetethetnék, az egyedárosnak végetlen sok hasznót hajtana be, annyival inkább mivel nappal mibe sem kerülne a' szolgáltatása, éjszaka ugy is

sokak az aludni szeretők, különben pedig többet kevesebbet mindenki kénytelen volna venni, még akkor is ha sóra nincs pénze. Csudálom is, hogy ott meszsze, Utópia ellenfelén, valakinek eszébe nem jutott az ezt kibérteni akarás, ki bizonyos lehete hogy az ügy sikerülésre jutandott, mint a' loipersil.

Csudálatra méltó az, mennyire kedvelői az emberek a' világnak! Azt egészen ugyan nem mondhatnám, hogy gyomrokügyét szemökével fölcserélnék, — mert igen gyakran megmarad allah mecsetekint azon hely, hol a' táplálati áldozatok történnek, — de szükség esetében mylord uram igen sokat engedne el jogából, csak hogy a' szemnek is legyen valamije; sőt sokaknál, talám a' mindennapi kenyéren kívül minden oda menne napfény váltásért.

„Ez igen természetes! — mondja Torokápi uram, különben nem tudná az ember, mit visz a' szájába!“

Az való, édes Torokápi, szép tünemény az, ha édes terhek alatt hajlongó asztalokat lát az ember, 's azért én is azt mondom, legyen az ember szemének is és szájának is mit enni! 's kivált azt megkivánom, hogy a' terhelt asztal tüneményvé ne váljék, 's mi se legyünk előle tüneményekké.

De, édes Torokápi, kérdezze csak meg

azon végetlen nagy egyesületet, mellynek Ön olly érdemes tagja, jutott e belőle valakinek eszébe, hogy lehet még más világ is, melly a' szemre nem hat.

„Kérem, mi amarra nem gondolunk, kivált ha enni nem lehet benne!“

Sőt inkább igen sokat!

„Valóban?! Oh adjon tudósítást, 's én gőzsajtóval tetetem közhirrre!“

Édes Torokápi uram, csináltasson csak gőzsajtót, azzal igen fogja táplálhatni azon más világot. Látja Ön, ez nem testi dolog, nem ezen naptul kér fényt, melly ott a' magason sugárzik, 's a' számár szemeibe ugy hat mint a' legtudósabbá kiköszörült elefántéba, hanem szellemi tárgy, a' lélek munkálkodásának sükere. Ezt szellemi világnak, lelki világosságnak is nevezhetni. Nem tagadható ugyan, hogy ennek is van köze a' testi világgal 's következőleg a' szakingerlőkkel is; de azért tulajdon szellemi életet él. Fő parancsoló itt az agy, basái, agái, kadiái az idegek 's az érzékek, birodalma az egész testi világ, mellytől adót szed és pedig annál többet, minél hatalmasabb a' parancsoló 's ügyesebbek az adószedők.

És, Torokápi uram, igen szép dolog ám, ez a' szellemi világ. Vigyázzon, kérem, és

lássá ált, mert csupa hívésre nem akarom, — az a' „vates-ek legsilányabbika — kényszeríteni. Annyit azonban ígérek magannak és Önnek, hogy ha Önnel valamire megyek, úgy az egész világgal boldogultam. Tehát a' dologhoz.

Ezen utolsó értelemben, igen szép dolog a' világ; általa igen helyesen átlátni, miért kopasz a' nyírt, miért meztelen kinek a' ruháját lehuzák, 's a' hajdu kezébe is miért kíván inkább kolbászt a' paraszt, mint botot. De Önnek is van mit látni nála, például: miért jobb két palaczk somlai egy palaczknál, 's a' fagyalt aranykanálbul miért izlenék jobban mint ezüstből. Édes Torokápi uram, legyen barátja ezen jó világnak.

És azt ne tessék gondolni, kérem alásan, hogy egyedül leend itt. Többen vannak ugyan az ellenfélnél, hanem azok korán sem olly vitézek mint mi. Azt nem tagadhatni, hogy tenyeres markosok, hanem mi is tudjuk hogy mikor tizenkettőre jár, már akkor tizenegyet elütött, és — tudja — mi lámpával szoktunk menni, 's az ellent megvakítva könnyen oldalfelezzük. Mikor pedig édes Torokápi uram, azon szellemi világba lép, látni fog ott beavatokat és avatlanokat, honiakat és idegeneket, kiket nem lesz rossz dolog egymástul megkülön-

böztetni, hogy beszédeivel izgágát ne szerezzen magának. A' világot ugyan mindenki fogja dicsérni, — ebben Ön is megegyezhet velök, — de egy rész azt mondandja, a' világot mindenütt mérsékelni kell, itt Ön hagyja rá, hogy valóban mérsékelni kell; — más rész azt állitandja, hogy az ő pártjának teljes joga van ugy nyelni a' világot, mint például hal a' vizet, — itt vitassa Ön, hogy igaza van; a' sokaság megesküszik, hogy mindenki hálogon néz keresztül, de volt ki pápaszem nélkül is látá, hogy kilencz-harmad rész kilenczkilenczed részben benne foglaltatik; — Ön ezt esküvel bizonyítsa, — és, ha ezt tevé, az egész új világ polgárainak társalón, csak — az enyém nem!

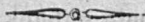
Igen, édes Torokápi uram, még mindeddig nem az én társom, noha ezen új vándorösvényén engem is találанд. Ott én korán sem járandok olyan göggel, mint a' többiek, mert az én világmedenczém igen nagy és rostélyozott 's ennél fogva tudom hogy lassan telik meg, 's nem minden álsugár pottyánhatik bele; ennél fogva pedig szegénységem elveri gögömet. Engem ott szárnyas boeskorban találанд, nagy világ gyűjtő tarisznyával oldalamon, kicsin és nagy rostácskával a' kezemben, kézi mesterségemet pedig magam és mások számára teszem, ezen mások pedig nem hogy megköszönnék adományo-

mat, hanem még morognak is ellenem, 's meglehet még böjtre is kényszeritenek, mellynek jobb magyar neve koplalás. Édes Torokápi uram, ugy é, Ön nem lesz olly kegyetlen? — adand egy kis alannisnát, noha nem tudok olly szépen énekelni érette, mint Homerosz.

„Oh, Önnek jeles dicsérő tehetsége van! — Igen, igen, majd juttatok valamit! — Lásza Ön, azt épen nem mondhatja, hogy nekem nincs belső világom: sőt inkább igen nagy van, mellynél a' tele asztal mindig enyém marad 's Uzdi, Padavértei fordításban. Ön eredetileg, Bústavi és a' Csatárdalfi versekben izzadnak dicséretemre. Oh mi azokat a' lelki világúakat testi világúakkal igen könnyen kormányozzuk!“

Igazsága van, édes Torokápi uramnak, sőt igazságtok van, édes Torokápi uraimék, kicsinyeknek nagyoknak, számatok egész végtelenségiben; az emésztő oltár olly tulajdonságu, hogy ha rajta sötétség van, hijába világít a' gondolkozás fáklyája; — a' farkas-ordítás ki nem marad. Pedig az éhes farkas igen rutul ordít ám, sőt még olly vakmerő hogy a' fegyveres embert is megtámadja. Oh, édes uram, kinél ilyen emésztési sötétség' soha nincs, de szándék szentségbeli annál nagyobb, szeretnék ez utolsóbeli enyemből egy darabkát adni, hogy

kegyed orájában a' rugó (rugony?) nemesebb
 érczből való lenne, hogy Homeroszt ne morzsa-
 lék, hanem nagy lelkűség által iparkodnék
 magához kötni. De kegyednél illy csomó-ol-
 dásra még nincs világ, édes Torokápi uram!

Valami egészen új az igékről.

Minden ige melléknév, vagy is névsegéd.

„Nem hiszem.“

Kérlek hidd el; — annyi bizodalma lehet bennem, hogy meg nem csallak.

„Gondolom, legalább hogy meg nem akarsz csalni, de magad is csalódhatol.“

Csalódhatáson fölül nem gondolom magamat, de itt nem csalódom. Mond el tehát, hogy minden ige melléknév.

„Minden ige melléknév, vagy ha inkább akarod, névsegéd.“

No, ugyan rá szedtelek, majom!

„Kérlek, én nem címbarát vagyok, — hagyj föl olyasmivel. Sőt még megmutatom, hogy minden ige melléknév, minden ige névsegéd.“

Ugyan ugy e?

„Minden ige névhez mellékeltetik, vagy is nevet segít ki, egészít ki.“

Épen ugy mind a' melléknevek?

„Talám nem egészen ugy.“

Hát hogyan?

„Azt nehéz egyszerre megmondani, kivált mikor e' tárgy most villant csak először fel fejemben. De mintegy illy módu lehet a' dolog. A' melléknevek a' főnév tulajdonságát, minőségét általában fejezik ki, az igék pedig annak minőségét különös tekintettel a' cselekvésre, szenvedésre vagy lételre.“

No, majdnem mélyebben ereszkedel a' dologba, mint mi szokás szerint szeretjük.

„Mi gondom nekem a' rossz szokással? — én csak a' vízben nem szeretem a' feneket nyomni, különben a' fölszínűség ellensége vagyok; azért tovább fejtegetőlődöm, nem bánva ha annyira féltek is tőlem mint a' háborgó Duna közepétől.“

De tudod e, barátom, hogy egyik szokásunk a' tudós hangra nem fügyelni?

„Hogy ne tudnám, 's épen azért öltözöm mindennapi gunyába, hogy föltetszés nélkül vitázhassak, lármázhassak 's hitegetelődzhessem a' pipázóknál, borderűseknél, 's — hogy épen ne juthassak a' pipereszerető hölgykörökbe...“

A' nagy szemü Zeüszért, barátom, az eszed megy e, hogy hölgykörökből ki akarsz zárkolódzani?

„Nem gondolnám hogy az eszemnek kedve volna tovább menni, — mert rossz fogadtatást

reménylene közel távol. De gunyámnak azaz oka, hogy — közállítás szerint — a' nyelvhez nem illik más. Legyen azonban a' mint van, — az ige kisegíti a' név állapotját fejezni, tehát névsegéd, 's annak jogaival él.“

Ugyan, minden ige él e névsegédi jogaival?

„Minden ige egyenlő a' nyelvtanai törvények előtt. — A' mint mondhatom tehát: az ember él, gondol, okoskodik, meghal, ver, veretik, fizet, fizettetik, ugy bizonyíthatom hogy az: *él, gondol, okoskodik, meghal.* 'stb. megannyi névsegédek, kitevők az ember állapotját, a' cselekvés és szenvedés különös tekinteti szerint, nem különben mint a' név minősége fejeztetik ezen mondásokban ki: az ember *szép, okos, rut, ostoba, fehér, fekete,* 'stb.“

Legyen ugy! de — mégis van bökkenőm. Mint teszed a' főnév elébe ige melléknevedet?

„A' főnév elébe? Hát szokás elébe is tenni?“

Épen azt kérdem én is. — Mert mondhatom p. o. *a' szép ember*, — de hogy mondod: *gondol ember, él ember!*

„Azt már nem tudom, pedig kellene mondanom tudnom, — különben egész hosszú vitátsom, annyi izzadás oka, dugába dől.“

Azért ne siránkozzál; nagyobb dolgok is dugába döltek már, mellyeken milliók dolgoztak, mellyekért ezerek küldtek vérgőzt áldozat-

tul. Csak menj tovább. Szerencsés föltalálásod van; bizonyosan ki fogsz bontakozni.

„Ennyi bátorításra csakugyan tovább indulok. Igen, már diadalt látok. Barátom, az igébül részesülőt, vagyis igenevet csinállok 's a' dolog rendén van.

Hogy, hogy?

„Látod, az nincs jól mondva: *gondol ember, törekszik ember*; hanem jól van ez: *gondoló ember, törekvő ember*.

Igaz bizony; no te szerencsésen megtörted a' jeget.

„De barátom, még többet is látok én; én azt állítom hogy az ige azon tulajdonságánál fogva melléknév, mivel benne mindenütt részesülő lappang.“

Valami kém vagyis ispión-kínt, nemde?

„Már akármikint! Elég az, hogy benne lappang. P. o. *gondolkozom* annyit tesz mint: *gondolkozó vagyok; iparkodol-iparkodó vagy; szeret-szerető; hajlunk-hajlók vagyunk; gyáváskodtok-gyáváskodók vagytok* 'stb.“

Barátom, te ezer mester vagy!

„De ezer és egy mester leszek, ha végre hajtom azt, a' mi fejemben fölvillant. Kedves barátom, nyujts segéd kezeket; magam gyöngő vagyok országos mozditásra.“

Szivesen, kivált ha ingemre való dologban kérsz segédtsúl.

„Bizonyosan olyanban, mert látod, te buzgó magyar vagy, szereted nyelvedet, annak tökéletlenségét orvosolni, hiányait pótolni törekszel, a' mit onnan is tudok, mivel az iszonyatos *k* és *nak* orvoslása végett a' birtokos esetbeli *nak* *neket* rendesen kihagyod beszédedben, a' többi *nak*, *nek* helyett pedig, mint a' *Szép szavakban* ajánltatik, kísértést tevé *nan* és *nennel* élni, — első a' többek között.“

Ez mind igaz.

„Most pedig ollyasmit pendíték meg, melly által nyelvünknek e' tekintetbeli rövidsége 's hajlékonysága példátlan lesz a' keleti 's nyugoti nyelvek között, mellyet, kivált a' nyugotiak csudálandanak, bámulandanak, de meg nem foghatnak.“

Beszélj tovább! kíváncsi vagyok.

„Nem akarok semmi egyebet mondani, mint, hogy az igék melléknevek; tehát hasonlítottassanak is a' többi melléknevek szerint.“

Barátom, nem értelek. Én az igéknél csak hajtogatást ösmerek.

„Ösmerjünk tehát ezentúl hasonlítást is. Azt csak nem tagadod, hogy a' cselekvést és szenvedést öszve hasonlíthatni más cselekvés vagy szenvedéssel?“

Ki is tagadhatná azt?

„Sőt azt is tudod, hogy a' részesülők (igenevek) mind annyiszor szoktak hasonlítottatni, valahányszor a' dolog úgy hozza magával.“

Igen jól tudom; sőt a' „Magyar Nyelvtudomány“ 77 lapján meg van írva: „*a' névsegédtil hasonlítást kapnak a' részesülők p. o. fénylő, fénylőbb, legfénylőbb.*“

„Annál jobb; — már most én azt javasolnám tovább, a' részesülőket hasonlítsuk mi az igékben, azaz hasonlítsuk magokat az igéket.“

Ez nem rossz javallat, csak végrehajtható legyen.

„Mi volna végrehajtlan, ügyes fejek által, a' mi hajlékony nyelvünkben! Én magamban egészen nem bizván, a' te ügyességedtil várok segedelmet.“

Igen, igen szívesen. Oh én a' nyaktörésig elszánt vagyok, mikor valami nagyot kell mozditani!

„No, itt ugyan nyakszegéstül nem félhetni, — 's az egész nagymozdítás néhány utórag helyre alkalmaztatásában áll; de azért fényes lépés a' nyelvpályán. Először is tehát, micsoda ragoakat vegyünk föl?“

Bizonyosan, könnyen betanulhatókat, 's mellyek legkevesbé tetszenek föl a' haladástul iszonyodók előtt.

„Ugyan mellyek volhatnak azok?”

Melleyek a' névsegédek (melléknevek) összehasonlítását jegyezik.

„Egészen az én szándékomat találtad el. No ezen örülök! — 's bárcsak igen sokan egyeznénk így meg. — De hogy a' dologhoz fogjunk, mondsza példát ige-hasonlításra.”

Hiszen, ha egyszer példát tudok rá mondani, akkor diadalt kiáltok.

„Kiálts tehát, mert az ige-hasonlítás örök idők oltá divatozik. Azonban a' diadalénekléssel egy kissé lasabban bánj, nem olly ingyen osztatik az, mint a' levegő. Új mintába nem örömet szorul a' világ, sőt a' szavakat sem örömet szoritja.”

Igaz, hogy a' minta kellemetlen dolog, de mivel szükséges rossz; okosság minél alkalmasabbat, kényelmesebbet alkotni. Alkossunk tehát.

„Rajta. A' melléknevek hasonlítása p. o. illyen: (nagy) *nagyobb*, *legnagyobb*, melly így is tehető ki: *inkább nagy*, *leginkább nagy*, mellyekhez járul még a': *színtolly nagy* 's *kevesbé nagy*, mellyek azonban nem szoktak tekintetbe vetetni, mivel csak *határozó* segedelmével tétetnek ki. Így van az ige hasonlításal is a' dolog: nem vétetik tekintetbe, mivel *határozók* segedelmével történik.”

Ugyan, mondj reá alkalmas példát.

„Azon senki sem akad föl, ha mondjuk: (nagyít) *szintugy nagyít, kevesbé nagyít, inkább nagyít, nagyobbít, leginkább nagyít, legnagyobbít*, nemde?

Senki sem, valamint azon nem: *nagyító, nagyítóbb, legnagyobb*.

„Mernéd e ezek szerint azt is mondani: *tanító, tanítóbb, legtanítóbb*?”

Hogy ne merném? — sőt az egész világ is meri.

„Ugy igen kicsin neked a' világ; de tovább: mernéd e mondani: *tanít, inkább tanít, leginkább tanít*?”

Ugyan hogy ne merném? Ennyit mindnyáján merünk.

„Az igaz, és senkinek nem törik bele foga. De ugyan mernéd e mondani, *tanító, tanabbító, legtanabbító*?”

Ezt már nem merném.

„Ugyan miért?”

Ezt barátom, magam sem tudom; de azt veszem észre, hogy a' nemunerés gyakran maga magának elég ok.

„Huh, milly szégyen! Illyen állítás ellen törvényt kellene hozni. — 's akkor én is könnyebben boldogulnék. Mig azonban illy törvényjavallatra jogot nyernék, csak szélbehangzólag javalom magát a' dolgot: ugyan, minden erény

szerelmiért, merjük mondani a' *nagyobbító* 's *legnagyobbító* példája szerint: *tanabbitó*, *legtanabbitó*."

No, erény neki! én hát egész bátorsággal mondom: *tanító*, *tanabbitó*, *legtanabbitó*!

„Ugyan, nem szakadt ki a' nyelved?

Sőt, barátom, könnyebnek találtam, mint a' dísz-ágyufüst szagolását.

„Jó szaglást barátom, mikor nem rossz dolog vislának lenni; — de tovább: nem gördülőbb e a': *tanabbitó* mint az: *inkább tanító*?

Sokkal gördülőbb.

„Nem gondolnám tehát, hogy többé ellenvetésed lenne; azért mélyebbre lépek. A' részesülőbül hasonlítva is jó lenne, ugy e, ígét csinálni?"

Jó lehet, biz az, — 's én épen nem kételkedném a': *nagyobbít* szerint így szólani: *tanabbit*, az *inkább tanít* helyett, — mellynek a' *leget* elébe csusztatni nem volna a' legnagyobb mesterség.

„Az való, nem volna nagyobb mint a' kész gőzhajóra fölülni, — 's annak különösen örülök, hogy ezen nyelvbéli csekélységben is nem kell külföldi tanácsadóhoz folyamodnunk, noha jó pénzért...

Ugy e jó pénzért adnának azok elég taná-

esot, ki olly kevéssé vihetőt, mint a' mi mostani javalatunk?

„Kérlek, ne ijeszsz bagolyjóslatoddal! Olly kormányozhatlanoknak véled e olvasóinkat?“

Hisz, az olvasókkal csak végeznénk, de a' nem olvasókkal!..

„Bajos végezni, az igaz; hanem mi ne törődjünk velök, — annál ikább, mivel henyeségök miatt legkevesbé tarthatni tőlök.“

Roszul ítélsz, barátom; a' nemolvasók leginkább lármáznak az írók ellen.

„Hagyján, roszyelv nem nehezebb a' jó tollnál. Elég hogy mi írjuk: *tanít, tanabbít, legtanabbít*. Ugyan mint mondanád azt határozottan?

„*Tanítja, tanabbítja, legtanabbítja*.“

„Hogy mondanád az aligmult időt?“

Ha ez áll: *nagyíta, nagyobbíta, legnagyobbíta*, állhat szinte:

„*taníta, tanabbíta, legtanabbíta*, 's határozottan:

„*tanítá, tanabbítá, legtanabbítá*.“

„Mint van a' föltételes jelen idő?“

„*tanítana, tanabbítana, legtanabbítana*.“

„Dicső felfogásod van, de ugyan főshangu igébül tudnál e példát adni?“

Csak dicsérj, én mindent tudandok tenni!
Itt a' példa:

„*feszít, feszít, legfeszít.*

„*hevít, hevebbít, leghevebbít.*

’s „*feszített, feszített, legfeszített.*

„*hevítend, hevebbítend, leghevebbítend.*“

„Menjünk ált beszélyekre; ’s fejezd ki ezt az új mód szerint: *Én a' jogot inkább szeretem az aranyból, te a' békességet leginkább szeretted.*“

Ez nehéz, de mégis megkísértem; talám így jó lenne: *Én a' jogot szerettem az aranyból, te a' békességet legszeretted.*

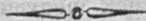
„Fölséges, barátom! Ez olly föllegi vár, mellyel soká, szépen mulatozhatunk.“

De a' melly lakhatlan, mivel konyha nincs benne. — Én éhezem, barátom.

„Több pajtást is lelünk ott, hol a' hasonlítandó ige helyett rostélyossal lakhatni. Jöszte menjünk.“

Harcz reád, föllegvár!

„Haha! inkább hangok a' szélbe.

Rajzolatok

a' magán élet 's természet világból.

Magán élet, édes barátaim, az, ha magánosan vagyunk.

„Bölcsen! bravo, világos! eltalált!”

Magánosan vagyunk pedig, ha senki nincs körülünk.

„Éljen!” (bis).

Senki nincs körülünk pedig, mikor...
che... che...

„Éljen!”

Mikor az ember füleit ostoba lárma nem verdesi....

„(Mély hallgatás).“

Édes barátaim, a' magán életet minden dicséri, a' ki jobbat nem ösmer.

A' magán élet annál tökéletesebb, ha —
a' konyhát és pinczét kivéve-mindentül elzáraték.

A' magán életnek megvannak az örömei, —
ha a' konyha 's pincze nem hibázik mellette.

A' magán életnek nagy barátai a' medvék,
még nagyobbak a' hiúzok, legnagyobbak pedig....., a' társaságot nem szivelhetők.

„Éljen!!!“

Pedig, édes barátaim, a' magán élet rossz portéka; benne az ember minden csekélységért nem éljeneztetik!

A' magán életben az embernek egyedül kell lenni.

„Éljen!!“

A' magán életben nincs ki főzzön az embernek, nincs ki bort töltsön.

„Bravó!“

A' magán életben nincs ki bontson, nincs ki vessen!

„Éljen! Bravó!“

A' magán életü legfőlebb is csak a' tükörben láthat füleket és... hallhat....

„(Nagy csöndesség eleinte, utóbb morgás).“
Azonban, édes atyámfiai, a' magán élet érdemei nem tagadhatók.

Itt az embert senki sem kötelezi le.

Itt az ember a' jó falatokat senkivel nem köteles megosztani.

„Éljen!“

Itt az embert éhségén kívül senki sem veri föl ágyából.

„Bravó!“

Kenyérért, játékért nem jőnek gyermekek az ember nyakára.

„(Hallgatás).“

De az embernek szabadságában áll francia szakácsot tartani.

„Éljen!”

’S ha a’ hulladékra csajvadékokat meghí, minden lépten ezen orditást hallja: Éljen!

(Pillanatnyi csönd, morgás, melly egyre nevekszik).

De azért nyugodjatok meg, édes barátaim, a’ magán élet fapénzt sem ér.

Az ember benne egyedül kénytelen pipázni.

Az ember nem oszthatja meg poharát barátaival.

„Éljen!”

Az ember szemébe nem mosolyog egy szép, csinos, vidám nő.

„(Hallgatás).“

Az ember nem fakad új életre gyermekeiben, nem sokszorozza szívét, lelkét ivadéka által.

(Hallgatás).

Nem adhat család ünnepeket.

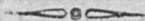
„Bravó!”

Nem atyafiasodik meg az egész várossal, kivéven a’ tányérnyalókat, kik nyalni tudnak csak ’s — idétlenül tapsolni.

„(Nagy zugás, melly erőszakoskodásig nevekszik. Nehányan a’ szónokszék felé rohanak).“

Édes barátaim, varjuzugban almaborbul jól laktak egykor az emberek és jó kedvre derültek. Történt pedig hogy egy tükrös szobába vetődnének, kik előbb soha tükröt nem látának. Pislogó szemeikkel ott egy új társaságot láttak, szépet mint ők, szédelgőt mint ők, 's épen ugy cselekvőt mint ők. Megharaguvának azonban, hogy van, ki olly szép, olly szédelgő 's ugy tevő, mint ők. Haragjokban csatára keltek, 's öszszezuzák a' tükröket, magokat megmetélek, de örömmel láták az ellenfelekezetet eltűnteni. Ekkor éljent harsogtak egymásnak. — Édes barátaim, a' varjuzugiak nem éltek magán életet, de a' természeti világ hű fiai voltak, mellyrül csöndesebb alkalommal bővebben fogok értekezni *).

*) Jegyzés. Ezen czikkkel egy afghanistani dévaj író tolla szerint van magyaritva irokéz nyelvből.

Világpolgár

(mint igen sokat vagy semmit jelentő szó).

A' „polgár“ szót nem tudom származtatni, 's — eredeti gyökérszónak sem vehetvén föl, idegen nyelvből átvettnek gondolom. De azért nem kell elijedni tőle, mert egy a' legszebb szavak közül, mellyek valaha nyelven megfordultak, nem olly édes ugyan mint lányajakon a' „szeretlek“ de méltóságosabb 's férfiúhoz legillőbb.

Szeretném ugyan tudni, melly nyelvből vetették ált a' legférfiasabb képzelet ezen szava, hogy ösmerhetném, mellyik nemzetnek vagyunk köszönettel tartozók a' polgáriság képzelet velünk közlésiért: de erre hamarjában nem mehetvén, beérem azzal hogy örvendő tekintek arra, hol e' szónak 's képzeletnek nyomait találom. Velem együtt ezeket keresendő, senki sem induland a' Száva 's Olt vagy a' Dnieper felé, nem is Árpád és Takson idejébe, hanem ott kutatand, hol szebb folyamok boldogabb hont szelnek keresztül, 's olly időkbén, mikor már törvények kezdtek a' vas fölé emelkedni. —

Legtöbbet pedig német szomszédinknak fogunk előlegesen is köszönni, kiknek „Bürger“ szavokkal a' miénk annyira megegyez.

Athéne 's Róma hajdonta legszebb képét adák a' polgáriságnak, ma azt legszebb kifejlésében az atlászi oczeán két partján látjuk, innen és onnan, de leginkább az éjszaki szélesség némmely fokai alatt. Belebb a' szárazon, kivált keletnek, egyre jobban eltün az, mig végre néppel olvad öszve 's nevéül is alig ösmeretes.

A' polgárság az emberi társaságban a' boldog közepet foglalja el a' törvények szent védelme alatt, mellyek nélkül csak népet, csak szolgákat gondolhatni, polgárokat nem. A' polgáriságnak — a' fölvelt kép szerint — befolyással is kell a' törvényhozásra lennie, ha árnyékká olvadni nem akar, sőt a' római 's görög köztársaságokban ő vala a' törvényhozó test. Ma az amerikai egyesületek lakosai majd csupa polgárokból állanak, egymáshoz a' törvény és igazság előtt egészen hasonlókból, Jacksont sem véve ki, az elnököt, 's nem a' pinczért, ki Philadelphiában téged mint idegent, egész nyájassággal fogad el 's egész készséggel szolgál.

Egy alkotmányilag kifejlett országban nem utolsó dolog polgár lenni; sőt nem csak nem utolsó, hanem dicséretes, első. Az ember biztosítva akarja látni személyét, vagyonát 's mi-

nés kevésbé kötözve kezeit az olly dolgokban, mellyek személye 's javai előmenetelét érdeklik.

Az (idealis) polgárnak vannak tehát jogai, nem előjogok, hanem hasonjogok, mellyeknél fogva sérthetlen, vannak kötelességei, de nem kivételiék, hanem minden társéihoz hasonlók, mellyeknél fogva a' közjót előmozdítania kell, míg természetesen, az övé mások által szinte előmozdittatik. — Világos, hogy annál kívánatosabb, minél többen megösmérik a' polgár jogait, 's annál örvendeztetőbb, minél tágosabb körben mozoghat ő jogai használatával 's a' törvények védelme alatt. Csak az a' kérdés, kötelességei nem halmozódnak e annyival öszvébb, 's a' végső végen nem vesz e tág polgárisága által. Most ezt vizsgáljuk meg.

A' történetek könyve az, mellybül igazságainkat meritenünk kell, melly tanúbizonyságul szolgál a' multakra 's mértéket ajándékoz a' jövőre. Ez azt tanítja hogy a' legnagyobb országok polgárainak sem volt több kötelessége 's nem volt nagyobb terhe mint a' legkisebbéinek, — a' mi igen természetes. Az ember országos terhei nagy részét kész pénzben teszi le 's a' nagy birodalomban rendesen nagyobb a' keresetmód, mivel szabadon van eresztve a' közösködés, 's borzasztó határvámok nem állanak minden lépten az utba. Kötelességeink ugyan többekre

terjednek ki, azaz többeknek élete, vagyona, becsülete, neveltetése 's mindennemű előmenetele van szívünkre kötve, de azok kölcsönösen kötelezettek irántunk, a' közjogokat úgy védelmezők mint mi, a' közkötelességeket olly lelki-ösmerettel teljesítők mint mi.

A' polgári jóllét a' külső 's belső bátorságtul igen függ, melly pedig a' nagyobb országban biztosabb alapú mint a' kicsinben. A' külső bátorságra nézve igen világos hogy a' mit tíz ember végre nem hajthat, végre hajt száz, a' mit száz nem, elvégez ezer, a' mit ezer nem, megtesz tizezer, a' mit tizezer nem, célra juttat százezer, és így tovább. De a' belső rend és bátorság is nagyobb a' népes országban, mert elegendő kéz léven, minden szükséges helyet alkalmas emberekkel megtölthetni, mindenki eleget dolgozik másoknak 's a' szükségeset bőségben kapja másoktól (természetes, hogy nem ingyen) míg a' rendre a' megbizottak és kiki szorosán vigyáznak.

Azon ellenvetést se tegye senki, hogy könnyebb tíz embert igazgatni mint százat, 's ezeret mint milliót, — 's ne jöjön elő a' történetekkel, azt mondva, hogy Róma épen nevekedeése által vete ágyat megbukásának. Én itt nagy megkülönböztetést teszek, 's először is azt, a' szó teljes értelmében emberek e azok, kiket igaz-

gatni kell, vagy az állatiságbul csak most fejlődnek ki. Ha csak állatok még, akkor erővel kell őket rendnél tartani 's így megengedem sőt állítom, hogy valamint négy lovat könnyebb zabolán tartani ugyan annyi embernek, mint tizenkettőt; szintugy könnyebben bánhatni négy emberrel mint tizenkettővel. De hol az ember egészen ember, önkényt simul az elvhez, 's ha azon elv milliók keblében van, mindazon milliókat ő igazgatja 's a' külső intézkedés csak a' rendtartási ruházat. Illyen esetben száz milliókkal ugy bánhatni, mint százzal.

A' mi Róma megbukását illeti, az igen is, végtelen nagyságából származott, azon kis melékészrevétellel, hogy a' római birodalom erőszakon alapult, tehát különböző elvek uralkodtak benne. Magának Rómának az elve hódítás volt, legostobább elv ha csak az ész szavával nem történik, 's ki csak akkor menthető, ha a' meghódítás van ellenébe téve. Ha Róma egy két országgal viaskodott volna, ezt hihetőleg maga alatt tarthatá; de százakat gyömöszvén lábaihoz, hihető volt hogy előbb utóbb ez is amaz is fölkelend, 's annál inkább mivel mások is rántották elő. Így történt hogy a' rántók és rántottak egyesültek 's eleinte láb és kezujait kezdék nyirbálni a' hajdani győztesnek, majd szakálát haját nyirék, majd togájából szabtak

el egy darabot, majd hasban majd mellben sebesíték meg a' hova kapni nem tudót, míg végre a' gyámoltalannak szívét keresztül szúrák.

Ha Róma szellemileg hódított volna, ha a' jogegyenlőség és polgáriasság elvét jobban kifejté 's elterjeszté, egészen más sors várakozék reá 's a' föld színére. Akkor a' barbarok nem dulandák föl, 's a' középkor, sötét tanitmányai-val együtt, nem borúlanda három világrészre. Ezt nem tevé 's eltünt. De ellenkező esetben a' világpolgáriasságot gyakorolta volna.

Világpolgárnak mondjuk azt, ki nemzeti 's osztályzati előítéletekből kivetkezve az emberi jogok általános megösmerését kívánja, maga részéről pedig gyakorolja. Az ilyen tehát az egész világ embere 's a' mit rosznak lát, azt rosznak is vallja, a' nélkül hogy azon nyelv, azon intézmények és vérség által szemeit bekötetni hagyná, a' jót pedig 's az igazat jónak 's igaznak ösmeri meg akarmelly népnél 's nyelvűeknél.

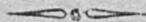
Illyen világpolgárok nem kis számmal léteznek, de arra még nem elegendőn, hogy a' világporságot a' szó teljes értelmében létre hozzák. Mert valamint római, francia 's amerikai polgár az, kinek jogai a' romai, 's francia birodalomban 's az egyesületekben elősmertetik, ugy világpolgár valólag az lenne, kinek polgári

jogait az egész föld elősmerné. Már ilyen polgár földünkön még nincs, sőt a' hozzá közelítés is ritka. Egy nevezetes férfiú élt, a' kétvilág polgára, túl és innen az oczeánon, de már az is meghalt. A' többi világpolgárok csak kegyes kívánataik miatt olyanok.

A' világpolgárság képzeletét sokan megfámadják mint a' honfiusággal ellenkezőt. „A' hazafiuság ugyanis megkívánja, hogy a' haza ügyét legmélyebben öszvekapcsoljuk a' magunkéval 's azt az egész világ ellen védelmezzük vagyonunkkal vérünkkel. Már pedig a' világpolgár mindenütt otthon van, az illy elzárkozásokra alkalmatlan 's az ellenhatás alul könnyen kivonja magát.“ Ezen állításokban sok igazság van 's csak azon egy kiveendő, hogy a' világpolgár mint honi polgár is, kötelességét teendi 's magát a' közügy védelméből ki nem vonandja. Az ember természeti tekintetben első személy maga előtt, 's a' polgári életben is minden intézményt magához mint maga előtt legfőbb kérdésben forgó személyhez mér. A' természeti ember minden, akárhonan jövő hasznót elfogad, 's így képes a' vele öszveütközőknek ártani; a' polgár előtt valamint jogai ugy kötelességei is szentek, ennél fogva személyes hasznót csak akkor fogad el, ha vele másoknak kárt nem okoz, tehát a' maga ügyét társaiénál előbbro

nem teszi, hanem azokéval egybe kapcsolja, magáéban azokét 's azokéban a' magáét védi, 's így hű hazafi. Csupán csak az a' bajosabb dolog a' gépelyszeretők szemeiben, hogy a' világpolgár rossz ügyet védni nem egészen hajlandó, 's igaz ügyet megtámadni kétkedik.

Hanem a' polgár szó fejtegetésétül igen is magasra 's mélyre ereszkedtem embereink nagyobb részinél ösmeretlen ideák országába, hol nagy kérdésbe jó a' jog és igaz 's kötelesség ösmerete vagy csak az ezekre gondolás is. Bizonyos körülmények mellett, t. i. ha elegendő nyomtatási költségem lévén, bőven ereszkedhetném a' dologba, tovább is szeretnék beszélni; de így legyen ez elég 's ereszkedjünk helytermesztetűebb tárgyakba, ide zárván e' jeles befejezést a' romai tanácstér idejébül: *dixi*.

Közlések. N. hez.

(A' lituratura felül).

Nevessek e, vagy boszonkodjam azon kérdéseden: „elérjük e ma vagy holnap literaturánk tetőpontját?“ Nevetni szeretnék rajta, mert igen kellemes dolog derült szívvvel mosologhatni, de borúban talám lehet sürgetőbb dolog a' nevetésnél, 's így én nem merek hozzá fogni; — boszonkodni pedig gyomrombul utálok, és reád, akarva sem tudnék.

Látod, barátom, a' ki nem áll vagy alá nem megy, annak fölfelé kell mennie, kivált olly vidéken hol a' sikrul nem is álmodhatni. Fölfelé pedig haladhatni kicsin és nagy halomra, kicsin és nagy tetőre, sőt még dhavalagiri-féle bércre is, melly köztudomás szerint legalább háromszor olly magas mint a' lomniczi csucs, melly hazánkban a' legmagasabb. Már most, teszem én, a' litteratura culminatio pontja meg egyez ezen havas bércek egyik tetőpontjával, 's a' dicsőség temploma ott magasan van, — 's kérdezlek: reménylesz e ma holnap oda följut-hatni, tudó, hogy még halomra is alig kezdél

mászni, nem nagyobbra Kelem-halmánál, mely épen nem szédelgő fejjel nézheti a' dunában uszkáló halakat, — 's ösmerő hogy a' literatura kocsijába ritkán van négy ló fogva, többször kettő, még többször egy, legtöbbször pedig egy sem, hanem a' szegény literator maga kénytelen kocsiját huzni, tolni, — természetesen nem a' legnagyobb sikerrel, sőt még reményével sem annak, hogy a' lomniczi csucsra följuthasson, honan bölcs belátásával némi dolgot igazíthatna 's ékesszóló nyelvével tanácsot ároszthatna a' karpathiaknak 's duna-fisza köztieknek, de egyre kénytelen a' lapályon maradni; sőt nem ritkán alá szalasztja a' kocsit, sárba süpped, mocsárba jut, hol szegény ördögnek vérével szunyogok hiznak, 's még többen hiznának, ha a' vékony táplálát a' vérmennyiséget némüképen nem korlátozta volna.

Kocsi szerünk ilyen rossz előfogatú lévén; távol legyen tőled, okos barátom, a' tetőpont keresése; arrul századok előtt ne is álmadozzál; hanem vess visga szemeket a' literatura kocsijára, 's ott nézd meg magát a' kocsit, (mert gyalog menni a' Pindusra szégyen volna magyaroknak, legalább is lóhát és nyereg kell), nézd meg továbbá a' kocsist, a' lovakat 's végtére, ha úgy tetszik, a' korbácsot is, mert ez nem utolsó czikkel, kivált rossz lovaknál.

A' mi a' kocsit illeti, ez barátom, igen hatalmas szerű, a' legegyszerűbb számlálás szerint ma holnap ezer esztendő, vannak kerekai, jó rudja, tengelei, szekrényei, ülése közepett és elől-hátul 's hely rajta elég hova mindenféle bútort, podgyászt, javakat, míveket 's mi csak a' világon terem, rakhatni, 's ezekhez képest igen alkalmazható, bővítéssel, szorítással, irányadással, rendelkezéssel. De vannak hibái is, például, igen sokat hagyaték heverni a' szinben 's leginkább csak a' csordások, földmivelők, ritkaféle mesteremberek 's közvitézek használták, a' tudósak, mivészek, hegykék, majmok és több el alig mondhatók, mindig idegen kocsi után kapkodtak, 's bár milly rosszul illettek is kivált a' latinra, mégis addig kapaszkodtak rá, míg a' boldogító halál őket a' teher alul föl nem szabadítja. — Ezekből pedig látható, hogy literaturakocsink némüképen elmaradt az időtől 's a' legújabb divat és kényelem szerint némi igazítást, csinosítást, tágitást és itt ott talám kurtitást is kíván, — a' miket igen könnyen megnyerni reményl, de csak úgy, ha a' szinből elővetetik 's az országutak ő alája rendeltetnek; — különben, azt mondja, viszont rozsdásodni lesz kénytelen, a' mi nem az ő hibája.

Kocsisaink, barátom, mindig voltak, — 's ezekről én örömeztőbb szólok, mint a' kocsirol,

mert legalább a' még létezők ellenszólhatnak, míg a' szegény kocsi mindent el kénytelen tûrni. Szólok pedig a' volt és való kocsisokrul, sőt még prófétai lélekkel talám a' jövőkre is ki-ereszkedem, megmondva róluk, a' mit minden világos szemü nem tud nem látni. A' magyar literatura-kocsinak voltak vezetői ugyan, mint mondám, de nem legszámosabbak, azon csekély-ségbül, mivel idegen (latin) kocsin jobb szeret-tek üldögelni a' Magyarok, mint a' honin. A' hires Mátyás király is igen diákos volt. Örven-deztetőbbek Petrovics ezen szavai „magyaror-szág története” címü könyvében: „Az anjoui házbul való királyoknak böles kormányzása alatt a' nemzeti nyelvre nézve örvendetesebb ki-látások nyiltak meg. A' magyar nyelv udvari nyelvvé lett, 's még az aszszonyi udvar is leg-nagyobb reszint magyar aszszonyokbul és kis-aszszonyokbul állott. Károly Robert az ő fija-nak jegyesét, valamint Nagy Lajos is mind a' két választott vejét a' maga udvarában neveltette, hogy a' magyar nyelvet megtanulnák, és a' ma-gyar szokásokkal megösmarkednének. Levelek és diplomák (oklevelek) magyar nyelven irat-tak: azon esküvés formulája, melly törvény-könyvünkben találtatik, ezen időbül való; a' bécsi könyvtárban találtatik egy 1382 esztendőbül

való Codex, melly a' szent írást magyarra fordítva foglalja magában."

De még szebbek ugyanazon írónak ezen sorai: „Az anyanyelv ebben a' (17-dik) században, kivéven az utolsó tizedet, mellyben ismét a' rommainak kezdtek hódolni, legnagyobb előmenetelleket tett; ez volt igazán virágzásának 's hathatós nevekedésének ideje. Mert nem csak a' tudományos komoly írásmódra pallérozódott, hanem az erdélyi fejedelmek udvaránál, 's a' legnemesebb társaságokban azon elevenséget, azon hajlékonyságot, csinoságot, ékességet és azon szeretetre méltó ártatlan gunyolást (?) nyerte meg, mellyek minden felsőbb társalkodásbeli nyelvnek olly igen vonzó tulajdonságai. Minden osztályában a' tudományoknak mutathat ezen időszakasz elég számos kijelelt munkákat, egy rakás alkalomirásokat ide sem számlálván. Ide tartozandók a' t. k. Pethő (avagy Zrínyi) 1660-ban, Bartha 1664-ben, Lisznai 1692-ben közrebocsátott történetirásai; Molnár Albert 1608-ban, Káldi 1625-ben, Nagyváradai theologusok társasága 1661-ben, Komáromi Csipkés 1685-ben, Tótfalusi 1685-ben 's mások által magyarra fordított szent-írás. Zrínyi, Liszthi, Paskó, Kohári István, Gyöngyösi, Rimai, Ballassa, Beniczki 'stb. költeményes munkái; Pázmán Péter, Eszterházi Tamás, Kőszegi, Del-

csenics, Kassai, Alvinczi, Molnár Albert, Csúzi, Cseh, Vécsei, Toroczkai, Lórándfi Susánna 'stb. theologiai munkái, Apáczai János 1653-ban adta ki minden tudományok Encyclopaediáját és 1655-ben magyar nyelven irt logicát, a' mit még eddig egy író sem mert anyanyelvén próbálni. A' magyar nyelvnek philologiai tökéletesítését erősen előmozdította Molnár Albert szókönyve (1604) 's az ő grammatikája (1610), nem különben Gelei Katona, (1645) Komáromi Csipkés (1655), Pereszlényi (1685), Kövesdi (1690) grammatikái, Otrokcsi Foris, *origines hungaricae* (1693), Tótfalusi *Orthographiája* (1697) 's a' t.

Az eddig megnevezett jó urakat bátran merem literatura kocsisoknak hívni, mert ők nem olly haragosak mint az újabbak, nem akadnak föl minden csekélységen, — sőt még majdnem bátorságom jó a' legújabbakat is úgy nevezni, tudván hogy Phoebus-Apollo sem vala egyéb kocsisnál, ki dicsőségének tartá napestig négy szürkéjét hajtani, éjjel természetesen kinyugodva, mint az olymposzi győzők mikor fejökön a' borostyán, zsebökben a' pénz volt, az azonban elfogyandó, 's ismét természetesen, a' pályák gyermekét szerencsepróbára kisztető.

Sok csillagunk van az új literaturában, (ezen kifejezésen tudom senki meg nem harag-

szik), csak az a' baj hogy azok más nemzetekéhez hasonlítva, vagyis az általános literatura egén, nem oly magas ranguak mint itthon. Én azt szeretném látni, hogy a' mi ötöd, hatod nagyságu csillagaink a' németeknél, angoloknál és francziáknál másod harmad nagyságuak volnának, sőt, ezt nem láthatván, beérném azzal, ha rangjokat ott is megtartanák; de nem úgy áll a' dolog, mert az először említett dolog megfordítva van köztünk 's az említett népek között, — sőt... De nem megyek tovább, hogy meg ne kövezzem, 's történetből hervadhatlan fényű csillagosainkon igaztalanságot ne kövessenek el.

Mert a' mint mondom a' literaturakocsinak lovai gyérek és erőtlenek nálunk; — pegazusfélíkre pedig csak álomban gondolhat az ember. Ide tartoznának a' kedv, a' serkentés, pártolás, segítés, kilátások, dicsőség, és több e' féle, mellyek például a' görög és franczia literaturakocsit egész intézetté tévék 's annak egyes szekerei elé pegazusokat állítottak, — sőt még ma holnap tüzzel és vízzel ezen két legellenségesb dologgal, barátságosan emeltetik Helikonra, ha csak nem megszszellik oda Parisból az utat.

Mi ezen rossz befogásnak az oka, Hermes által megsugándja Zeüsz, Európának ellopója, a' hullámokon is hatalmasan uszkáló, — 's arany-

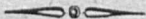
eső képében az 1835 - ki legjobb munkásnak zsebébe hullandó.

Mi a' korbácsot illeti, az csak rossz lónak való. „Tehát csak rajta!” Megállj, barátom; az a' rosznak nem használ, a' jónak árt; tehát a' mi literaturánknál nem szükséges. Tartsa meg azt Timurlenk magának, 's tüzelje vele költőit, szelidsége, jámborsága 's magamérséklete dicséretére. Mi korbács nélkül is csoszogunk... Azaz, mi, uraim, a' nem olly gyorsak, 's villámésszel, lánybelátással nem bírók.

„Segitsen az ur Isten bírásra!”

Ti — bírókat pedig évenként legalább száz aranyhoz.

„Ámen!”

Dicsérő beszéd az érdeklenségre.

A' szokatlan pálya, a' hir pályája, 's százan azért lépnek szokatlan ösvényre, hogy hírt arathassanak, míg mások csupán hírok miatt szokatlan jelenéseknek tartatnak. De, barátaim és nembarátaim, őrizkedjeteek engem ezen szempontbul ítélni meg; én szokatlan vitatásba nem hirért ereszkedem, hanem a' kopasz igazságot védve, a' szegényt, a' vént; ki az élet hosszú terhe alatt iüstökét elvesztette. Nem dicselkedhetem ugyan, hogy őt hihetőleg megragadandom, mert sikamló is még hozzá mint a' csík 's könnyű mint számüzöttnek a' halál; de elmondom a' mi szivemen fekszik, 's talám véleményemen föllül többeket látok magam mellé csoportozni.

De ez engemet nem érdekel, mert az érdekes embert ki sem állhatom. Mit tehetnék pedig akkor, ha magam is érdekes volnék, ma-

gam előtt, barátim és barátnéim, a' hon, az emberiség előtt? Magam elől el kellene bujnom, vagy ha ezt nem tehetném, a' magam gyűlölt felét oldalamon kellene mindig látnom 's azon iszonyú gyönyört éreznem, melyet a' kelletlen barátok nyakunkon-ülése szokott teremteni. De mind ez szükségtelen; azon egy szó segít az egész dolgon: érdeketlen vagyok, és pedig annyira, hogy maga az érdeketlenség sem érdekel.

Boldogságomat az innét eredőt, élénk színekkel tudnám festeni, élénkekkel millyenek a' a' legderültebb májusi reggel sugarai, az életet ezerszer magasztalók, a' sirbul virágéleteket fejtők, de könnyen az lobbantathatnék szememre, hogy érdeket akarok gerjeszteni. Ez pedig távol legyen tőlem. Azért szározan, egyszerűen, minden fölvirágkozás nélkül terjesztem elő okaimat, de világosan, millyen a' kétszer kettő.

Az érdeketlenség mind eddig nem kiáltaték ugyan ki polgári erénynek, de ha részére nem akarjuk is erőltetni a' dolgot, legalább a' boldogság erényének mondhatjuk. Mert keresse bár más fölfordult agygyal szenvedélyekben a' boldogságot, a' bajjal járó hirben, a' nyakszeghető elszántságban, az izzasztó honfiaszkodásban, a' leterithető vitézségben, a' gondhalmozó gazdagságban, a' fejszédítő 's villámoknak kitett

tetőzésben, az érdeketlen azt maga magában bírja, sőt az nékie testvére, és még több, ugyanazon dolog vele, csak más néven. Ezt pedig nem vaktában állítom, mint az érdekesek között annyiszor szokás: hanem alapoknál fogva, melyeket ezennel néktek is előhordok.

A' boldogság nem egyéb mint bajok nem érzése, az érdeketlenség is nem érzés; a' boldogság nem egyéb mint minden rosszság nem tudása, az érdeketlenség nemtudás; a' boldogság nem egyéb mint részvétlenség a' bajokban, az érdeketlenség részvétlenség; a' boldogság nem egyéb mint gond nélkül nézés a' jövő elébe, az érdeketlen gond nélkül néz a' jövő elébe, a' boldogság nem egyéb mint háborítatlanság, az érdeketlen háborítatlan. — És hol volna vége ezen öszvehangzásnak, testvériségnek, azonságnak a' boldogság és érdeketlenség között? Én azt a' tárgy bősége miatt előhordani nem vagyok képes, hanem megelégszem hogy a' pálya kezdetén jó lökést adtam a' dolognak, mely a' bizonynyal légürcs térben megállhatatlanul fog tovább gördülni.

Most tehát azon kérdéssel állok elő, nem szoros, szígoru kötelessége e mindenkinek ön és mások boldogságát előmozdítani? Igen-t felel az egész világ. Tehát én a' mondottakból csal-

hatatlan ítéletemet dörgöm reá, — hogy mindenkinek szigorú kötelessége az érdeketlenséget mindenek fölött ápolni. Szóljon ellene, a' ki tud, a' ki mer, azt én a' dolgok valóságának tömegével elöntetem, betemettetem, mint a' tele szív betemettetik 's elfojtatik a' sötét boltok dohos tömlégétül: hogy ne érezzen többé, hogy örömben ne repessen többé. Mit ér az érdekeseknek egész törekvése, mit a' tűz, mellyel dolgaik után látnak, — a' hideg világ forog, 's ő ragadja magával őket.

És nem látok nagyobb balgaságot, mint ha valaki nemzeti ügyektől érdekeltetik! Izzadni, hogy utolsók ne maradjunk a' tudománypályán! — savanyuan törekedni, hogy a' művészetben egyszer már említettnek egy magyar, vagy hogy említessenek magyarok, könyveket venni hogy olvassunk 's talám még a' könyvkereskedésbe is életet gerjeszszünk, játékszíube járni hogy az igazgatóság meg ne bukják 's a' színészek álláfol ne kopják, a' gőzhajózást pártolni, hogy Dunánknak csakugyan vegyünk talám még honunkon kívül is hasznát, állattenyésztő társaságba lépni, földmivelői egyesületeket alapítani, nemzeti kaszinókban részvényesnek vagy csak vendégnek is lenni, hogy a' tespedésből kifelé vergődjünk, ezek olyan dolgok, mellyek meg sem érdemlik, hogy olly érdeketlen ember mint én ellenök

csak szavát is fölemelje. Csekélyebbek ők,
mint sem hogy mi velök vesződnénk 's azon szép
igazságot kétségbe, 's talán még gyanuba is hoz-
nók, hogy érdeketlenek vagyunk. Uraim, a'
nap is érdeketlen! Jövő alkalommal az ő érde-
meit mondom el.

Dicsérő beszéd a' Nap mellett.

Különösen hangzik, midőn valaki ott emeli föl szavát, a' hol szükségtelen, midőn valaki olly dolgot dicsér, melly a' dicséreték' legmagasbikát, csekély virágkint birja becskoszorujában. Fejére hárámlik a' nem ollyannak ohajtott guny, ha a' kistehetségek' férfiak fáklják' tüzével akarná a' Nap fényözönét másolni, ha a' költő szavak' összemérésével vágyná ábrázolni a' menydörgést. Vannak hatásunkon és dicséretünkön fölül való dolgok, mellyeknek érdemeit százak térdre borulva imádják, mások néma megösmeréssel tisztelik; de hozzájuk méltó hangokat és színeket sem ezek sem azok nem kaphatnak.

Én is csekélyebb vagyok mint sem hogy ékes-szólásom legömlőbb folyamával legkisebb hasznót hajthatnék a' Nap dicsőségének. Ott fön sugárzik ő, az emberek csekély mozgásaira nem ügyelve, mint egy szép gyémánt a' világ rendszerében; viszonyokban lévő a' többi millió napokkal 's maga körül utaztató a' bujdosók' nem csekély csapatját. Világosak az ő sugarai, 's

éjzslatók a' fátyolozás és burkok daczára. Ha ő szülöttét, a' mosolygó hajnalt, egyszer megszólaltatá a' kelet szürkülete fölött, hasztalanul futják be azt eget a' korány föllegei, hasztalanul harmatoznak esőt, — meg fog nappalodni, a' baglyok és denevérek ideje lefoly.

És százan azért dicsérik a' napot, hogy a' földnek látszik élni, hogy sugaraival az éji tapogatásnak véget vet, fölhozza a' tavaszt 's gyümölcstermővé teszi a' nyárt. Én mindezen érdemeit bőven és gyéren látom, vizsgálásom különféle szempontjai szerint, de sem az első esetben dicséretet nem harsogok neki, sem a' másodikban ki nem jelentem boszorkodásomat iránta. E' részben épen nem érzem magasztalására kötelezettnek magamat, valamint mások hibája miatt őt nem gunyolhatom. Nagyobb játékmező van ő neki szabva, mint sem hogy mireánk nyomorú férgekre ügyeljen. A' sugarak neki valójához tartoznak, 's ő sugárzik, ha az ember mind behunyja szemét is, és sugárzik, ha fényjét meglopjuk 's nála az egek igazságait hozzuk is le.

Magasságát akarom egyedül dicsérni, 's azon hidegséget melly belsejében uralkodik. Ne véljétek hogy azért jó fel a' tavasz, mivel a' nap kedvetekért magasabbra emelkedik a' látkörön; a' nap semmit sem tud kedvetök felől, sőt, lételtek sem ösmeretes előtte. Szépen fo-

rognak az évszakok, de az nem a' napnak érdeme körületek, hanem azon kis csillag pólus-irányának változásáé, mellyet ti világnak neveztek, végetlenül nagynak gondolva. Pedig valójában csekély csillag ez. A' mindenségben egy a' semmivel összeütköző pontot foglal el, mellette sötét, hideg, ama' nappali csillag nélkül megdermedő. És ezen kis ponton vannak még végetlenül kisebb pontocskák, magokat szabadon mozogni vélők, noha csupán-csak az idő 's vélemények folyamátul ragadtatnak. Némellyek napoknak vélik magukat közülök, amaz említett-höz hasonlóknak, és annak példájakint megnézhetlen arczot akarnak hordozni, sugárlással vágnak dicsekedni, egy egész világot akarnak magok körül forogtatni, annak meg annyi jóté-
vői, ezer torokkal dicsérendők. De én itt is az ellenkező oldalt dicsérném, azon éjt melly belől a' sugarak alatt lappang, azon hidegséget, melly a' báb-mélyen rejtőzkedik.

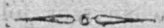
Ki is szorulkoznék csekély körökre? Miért forditaná gondját a' nap a' szegénység kunyhóira, miért azoknak könyüire, kik félrevonnl-tan hervadnak el különbféle sziv-sebek miatt? Miért vidámitaná a' szomorgókat, miért keltene reményvirágot a' lenyomott lelküeknél, reményvirágát a' fölemelkedhetésnek? Miért melegitené azokat, kiket az idegen föld és az emberek rész-

vétlen körei hidegen hagynak? Kicsinségekbe avatkozás volna ez, leszálás a' nagy pályáról, fejének a' csak ragyogásra szánttnak, megalacsonyítása.

Hozzá közelíthetetlenül állani főnpolczán 's vakitással büntetni a' megnézni merő szemeket: ez a' nagy szerep, mellyet az ég királya magának választott. Komoly méltósággal uralkodni a' bujdosókon, őket szigoruan mért pályákon keringtetve; milliószor millió mérföldekre kitaszítani az üstökösöket és viszont sugarait özönébe csalni: ez az a' játék, mellyet üznie kedve telik. — — A' mi századaink pillanatok neki, 's az állati élet feltűnő búborék, melly időt alig nyere sugárvevésre, sugártükrözésre. Évezre-deink tarkasága habregzés előtté az időfolyamán, 's a' tolongó népek szivárvány jelenetek a' föld gőze között. Az ő életkora pedig nekünk végetlenség. Születését más napcsillagok ünneplék meg, mellyeknek mi csak rezgését láthatjuk, mi kik az ő gyermekének kérgén mozgunk. Mert világrendszerének anyja ő, unokául a' másod rendű bujdosókat bíró, mellyeken könnyű jelenetekként mutatkozik a' műszeres világ.

A' napok' embereinél erény ugyan a' nyájosság, a' más' sorsában részvétel, a' buzgóság és az erények' heves pártolása. Ezt én nem tagadhatom, és távol vagyok a' tagadni akarástól.

Láték én is könnyet rezgeni szemekben vérző
szívek fölött 's imádva borulandék azon napsugár
elé, melly azt fölszarítá. De hideg volt a' nap-
sugár nyári délhevében is, 's az alacson földé
lőn a' teher, mellyet amannak kell vala kön-
nyen emelnie. És méltóságához illőn tőn a' nap;
fényt ada, hogy részvétlensége világban tűnjön
elő. Ah! tekintetben van azolta előttem, 's
tiszteletem iránta végetlen, mint végetlen lehet
a' pólusok' százszorozott hidege.

Szín - ügy.

„**N**em lesz belőlünk semmi is; mi a' ki-
dülés magvát kebelünkben hordjuk!“

Ugyan honnan azt, jó földim?

„Nem gondolunk nemzetiségünkvel; játék-
szinünk mindig üres!“

Kérlek, én néhányszor jól telve találtam,
's üresen soha sem, kivéven egyszer délután
három órakor, midőn is zártszékeket választék.

„Egy két szegény tudós elmegy ugyan min-
dig, sőt még a' zártszékek is jó részint nyit-
vákka lesznek, hanem a' páholyokat (loge-kat)
zárolyok vagy ürely-ek névvel lehetne megtisz-
telní.“

Ez szomorú igazság! De hogy e' csuf neve-
zet gyalázatunkra divatba ne jöjjön, jó volna il-
lető helyen tanácsolni, hogy vetessenek le záraik,
's az ürely megsemmisítésére legalább képek ra-
gasztassanak belejök.

„Bravo! ez dicső gondolat. — De mégsem.
Ha csupa kőmetszést vesznek is, sok pénzbe
kerül az ékesítés. Hát ha még először metszetni

is kellene? Mert csak néhány oda tartozó van még kimetszve.“

Néhány képpel én is bírok, ott igen jól használhatóval; ezeket én a' közügynek kész vagyok oda áldozni. Hanem, ugyan segitend é ez?

„Bizonyosan; a' szin nem lesz üres 's talám némellyeknek eszökbe jut, képeiket is megnézni.“

Talám! talám! igen sok nálunk a' talán. Jó hogy azt nem mondjuk: talán délben lesz mit ennünk.

„Enni valóbul testünk ugyan nem fogyott ki, de a' lelki eledel hiányát sokszor pótolni kell testivel. — A' színben kevesen gyönyörködnek.“

A' szin kellemes éldelet ugyan, de azért nem minden, mint sokan vélik.

„Sőt, uram, majdnem minden. Nem terjeszti é a' nyelvet, az izlést, a' tudományt, 's így a' nemzeti előmenetelt?“

Igaz, édes földim, a' játékszín mind ezt teszi, vagy legalább köteles volna tenni; de azért nem minden.

„Az ur hideg hazafi, engem csak szomorít. — Toldulni kellene ide a' városnak, 's ugy mennénk valamire.“

Hallgass meg, földim, és pedig csöndesen, hogy kétfelé ne szántsunk. Mi mind a' ketten

megegyezni látszunk a' játékszin kívánatos voltán; mind a' ketten ohajtanók, hogy álljon játékszinünk, hogy színészeink jelesek voljanak, hogy a' színház mindig megteljen; de ez nem történvén, mindketten búsak vagyunk, annyival inkább mivel nyelvünket nem látjuk teljes jogai használatában. Te már most azt ítéled: nem lesz belőlünk semmi is; kidülendünk, 's pedig azért, mivel játékszinünk vagyis inkább színügyünk hanyatlik, ingadoz. — Nincs e igazam?

„Ugy van, mi Magyarok mindig gondatlanok, egyenetlenek voltunk!....“

Hallgass el azzal, az már más okmezőre csap által; hadd mondjam én el önvéleményemet. Megvallom én is tehát hogy színügyünk hanyatlik, ingadoz...

„Nem mondtam én azt?“

Hanem a' többi megfordítva áll, mivel....

„Mivel!... Csak ki vele.“

Mivel nem vagyunk érettek játékszinre. Látod, barátom, a' hol elegendő közönség van 's az mulatsági ingerrel és eszközzel bir, az meg is szerzi a' mulatságot; a' mire pedig elegendő ember nincs, az hiában szoríttatik. Igen csekély a' budapesti magyar közönség, 's ez sem ér reá a' távolabb Pestről, hol a' nagyobb rész tartózkodik, Mátyás várába fölmenni, ha bár

még annyira szerettetik is a' nagy király 's nála fogva , lakhelye is.

„Hisz itt neked is igazságod van , de..“

Annyit én is mondhatok , hogy sokan igen lomhán veszik a' dolgot , hogy ezen ügyet tetteleg igen csekélynek vallják , míg talán szóval egészen mást bizonyítanak. Sokakat látok Pest utszáin járót , nyargalót , kocsizót , erős magyarokat , de kiket fön ritkán vala látni szerencsém. Hanem ez az általános nyaválához tartozik ; — nyelvünk lassúsága mellett is elég gyors , de lábaink sebességök mellett is igen lassúk , lovaink futni tudnak remény fejében , de...

„No de csak barátom , derék az , mikor ** négy szürkén föl vágat..“

Az már derék ! de rossz hogy kevés a' követője , 's ez is többnyire gyalog , pedig nem tagadhatod , hogy gyalog csak késedelmes az ember ?

„Az igaz , ezért késnek el olly sokan.“

Vagy ezért késünk el mindnyájan , mivel gyaloglunk. Barátom , ezer év után , egyszer már csak lovagolhatnánk , vagy kocsira ülhetnénk , ugyis mi találtuk föl a' kocsit.

„Még ezer év után ? ugy bár föl se találtuk volna , mert mások igen előre kocsikáznak addig , míg mi csizmáinkat szaggatjuk.“

Ne tréfálj 's ne agyságoskodjál! Pesten építtetik színház; — a' dolgon hamar segítünk.

„Igen jó, hogy építtetik. Ah most már emberek leszünk!

A' színház által? Megengedj barátom, hogy ellenmondok. Mi vagy emberek vagyunk már, vagy nem: ha azok vagyunk, e' végett fölösleges a' színház; ha azok nem vagyunk, szin által olyanokká nem leszünk. Mit gondolsz?

„Én azt gondolom hogy hibázik valami.“

Együgyü te, ki a' tengert valaminek nevezed! Nem tudod e hogy csak szivedben a' nemesség? Bár pedig mind a' kilencz millió hozzád hasonlítana! Akkor bátran lehetne építeni színházat és szinpalotákat, gyönyörű homlokzattal, kún a' hatvani kapunál és ben a' rakpiacz oldalán és bátran lehetne kiki Thalia bajnokává, bajlódását hála, megösmerés 's azon fölül ollyasmi is koszoruzná, a' mit valódiságnak nevez a' világ 's rajta igen szereti a' fehér vagy sárga színt.

„Igazad van barátom, nagyon érzem szavaid súlyát! De szívem egész érzése, lelkem egész gondolata nem olvadhat egyébbe egy „ah — nál!“

Ne érzékenyülj el, bajtárs; az idő 's „az ész mindenható tüze“ segítenek.

„Nem, nem tudom elnyomni érzésemet,

mikor a' szent ügy előtttem megpendíttetik. Ah méltó kört kívánna magához az én lelkem, hol a' göröngyök ki volnának egyenítve 's a' munkálkodás mezeje nyílt, — vagy kulcsokat szeretnék csinálni 's velök megnyitni a' zárokat, mellyek az Istenné templomát elrekesztik.“

Igen, barátom, mi kulcskészítők vagyunk, — mások köveket hoznak eggy épülethez, melly a' nagyság temploma nevét kapja.

„És az a' hatvani kapun kívül álland?“

Igen, oda építenek színházat a' Grassalkovich telekre, azaz valódi a' szándék, őszinte az akarat, de nem láttam jegyzékét: mennyi van a' pénztárban; pedig a' dolgok lelke a' pénz, a' mai morális és physikai erő ebben van öszsze gyűjtve, ő általa születik minden nagy és minden alacson.

„Kérlek minden dicső szerelmére, ne alázz le bennünket pénz szolgálivá! Én a' pénzemnek ura akarok lenni.“

Hiszen pénzed ura lehetsz; de nempénzed az urad, az urunk.

„Értelek, 's mondhatom ha végetlenül elegendő pénzem volna, a' magyar színészetnek ezennel virágzania kellene.“

Nem olly hamar megy az, bajtárs.

„Dehogynem, mennie kellene. Először is egy igen pompás játékszínt építenék, de egy-

szer'smind olyant, melly a' hangzás törvényei-
nek czélirányosan megfelelne, hogy Devrient-
nek szava-rontásáru ne lehetne panaszkodnia.
Azután öszvegyűjteném minden társaságbul igen
jó fizetéssel a' legjobb tagokat, ugy hogy a'
legnemjobbik is méltó volna hónaponként száz-
nyolczvan forintra, 's én kétszázat adnék neki,
ha csöndesen viseli magát, nem patvarkodik,
nem izgágáskodik 's hetenként egyszernél több-
ször nem beteg; a' mi pedig játszása napjára
hónaponként csak egyszer eshetnék. A' tiz évig
egy húzomban alattam (az az Intézeteniben) ma-
radt évpénzt kapna, annyira (nyugpénzzé) nyuj-
tandót hogy nemjátszhatása esetében becsületesen
élhetne belőle. De míg hasznavehető, el nem
bocsátanám a' szintül, kivévén ha önöklére
akarna élni; mi mellett a' rendes évpénzt még
is megkapná, a' nyugpénztül különbözöt. Ven-
dégutazásra, néha néha elbocsátanám egyikét
másikát; sőt megengedném hogy egy két hetet
a' budai hegyek között töltsön. A' színházat in-
gyen tartanám nyitva....“

Ho, hó! derék, no megadnád neki. Száz
féle okbul tönkre dőlnél. Először mert Kroesus
tárházát is kiüritenéd, másodszor mert föltételeid
kiállhatlanok, harmadszor mert csajvadékkal
telne meg színházod, 's a' tolakodni nem akaró

be nem menne, negyedszer ötödször... 's
 úgy századszor.

„Ellenvetéseidre nem volna nehéz meg-
 felelni, de abban hagyom, mert — szerencsét-
 lenségemre — a' pénzske hibázik hozzá. Ha-
 nem, barátom, ugyan mond meg, mit csinál-
 nál te, ha országosan bizatnál meg a' szín
 ügyével?“

Ez barátom, igen nagy föladás, mellyhez
 én távol vagyok elegendő erőt tulajdonítani ma-
 gamnak. De a' dolog lelkéhez nemüképen még-
 is tudnék nyulni. Például, a' most főnálló
 színeket minél nagyobb virágzásba törekedném
 hozni belső jól elintézés és a' színészek jó fize-
 tése által, 's rajta lennék hogy Pesten állapítas-
 sák meg a' színészet, mint Budánál magyarosabb
 helyen 's itt intézeteket alapítanék színészek el-
 méleti 's gyakorlati képzésére. De ez, ugy
 szólva, a' mellékes munka lenne; a' dolog lel-
 kébe mélyebben nyulnék. A' színészet csak a'
 polgári élet 's jóllétel egyik virága, amattul
 függő, maga után amatt nem húzó. Színészet
 nélkül boldog lehet a' társaság, jogos, szabad,
 hatalmas; — 's az ilyen állapot — ha a' nép-
 nek hajlandósága van rá — földeríti a' színésze-
 tet, — de megfordítva nem áll a' dolog. Azt
 tenném én tehát a' honi 's nyelvbeli emelkedés
 varázshatalmával hogy négy millió helyett nyolcz,

tíz millió beszéljen magyarul. Ekkor a' nemzeti színészet körülményei — ugyan mondjátok meg, — hányszor lennének kedvezőbbek a' mostaniaknál?

„Barátom, az már igaz, hogy te hatalmasabb végénél fogod a' dolgot. Én azt vélem, pénzzel minden mindjárt megy.“

Ne hidd azt! Csak ember kezében hatalmas eszköz a' pénz; gyáva test az, mint az emberé, ha a' lélek elfagyott benne, — 's kormányoztatni akar, hogy célhoz vezessen.

„És én azt sem tudom, célnál vagyunk e mi már!“

Igen, ott vagyunk, hogy szoltunk már, a' cselekvést pedig — — hallgatóinkra hagyjuk.

„Nem! soha, de... mégis!“

Közlések. N. hez.

Olvasod, barátom, a' Rajzolatokat? Igen-
 nel felelj, különben száz esztendő's pert csapan-
 dok a' nyakadba, 's téged egyszer'smind bizto-
 sítlak, hogy nem lesz szabad mind addig meg-
 halnod, míg a' perköltségeket le nem fizetéd.
 Örölsz a' hosszú életnek, ugy e? Barátom, mi
 teljes tömegünkben meghaltunk volna már, ha
 a' hosszú perek engednek!

Nem kötelesség ám, hogy az ember valója
 a' nevének megfeleljen, hogy a' *Kis* nevü kicsin
 legyen 's az *Okos* okos, 's még Tamerlannak
 sem kell nagynak lenni, mivel a' Tatárok ugy
 akarják, mert benne alig volt más nagy, mint
 haramiaság. De mi, barátom, jól rajzolunk.

Barátom, szomoruan veszem észre, hogy
 mások nem dicsérnek, — 's így kényszerítve
 érzem magamat trombitát vásárlani 's vele szer-
 teszélt elrecsegtetni, hogy jelesen rajzolok. Fo-
 gadom, szünetért esedezve, mindenki tapsolni
 fog, mint szinpadon a' megunt műbarátnak, 's
 ugy elárasztatandom dicsérettel, hogy soha többé

rá újonan nem szorúlok. De én, büntetésül, még dicsérettel sem hagyom bedugni a' számát!

De talám mások hagyják? Nem kell az embereket nagyon gyöngének gondolni! Ugy látszik ugyan mint ha természetfölöttieken csüngnének: pedig nem igaz; az ő rajtok csüng, ők pedig valóságos földi anyagon, sárga 's fehér színün, csüngnek.

De én nem csüngök aranyon. Ugyan, barátom, van e az egész magyar író közönségnek annyi aranya, hogy reá függeszkedhetném?

Azt írad utolján, hogy a' tudós academia egyedárusságot akar gyakorlani: ez nem igaz. Mert a' sok rossz munkát nem győzi megvenni; jót pedig kész pénzen is szűken kap. Illy uton módon juta végre a' megdicséréshez.

Hanem szégyen 's gyalázat ám meg nem dicsértetni. Barátom, a' melly orozlánnak első kölyke gyáva kutya, nem igen fog az többé szülni derék orozlánt. Fölhagyok még az idén az írással 's fazokat foltozni tanulok, mivel értapintási kedvemnek is erét vágják! Meg nem dicsértetni, barátom!?

Szegény napszakaszok, látom már milly szomorú sors vár rátok. Pedig én milly kevély valék bennetök: valahányszor czimetöket olvasám, mindannyiszor égre meredt a' tarajom, 's ha még az első reggelt is áltszemelém, Ho-

merosznál hiresebbnek gondoltam magamat, mert ő csak két gyors lábot dicsére 's a' gyors lábunk haragját, míg én az örök igazságokat énekelém 's az emberiség szent sohajait.

Ah, barátom, én már felhagyok az irással!

Szomorú tapasztalásombul pedig igazságokra tanítalak meg, mellyekre jól figyelj, 's mellyekkel némüképen biztosan evezhetsz mások indulattengerén.

Először is azt javallanám, író ne légy. Írót inni szeretnek az emberek, de az írótul minden iszonyodik, főképen pedig az erszény. Szántani jó, de nem rendeket, hanem barázdákat; a' mit a' mi barázdálóink is érzenek, az azt végrehajtók, hogy az eső lé beital nélkül leszaladjon földeinkről. Ah hogy a' télre sok szaladostok legyen!

Másodszor, azt mondom: ha írni akarsz, azt dicsérettel kezd; különben épen nem boldogulsz. Az emberek dicséretkórságban szenvednek, 's ha magok nem dicsértetnek is, legalább mások dicséretét akarják hallani. Ez vigasztal engem is, különben kétségbeesném, hogy 100 aranyt érő tragoediát nem tudánk teremteni.

Harmadszor, elhidd, hogy minden a' reményeddel ellenkezőleg fog történni. A' mi neked tetszik, az olvasóidnak viszzatetszik, a' min te sirsz, azon ők nevetnek, gunyodban di-

cséretet látnak, 's dicséretedtül... nem, nem ettül még sem szaladnak el.

Negyedszer olcsón ne adj könyvet sem a' közönségnek sem a' könyvárusnak, mert ekkor mindeniknél hitelt vesztesz, nem pénzbelit ugyan hanem jószágbelit. Az elsőtül megfoszthatlanok vagyunk, mint gyermek a' szakáltul.

Ötödször: vagy körömszakadtig újíts, vagy nyakszegésig maradj az ónál; a' tálat mindig tele töltsd csurdultig, akár hizelgéssel akár gyalázással, akár édességgel akár káromlással; különben az a' kis üreg lesz vesztéséged forrása, mint Navarra Chrisztináé.

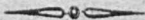
Hatodszor.... vagy már elég volt? Ne félj, nem olly betölthetlenség ezek mint a' pokolszabályok Francziaországban!

Pokolszabályok! Barátom, minő mesterséges gépelyeket nem szármoztatnak azon ösmeretlen helyről. Vagy itt is csak ugy van a' dolog mint sok szavunk származtatásánál?... A' pokol nem magyar szó, de ugy látszik indigenatusságot kap.

Én szebb szavakat is tudnék, mellyeket meg szeretnék hazafinsítani. Illyen volna p. o. tiszta szerelem, hű barátság, 's oh barátom ez utolsóban mindent ugy kimondtam, hogy akármi is fölösleges mellette.

Hallottad é már e szót: fölösleges? Én igen

ritkán hallom; de kísértetet szeretnék vele tenni a' tanulók — mindenféle nem és fajbeliek — botoztatásában. De hogy is merék ilyesmit gondolni: semmi sincs nálunk egyéb fölösleges, mint a' tudomány és műkeresőket buzdítani, segíteni, ezen rövid sarkigazság szerint: a' lábbal biró ugy is megy, ha akar, a' lábatlanbul kenyelfutót nem csinálhatni.

kisebbmi, kismi, semmi. Ugyan hol állanak a' mi anyáink e' lépcsőzeten?

A' menni szeretőnek legjobb a' lépcsőzet alsó fokán állani, — van hova emelkedjék; a' ki pedig nagyot akar esni, az vigyázatlanul álljon a' lépcsőzet tetején, honan a' föltolakodók ugrásra szoritják, ha csak a' diófára föl nem kapaszkodhatik. De néha ott is kemény diót kell roppantania, mint Kant tanítványainak.

Mit gondolsz, barátom, járók vannak e köztünk többen, vagy kapaszkodók? Első tekintetre a' járóknak adnál diadalborostyánt, mivel ezeken látszanak kőtiprást vetni czélul utszáinkon, de mélyebbre nézve nem is kételkedhetel a' kapaszkodók többségén, kikből rendszeren kapkodó vál ki minden csillogó után, azon kis bajjal hogy rendszeren csak utána kapkod 's rá még sem kapaszkodik.

Pedig az után is sokunkat bánt. Már történeteink azt tanítják, hogy érette, miatta 's általa jött legtöbb baj reánk, mivel t. i. mindenikünk elől akar lenni az olly helyen, melly fénnel és kényvel szövetkezik, utól pedig ott, hol fáradság kivántatik 's általa a' mozditás. Így pedig igen természetes, hogy rettenetesén után maradánk, azaz szomszédaink után.

Maradás a' „sohamozdik“ jelszava, 's igen

dicséretes jelszó. Maradni a' pamlagon mig más vértizzadva kapál, maradni hintakocsin mig más szekeret hurczol a' sárban, maradni telt erszénynél mig más nyögésig 's majdnem bőrrrel fizet, maradni.... mig... 's maradni.... mig... oh ez dicső dolog! Ugyan marasztaljatok engem is az írásnál, mert az élő szó lármás!

Barátom, mikor a' verebek lármáznak, jele hogy jól laktak; de mikor a' varjak kiáltnak 's csapkolódva cseregnek magasrul alá 's alulról föl, akkor zivatar és hideg álland be. A' veréb-csiribelésre, ha élő szó is; ne adj semmit; mikor pedig varjak mutatkoznak, huzd orrodát bundába 's látogasd meg a' tele pinczét kün a' szőlőhegyen. Borban bátorság és barátság van.

Bátorság és barátság a' két legszebb férfiú erény, öszve illők mint szép gondolatokhoz a' szép nyomtatás 's nem úgy mint H..y szüleményeihez B....l rosz festéke 's betűi.

„Kérem, kérem, illyesmit ne állítson!“ Jól van, én visszaveszem szavamat, de azért a' dolog elhallgatva is áll. Honfiak, jól megjegyezzétek: a' dolog elhallgatva is áll; az igaz némán is igaz.

Ollyan jó izű gondolni! 's ha benne az ember nyelve töredezik, jó izű panaszkodni is, miért nincs az embernek angyali szólóereje, hang

nélkül is hallatszók 's zajtalanul fejbe szívbe furakodó.. Ni, hogy félnek azok? Ne remegjete szegények, ezen nagy erő nem házi dolgokat fogna illetni, ti nőiteknél süketek fognátok lenni, — ezeknek, itt ott, talám nagy kinjára.

Előre.

Nem kell azt hinni, barátaim, hogy a világ mindegyre köteles előre haladni, hogy talám hátra nem is mehet. Azt volnánk ugyan gondolni hajlandók, hogy a' mult tapasztalásaihoz mindig újak adatván, az ösmereteknek nevekedniek kell és nem lehet nem nevekedniek: de fájdalom! nem úgy van. Az előrehaladás igen öszvetett gépely 's ennél fogva alapjaiban, kerekeiben igen hamar baj történhetik, akadást, hátramaradást okozó.

Az újabb történetek annyira világos oktatást adnak itt, hogy a' bekötött szeműeknek is látniok kell, de ezek még nem fejlődvén ki, világosbakat hozzunk elő, a' Görögökéit, Rómaiakéit. A' Görögök jó soká mentek hatalmas léptekkel előre az erőben, tudományokban, művészetekben, fölérték a' polgári, tudományos és művészi kifejlődés eddig ösmert tetőpontjához, mellynél dicsőbbet a' világ még nem láta, az annyira dicsért mai Amerikát sem véve ki, melly talám csak az igazságosságban, jógszerűségben haladott tovább, de a' szellemi emelke-

désben alantabb van, — ezen Göröghon, vagy inkább annak fővárosa Athéne, Sándor és a' Romaiak idejében hanyatlani kezdett 's a' constantinopoli császárok alatt, az Ozmanok idejében, a' Velenceziek kormányjakor 's a' basák utóbbi vaspálczái alatt annyira hanyatlék, hogy dicsőségének utolsó sugarai is egyes romladékokon siránkoztak 's a' művészet remek városa szentes faluvá alacsonyodott.

A' Romaiakkal nem volt különben a' dolog, semmiből a' legnagyobb nép lettek, 's a' legnagyobb nemzet ismét semmivé enyésze. Mi magunkról is tudjuk, — noha semmiféle kifejlés céljához nem közeliténk, ha csak az egyenetlenkedéséhez nem, melly mindig a' legkedvesebb paripánk volt, — hogy a' török százados háborúk századdal vetettek vissza, úgy hogy multokkal nem valánk ott, hol kezdetökkel voltunk, noha Európára azon közben szebb századok derültek föl, erős sugaraikkal azt ígérők, hogy a' teljes aratás ideje közelget. A' francia háborúkról azt nem mondhatnók, mert reánk kisbefolyásuak voltak; különben is valamenynyicskét különböztek a' török pusztításoktól.

Ezekbül, úgy vélem, átlátjátok édes barátain, hogy nem olly könnyű egész tömegben — in massa — előre haladni, mint p. o. szappangolyókat fúni, a' mi annyit tesz: a' könnyen

nyert előhaladás szappanbuborék, viszont az első szellővel szétpattanó. Nem utolsó kérdés az tehát, mint haladjunk előre, sőt egy az elsőbbek közül, megérdemlő hogy gondolkozzunk, értekezzünk róla 's a' jónak találtat — szokás ellenére — munkába is hozzuk.

Az előrehaladás történhetik lassan (hogy ne mondjam, lomhán) gyorsan és rohanva. Mindenik fog találhat védelmezőkre, kiket én nagyon szeretnék hallani; de mivel hallatlanok, magamat képzelem helyökbe 's elmondom magam előtt mindenkének dicséretét.

„*Lassan haladj!* Minél lassabban növekszik a' növény, annál erősebb gyökeret szok verni, annál biztosabban tartja állását 's annyival tartósabb életű. Nézd meg az erdők tölgyeit 's a' felhőhasogató bükfákat, nem egy év gyermekei azok, hanem századokéi, 's még századok telnek belé, míg az idő viszonyai 's az ellenek törekvő bogárpondrók erőt vehetnek rajtuk. Ezért olly erősek, majd irthatlanok a' gyermekbe oltott hiedelmek, mivel idejük vala a' meggyökerezésre 's elhatalmazásra, mi előtt a' fontolgatás korlátokat szabhata nekik, 's az ész legyőzhető a' talám hamisakat. Nem kell tehát sietni a' kifejtéssel, nem kell az embert elárasztani ösmeretekkel, okossággal, tanakodással, nem kell szívéből a' balulérzetteket, fejéből a' balul hit-

teket egyszerre kitépni, hanem idő hagyassék mind ezekre, mert az idő igen hatalmas oktató, gyógyító, javító, magával hordó ezer segedelmet, ezer ösvényt, ezer utal céljaihoz.“

És e' szavak szerint nagyon hajlandó volnék elhinni 's vallani, hogy ugyan csak lassan lássunk az „előre“ menéshez, különben alaposághoz, gyökerességhez 's így állandósághoz nem juthatunk, hanem mint pillanat emberei pillangó csillámunkval hamar oda veszünk a' nyelő torku időben. Gondolom lesznek velem tartók, sőt vannak a' mondtamakat nálam százszorta hívőbbek. Nézzük, megtéríthetem e ezeket a' gyorsan rohanás magasztalásával.

„Vitézek, vigyázzatok! Soká henyéltünk, soká vesztegettük az időt, hátra maradtunk, 's noha vérben nem uszánk is, verve vagyunk. Itt egyéb nem segít, mint a' gyors határozás, és a' gyors cselekvés. És kérdem, akartok e, örök gyalázatunkra, minduntalan hátul maradni, mint megannyi sereghajtók vagy nyavalás juhok, mellyek adassanak vagy vetessenek bár, de mindenütt csak akadályul vannak. Gondolom, egyitek sem kételkedik, hogy meszsze, esztendőkkal előbbre kellene volnunk, hogy a' pályán meszsze elől kellene állanunk, a' helyett hogy most alig látjuk, van e pályánk 's hihetőleg mások még kevesebbé látják. Ezen szégyent még tovább is szenved-

jük e? ezen mocskot nem szappanoznók e le magunkról, minekelőtte lemoshatlanul reánk száradna? Mi, kik Árpádban annyira dicsekszünk, kiknek a' mohácsi vész, — ezen megromlás kitűnése előtt — nagy Lajosunk és nagy Mátyásunk is volt, kik ma érdemmel és nemérdemmel, mint az ur isten és még mások akarják, tudósokká czímeztethetünk, mi nem tudnók e mint lehet a' dicsőség bérczét egy rohanással bevenni, úgy hogy a' sötétség minden fajzatai összesereglett pillangók gyanánt sárba tipratnának? Vitézek, készüljetek a' tétthez; mindenitek gyors lábu Achillesz legyen, 's bizonyosan lesz egyesület, melly mindeniteknek egy egy Homeoszt teremtend elő 's azt fölhatalmazza olyan versek írására, mellyek meg is dicsértethetnek.“

„Eljen! Török vagy szakad, rohanjunk!“

Hohó! kérem alásan, hova rohanjunk! Hát ha kidúl alattunk a' paripa; ha elszakadnak az *istrángok*?*) Vagy az mit sem tesz? Valahova csak jutunk, nem de? Jól van, ki is méregetné előre a' teendő utat, és a' tüdőket, ha valljon futásra valók e. Jó szerencsét, vitéz; már én nem tartok veled, mert valaki földre bukhatnék előttem, 's kénytelen lennék rajta keresztülesni, a' mi nyakszegésembe kerülhetne, nyakam pe-

*) A' német-magyar zsebszótár szava.

dig egy lévén, nem örömet adnám oda, annyival inkább, mivel, — — Taurisi Iphigenia-kint, igen gyönyörködöm a' szép napvilágban. Tessék, tessék csak rohanni, majd én felülök a' Kelemhegy ormára, 's onnét bámulni, csudálni, 's még dicsérni is fogom a' rohanást és rohanókat, hogy — mint szokás — elfogadtassam hősnek, míg más port nyelt és csizmákat szagztatott borostyánárnyék helyett elnehet tölgyfája árnyékába nyugodni, honnan bizonyosan nem érdemmegösmérés, hanem bizonyos dolgok (mert már maholnap az ember is dolog lesz, annyival inkább a' sertés) makkropogatása indítja tovább.

„De, epés uram, miér beszél olly izetlenül, olly keserűn? Talám sértve van?”

Igen, ma reggel szőlőt akartam enni 's lapdacsokat kaptam, olly keserűket, a' mint csak egy allopatha csinálhat, de belőlük megtanulám hogy a' keserűség nem izetlenség, — 's gyomrom igen jó lett, talám még a' vasat is megtudná emészteni. Édes, jó földim, a' keserű torku azér nem keserű ám mindig szíve fenekén; ah ott édes melodiák fészke lappang, melly kedvező körülmények között harmoniák árává fejlődnek ki 's egy egész országot képes volna mennyei emelkedésre birni. De hibáznak a' körülmények 's rekedten jönnek elő a' hangok, epét

hozva magokkal mézolvadék helyett. De talám véleményemet akarnád hallani, mit tartok én az *előre* haladásról?

Nekem, barátom, az az legalázatosabb véleményem, hogy a' célhoz annál jobb minél előbb érni. Ha a' Bécsben lévő Pesten akar teremni, világos hogy nem fog Insbruckon vagy még Párison által utazni, hanem hamar Posonyba futtat, és ott gőzhajóra ül, kivévén ha vasuton tudna — évtizedek után — lerucscsanni. Így van mindenütt a' dolog; a' célhoz a' legrövidebb utat 's a' leggyorsabb kocsit választjuk. De az ut biztos legyen, különben valahol rossz hidhoz juthatnánk, melly letörnék 's mi kocsistul lovas-tul a' folyamba zuhannánk; 's az is megtörténhetnék hogy valami jó legények kezeibe jutván örülnénk ha tudós utazó czimünkön kívül bőrünket épen megtarthatnók.

Az előre haladásnál nem abban áll tehát a' dolog, hogy fussunk, rohanjunk mint tengerbe a' hajdani disznók vagy ma czukros tésztára a' vak legyek, hanem hogy a' legrövidebb, legbiztosb utat kikeressük 's rajta késedelem nélkül ballagjunk. Az előrehaladásnál kitűzött cél a' nemzeti nagyság, a' nemzeti boldogság, ennek egyedüli utja az értelmi kifejlődés, melly elmulhatlanul maga után vonja a' jogosságot, ez pedig a' szellemi erő örök forrása, melly minden-

ható, mint az anyatermészet ereje. Itt tehát minden az értelmi kifejlődéstől függ, ez a' leg-rövidebb, ez az egy biztos út. 'S ezen lassan kell e haladnunk? Ugy látszik, gyakorlatilag ezen véleményben áll a' világ. Én azt mondom, ha a' célhoz gyorsan akarunk jutni, minél előbb ki kell a' néptömeg értelmét fejteni, és tisztán kifejteni, hogy valódi ösmeretek keljenek ki benne 's minél gyorsabban gazdag aratássá érjenek.

Nemde szörnyűségeket állítok? De, kérem, másképen nem lehet; hiában vakarják fejeiket annyian; nagyok 's boldogok különben nem leszünk. Azonban a' nemnevelőknek nyakokra nevel az idő, 's fejt és érlel; de a' mélység, mellyet a' jogtalanság készíté, véresebb áldozatokat lát. Az ember nem maradhat mindig csecsemő, 's a' mint nevekszik, a' tej és bölcső helyett, erősebb eledelt és szabad levegőt kíván, különben férfiúvá nem érhetik. Ha erővel Gaspar Hauser-nek szánaték, erővel akarand kiszabadulni, 's a' legszelidebb juhok is tudnak ajtót szakasztani tömegükkel.

T á l.

Igen nevezetes szó ez a' „túl;“ szerinte igen híres fölosztások történnek, nem ritkán egymással többül ellenkező dolgokéi. Mi magyar-honiak is mondjuk: dunántul a' Balatonban fogast fognak, a' Bakonyban bakokat vadásznak, tiszántul Debreczenben az eső sárt csinál, a' Körös néha nem bánná, ha több vize volna. Képzelné is tudunk a' Karpaton, Bugon, Pyrenaeeken túlra 's ha túlozók, tulságosak nem vagyunk, mosolyogva tekintünk csöndes, bátor fészünk-ből, Kisfaludy Sándorkint, a' világ nagy tenge-rére, melly ott részint hullámoskodott, részint hullámszik, 's esedezve hullunk térdeinkre, re-megve kérők a' hullámhárulást.

Azt kiki tudja, hogy a' „túl“-nak „innen“ felel meg; 's a' túlnak igen sokan akarják az innt megfeleltetni. Pedig okosabb volna, ha a' túl felelne meg az innennek. Mert miér intézném az ösmerettest az ösmereflen szerint, miér adnám ezt mintául amannak?

A' *túl*-tól eredő szók között legfuresább a'

túlozás, tulságoskodás. Ez különös szüleménye a' bicsakló 's ficzomodó emberi elmének, bicsaköszveütközést és nem ritkán csonttörést is okozó, mint öregebb testvérét a' ficzamodásnak. — És nem volna kár ha minden túlozó így bünhödnék.

„*Bé Scyllába merül ki kerülni akarja Charybdist!*“ így fejezék gyöngén ki a' graecoromaiak a' túlozót, mellyrül — mint hallám — Wieland szebb ítéletet monda eképen: „a' boldok túlságokban keringenek.“

„Ugyan hordja föl az Ur nekünk a' tulságok nemeit!“

„Köszönöm alásan a' megkérést; igen szívesen szolgálok, hanem először bizonyos dologért a' fejemet kell vakarnom, másodszor bizonyos dologért ti vakarnátok fejetöket, 's ezt csak legalább ám. Azért talám legjobb lesz a' dolgot békében nyugodni hagyni, mint a' feketék jogait 's a' gyöngék lelkiösmeretét. Tulságoskodás volna p. o. hat napig korpa kenyeret enni, a' hetediken pedig végét nem szakasztani az evés ivásnak; ma sárba süpedni, holnap csupa vas útakon repülni; ma a' lábmosástul irtózni, holnap a' dunán átuszni akarni; ma a' szemmel hallani, holnap a' füllel látni iparkodni, ma bukni holnap teljes hitelt kiáltozni; ma ekét fogni nem tudni, holnap a' mezei gazdaságrul

oktató könyvet írni; ma meztelenen, holnap orr és szemtakartan lenni, és a' többi, és a' többi, p. o. nappal miveltséggel gőgösködni, este pedig valakit pudlikint ugratni, 's elbotolni, mivel csak pinczér.

És nem gondolná senki, mennyire szeretik az emberek a' túlt! Mértéken túl szoktak rendszeren mindent tenni, dicsérni, gyalázni, szeretni, gyűlölni, pártolni, üldözni, fagyni, égni, dolgozni, henyélni, — csak olvasni nem, mert ezt igazi igaz-közép lassúsággal teszik.

Mondják, a' két Amerika között az egyik nyugotindiai sziget lakosai túlozásról különösen hiresek voltak. Apai regéknél fogva tudták hogy a' tengeren túl, melly lábaik előtt végetlenül nyúlt el, valamelly más sziget is van, hol igazi aranyalma terem 's az ezüst-körték bővelkedőbbek mint Newfoundlandnál a' tőkehalak. Erre ők igen tátották szájokat. Azért a' magok almafáit hagyták tenyészni a' mint tudtak, magok körtvéit a' világért nemesebbel bé nem oltották volna; 'kiki adósságokat vőn az ottani aranyra, 's adósságait az ottani ezüstkörtvélyekkel fizeté; Columbot végetlenül dicsérék 's Americus Vespuciust Peru-Mexicobul tulsó szigetükre varázsolák. Mindenki oda utazott belőlök, noha az utat csak egyedül kelle tennie, 's ígérete sze-

rint, tavaszonkint megküldte a' megérkezését hirdető fecskét, — a' mi ott hiteles tanú vala, mert a' fecskék nem vándorlók, mint mi nálunk — Sokat túloskodtak még azon sziget lakosai, de homályos röllok a' leírás 's eleinte elég ennyit is mondani.

Nem rossz dolog azonban némely dolgokon túl esni, például, mindennek a' nehezén. Ilyen esetben én és barátom A. 's barátom E, 's barátom I, 's barátim O, U, X, Y, igen derék ficzkók vagyunk, úgy hogy szinte nagyoknak és honfiaknak képzeljük magunkat. Mi a' kész gőzhajóra föl tudunk ülni, a' kész dunahidon akár ingyen átsétáljunk, vasutakon óránként akár nyolcz mérföldet haladjunk, mellyekről nem bánjuk, ha igazi magyarok is mi angol erővel a' Dardanellákat mindig nyitva tartanók, ha Mohácsnál mások nyertek volna, mi a' szabadság hőseinek kiáltoznók magunkat, sőt Jacksonnak készek volnánk megparancsolni, hogy a' szegény Francziákat ne háborgassa adósságköveteléssel. Mi a' legszebb könyveknek elejére oda íránk nevünket, csak más végezné a' többi, sőt nyomtatási költségeket is rendelnénk, mihelyt nem legokosabb volna tésztával nyomtatni le a' marhahúst, sültvel a' tésztát, és gyümölcsvel a' sültet, 's bort öntözgetni a' gyümölcsre, hogy ingerlett rendszerünk lázt ne

kapjon, egész testünkben megrázót, fázással és hevüléssel, izzadással és szárazsággal kapcsoltat.

És vannak a' túlesésre nézve nevezetes napok, öröm és bán napjai. Mert az ember igen különös állat, örömétől is gyakran remegő; de a' bán és vész előtt rendesen öszveborzadó. Hány gyöngéd leányka vágyott szerelme első napján keresztül esni, hány igazságtalanul vádlott az elítéltetésen 's halálon. Mikor pedig az erény is meg tud rendülni, mit csináljon a' vétek, mikor a' büntetés órája közelít? Soká szötte már cseleít, rablá az igazakat, könnyeket facsart sokak szeméből, — de a' büntetés késett, az emberek nem mozdultak, nyugvók „a' villámosság,“ — ő vakmerőbb lőn, 's gázolva járt a' férgeken, letapodva a' legszebb vetéseket, elégetve a' legszebb aratást. Oh az ilyen is szeretne keresztül esni a' visszafizetés nagy napján, mikor ellene fornyasodnak a' felhők, 's a' menydörgés tompa zugását hallatni kezdi. — De itt a' túlesés nem olly könnyű. Soká szokott az ég menydörgegni, soká csapkolódik a' villám elől hátul és oldalvást, izzasztva, remegtetve, perkelve, míg a' torlódás kinait megelégtülve életöldöklőn lecsap.

A' népek némüképen eredtökre, éltökre 's elhaltokra nézve hasonlítanak egyes emberekhez 's ezen tulajdonságoknál fogva a' „túl“ iránt

nem érdekletlenek. Vannak p. o. némelly népek túl és alul minden ítéleten, bírálaton, egyetértésen, hatalmon, boldogságon; némellyek szeretnének azon állapoton túl lenni, melyet gyermekiségnek, részint tapasztalatlanságnak, 's itt ott oktalanságinak is mondanak. Túl vannak nehányok azon, hogy egy két vigyázatlan szikra lángba hozná őket, mások túl a' lecsillapodhatáson; túl némellyek a' megverethetésen, túl mások a' hatalomra juthatáson. Mi is túl vagyunk a' mohácsi nagy napon 's ugyan reá mondhatjuk: hála a' nagy szemű Jupiternek!

Mert Solimantól megdögönyöztetni nem gyermekség volna!

És mikor fizetjük mi vissza a' kölcsönt? — Mert népek is adósak lehetnek egymásnak, melly adósság századokon által fön állhat — a' háláé 's boszúé — míg nem lefizettetik. A' népek fölött is villámfölhőben rejtezkedik az igazság angyala 's a' serpenyőn erőszakoskodót porba égeti előbb ntöbb le. — De mi azon már túl vagyunk. Helyettünk megitaták mások ozmán vérrel Mohács síkjait. És miért is vágyakodnánk a' törökre? nem szégyenlenők e a' megalázott ellenfelet kihajtani Európából!

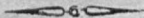
Hogy valami igen okossal fejezzem ki nem a' legfölszínűbben gondolt beszédeimet a' túlról, bölc s ránczokba szedem homlokamat és

leczkéket adok, mellyet ti annál szívesebben meghallgathattok, mivel először: érette mit sem fizettek, másodszor: exament nem kell belőle fennetnek.

Édes bajtársaim a' reményben, és remény-társaim a' bajban, a' túlra különösen és mindennek fölött vigyázatok. Látjátok, a' túl igen fölséges dolog, mikor a' szegénységen, nyomorúságon, izetlenségen, mozdulatlanságon, és Hadur tudja miféle rossz ságon és nehéz ségen túl van az ember; de ellenben a' túl igen rossz, mikor az életen, nyugalmon, türedelmen, jogosságon ránt által bennünket. Az ilyen tulra keveset adjatok, mert annak legszebb ellentétele az innen, mellyet pedig ragadjatok meg mind a' két kézzel 's agyatoknak mind a' száz karjával. Az ember rosszul mondatik két kezű állatnak; száz karu ő 's minden karjával az idvesség egy ágát ragadhatja meg, ha szemeit 's eszét maga körében használja, nem a' távol ábrándképeit kutató. A' haladás mezeje virágokkal telt, 's kincsekkel bővelkedő, drágábbakkal a' gyémántnál 's becsesebbekkel mint azon opál, mellyet keble legdúsabb erejében teremte elő a' karpáth. Itt nyílik a' barátság, a' szerelem, itt inganak a' kalászos mezők, zölkülnek a' szőlőhalmok; itt terjed az ösmeret, finomúl az ész, irtatik a' gyom. Ezek mind az

innen birtokai; túl — Majorca felé — fata morgagna. A' türodelman túl, a' jogosságon túl, könnyek, fohások, vérengzés és másféle iszonyok vannak, — ki nem kívánná az innent! —

De azért nem mondom hogy fölvelt szómra, a' — „túl“ — ra, egészen megharagudjatok, sőt védelmére hajlandónak érzem magam. Né-melley dologban túlra törekedjete. Vannak körülmények mellyek nem jók, kellemetlenek, ajkatoknak, ujjatoknak, erszénytöknek nemkedvezők, az illyenből a' határon által iparkodjatok, és pedig minél tovább, mert nem utolsó dolog minél jobban érzeni a' száját és ujjakat, az erszényt 's azt bennetök, a' mit közérzetnek nevez a' physiologus. Az illyen túlnak én barátja vagyok, valamint nem szeretém, ha minden kelletlenül körmömre ütöttek. Sőt valamit mondok, — még azon is túl vagyok, hogy valami új magyar szót meg nem tanulnék. „De ez már sok!“ Fontolgatolódjatok csak, ti is mehettek annyira; de ingyen, de könnyen még légyüzéssel sem boldogultok.

Közlések N. hez a' literatura felül.

Te azt gondolod, csupán magyar születésű írhat magyarul; — azt én tagadom, — bizonyítására fölhozva a' Brezno -bányárul eredt „*Vén szerelmest*,” mellyben ezen leírás találta-tik a' 22 's 23 lapon, a' második felvonásban, mint első jelenés. (*Ulcza*). Harangszó, kurjongatás és muzsika. Fegyverneki verbunkjával megjelen. — Kerékben állván tánczolniak éppen a' Notárius húza előtt. — A' harangszó megszűnik. Egy verbunkos: „ez az élet a' gyöngy élet!” Más: „Gyere pajtás katonának!” A' nép gyűl. Közte iskola gyermekek, a' kik tánczolva majmozzák a' verbunkot. Notárius a' házábul kijöven fejcsóválva beszél a' strázsamesterrel 's ugy látszik mintha azon botráncokzna (*nek*), hogy a' siralomház előtt ilyeneket visz véghez. Eisenbart is előjön, és Fegyvernekivel beszél-vén Málira mutogat, a' ki Sándorral lopva beszél. Oldalt két lengyel kaszás kaszájára könyökölve bámul; mellettek egy paraszt leány villával. Ezeken túl egy zsidó lappang. Más oldal-

rul egy czifra cigány állott meg. Közelébb
 egy csikóst látni. Egy verbunkos neki ugrik a'
 zsidónak, de az elillan. Egy magyar menyecske
 oda nyutja kis fíját a' verbunkosnak; ez elveszi
 's vele eljáván a' tánczot, anyjának vissza
 adja. Más verbunkos, homlokát törölve, a'
 cigányhoz megy és csábitja, de ez visszavonul
 és eltűnik. Neki fordul hát a' csikósna, be-
 szélget vele, válát veregeti. csákóját fejére teszi,
 de ez ellenkezik. Más verbunkos tapsolva hozzá
 tánczol, a' harmadik bort hoz 's megkínálja.
 A' csikós rá köszönt és iszik, utána a' három
 huszár. A' csikós más nótát parancsol. Rá huzza
 a' cigány a' Rákóczi nótáját. Villog a' csikós
 szeme, félre teszi a' kalapját; mozog a' lába;
 bajuszát pederi. A' verbunkos itatja 's megki-
 nálja tánczal. Neki ugrik tehát a' legény és da-
 lolva tánczol. Egy verbunkos levetkezik és dol-
 mányát a' csikós vállára veti; másik oldalához
 köti a' kardját; fejébe nyomja csákóját a' har-
 madik. Körülveszi a' verbunk és középhen meg-
 tánczoltatja. — Fegyverneki kezet nyújt neki;
 ez fölcsap, a' muzsika erősebben megzendül.
 Isznak 's tánczolva elmennek.“

Tagadhatja kegyed hogy ez olly magyaros
 leírás, mint csak Kecskeméten vagy Somogy
 kellő közepében írhatni?

„Nem én!“

Azt nem is javalnám — mert ha valaki három év alatt valódi szónokká magyarosodhatik, akkor legfőlebb két annyi alatt szóvét-telen magyar íróvá alakulhat.

„Én épen annyi ideig tanultam latinul, — és Cicerová semmikép sem lehettem.“

Nem e? Csudálom; a' magyarrul azt vélik hogy latinul beszélve születik.

„Azaz, görögül nevet? — nemde? — Elhiszem, 's amazt is akarám hinni, és irtam epistolas ad familiares, ad Atticum; orationes in et pro Catilina, in et pro Napoleone, in et pro Zöld Marczy, — bölcsekedtem is à la Seneca, verseltem à la Virgil, Horacz, Ovid, — de sehol nem akart sükerülni, mig végre kénytelen voltam a' magyart venni elő... De, barátom, itt sem boldogulok. Szép időmet elvesztegetém azon idegen holt nyomoruságokra, 's késő most már a' honihoz fognom.“

Ne aggódjál, barátom; hoszú ám csak egy év is, ha minden pillanata használtatik. — Kövesd csak hiven a' literaturát egy évig, második évben vele ballaghatsz már 's harmadikra, ha eszed olly láng, mint látszik, előtte mehetsz vezérként. De akkor Pestre kell lakni jőned.

„Ugyan bizony; mintha csak ti pestiek volnátok valakik!“

Védjen Zeüsz; — bár inkább mindnyájan

valakik volnánk, — értesz? a' senkit és semmit én gyűlölöm... Csak azt akarom mondani, Pest a' magyar literatura középpontja, itt mindent mintegy forrásból merithetsz, mindent együtt látsz, a' mit más helyeken keresve is alig találsz. Például nálunk több könyv jó ki mint különben széles Magyarországon 's mi ezeket mind látjuk részint megszerezve, részint barátinktul, majd a' félnapokig fölhányandó könyves boltokban, részint a' Pestet diszesítő nemzeti Casinóban, melly minden tudósnak és majdtudósnak ingyen nyitva áll. Ha Pesten laknál most sem kértél volna meg, közöljek ezt amazt a' kijött magyar munkákbul, a' mit én egy kissé resten teszek, jobb szeretve súlyosb dolgokat feszegetni. De legyen meg.

1835-ben egy a' legtermékenyebb elmék közül Valkó Béla Lipolté volt, ki munkáit Budán, a' magyar királyi egyetem betűivel annak bizonyosságára, hogy kéziratai jól őszveszaporodtak, a' 8-dik kötettel kezdé meg kiadni, mellynek előbeszéde már kiürható nevezetes, — tartalmában erre menő ki: „a' *Hizelgés rosszabb a' Gunynál*“ mert lehet gunyoló dicséret, így p. o. a' dicsért szép ruha nem dicsérendő testet, a' dicsért szép test, nem dicsérendő lelket, a' dicsért jártosság a' külföldi dolgokban nem dicsérendő járatlanságot a' honiakban jelel. „*Vol-*

takepen ha ki kötelességét cselekszi is, nem érdemöl még Borostyánt. Arra tehát igen szükség vigyázni, hogy ne mást, hanem azt dicsérjük, a' mit köll és illik. Tsak ki kötelessége körében kötelességén fölül annyit tön, a' mennyi nem váratott, méltó Tárnya a' Dicséretnek."

Ennyire terjed az előbeszéd, megtámadhatlan igazságokat foglaló magában; csak azon ohajtást hagyó hátra: mondta volna meg a' szerző, mennyire kell azt munkájára alkalmaztatni, melly a' Pantheon két kötetében szép testi lelki dicséreteket halmoz — és ezzel telik meg — igen, igen sokakra; — melly utba igazítás nélkül az igen elválnak látszik a' munkátul 's oda tettnek, mintha újdontan föltaalált igazságokat foglalna magában, mellyeknek közreboosátásával késni nem lehet 's ennél fogva a' legelsö kötethez kelle csatoltatniok.

Némelleyek azt gondolnák, hogy az illy némüleg alkalmi versek nem is érdemesek bírálatra; hanem azoknak nincs igazok. Legszebb dolog, ha ki szemtül — szembe beszél másokkal, — és úgy tesz említett szerzőnk a' Pantheonban, melly ma holnap példány könyvül szolgálndhat sok utánózónak az alkalmi versek csinálására 's kapós lehet, mint akármelleyik levelezö titoknok.

Sok darab megérdemelné a' kiszedést, hanem levelemet igen meg kellene terhelnem ha minden jót egyszerre akarnék közölni; érd tehát azzal, melly a' költő lelkét leginkább kitünteti, — 's ez a' következendő óda a' Pantheon negyedik könyvéből az 57 lapon.

Egy névtelenhöz.

Buda. Szent Mihál 29. 1834.

Jer, kegyes áldott Ur, kiragadni Veszélyek öléből;
 Elnyel az Örvény, jőj! nyujtsd elémbe kezed.
 Mindenek elhagytak; Nömlőjim halva 's Barátim;
 Hajh nints nékem már, úgy hiszem, Istenem is,
 Itt Földön csak az olyan Férfi, mint Te, az Isten;
 Ég Ura Menyben örök Vigádalomba' gyönyörg,
 Elrémult iszonyú Büneiunktől 's Földnek előtte
 Szent Szömeit Felhők Éje takarja földi.
 Büntetlen járhat már a' Gonosz éjeli Utján;
 Hajh de bezeg szenved sokszor az égi Erőny!
 Szenvedek én is 's bár Munkában látnak az éjek,
 És mégis tsak alig tengetem Életemet.
 Ah pedig enni csekély Gyönyörűség; többre ügyekszik
 A' Puszták Vada is, hát ki Szüvére Szeraf!
 Lak bizonyos, jó és szép Hölgy szükséges egy Olynak,
 A' kinek emberi Szű Lángja heviti keblét.
 Másképen méltó a' Napfényt nem vala látni,
 Jobb semmit sem, mint Kínokat érzeni csak.
 Zsöngé koromba' sokat szoktál biztatni reménnyel,
 A' hi Remény 's Álom még mikor Élvét adott

Nem hizlal többé arany Álom 's tsalfa Reménység:

Férfi valót keres és abba' lel Élvezetet.

Adsza tanácsot, ömelj föl Kétségeknek Ölébül.

A' Vésznek minden Szörnye köröttem ugat.

Hogy ha sem Ég, se' Te nem könyörültök rajtam,
ijedten,

Béla magán könyörül, van Folyam, Ág van elég!

Ezen óda vagy inkább elegia egy a' legjobbak közül; a' költő sorsa iránt érdeket, sajnálatot csal ki szivükből, annál inkább mivel költőnk egyszer'smind philozóphiájával is emeli lelkünket, így szólva;

Itt földön csak az olyan férfit, mint Te, az isten!

majd pedig az égi boldogságot kívántatja meg velünk e' sorban:

Ég ura, menyben örök vigadalomba' gyönyörg.

A' század bűneit is látja lelkében költőnk 's szívrendítőleg szól e' képen:

*Elrémult iszonyú bűneinktől 's földnek előtte
Szent szömeit felhők éje takarja földi.*

Majd okoskodva vizsgálja az életet 's annak miveleteit 's meghatározza, hogy „enni csekély gyönyörűség” még a' puszták vadának is, annál inkább a' szeráf szívnek. Ez még bizonyos lakot és szép jó hölgyet kíván hozzá; a' mit

senki sem tagadhat. Hanem furcsábban hangzik e' sor:

Nem hizlal többé arany álom 's tsalfa reménység.

minthogy, különösen az álmot, mindeddig nem igen találták hizlalónak a' természetvizsgálók. A' költemény utolsó két sora elszánt lelket mutat, 's erővel teljes, hanem — úgy látszik — a' költő kebléből abba ment minden erő. Azonban mi olvasók nem gondolunk vele, akárhonan jött olvasott sorainkba az erő, csak hogy bennök legyen.

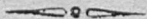
Jónak találtam még a' költő különösségeinek kulcsát (vagy annak kis részét) megmutatni, a' költő beszéde szerint, hogy ha jónak találod, elfogadhasd, vagy legalább annak tovább tanulására ösztönöztessél:

1) Az Önálló (Substantiv) Neveket (igy ir költőnk) nagy Betűn kezdem: a) az Egyértelműség Mellőzésére, melly, sok Önállójink és Igéjink hasonlatossága miatt máskép nem mellőzhető, mint Vétek. b) mert a' közös német Nyelv által erre vagyunk szokva. c) mert a' helyesírási Egydedség így legbizonyosabban érethetik el. 2) ... 3) 'stb.

Lehetne ugyan ezen állítások ellen némit mondani, hanem minthogy költőnk helyesírása

távol van mindeddig a' követőkre találástól, —
még mindeddig fölösleges, szükségtelen.

E' kevéssel érd be most, és maradj olly
hű barátom, mint én tied.

LA 2850

